

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Jan Broul

Lovosice v období transformace:

Socioekonomická a politická proměna města na konci 20. století

Lovosice in a period of transformation.

Socio-economic and political transformation of the city at the end of the 20th century

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph

Rád bych poděkoval své vedoucí práce, doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D. za pomoc při psaní diplomové práce, cenné rady a trpělivost, stejně jako mé rodině, přátelům a všem pamětníkům. Nakonec moje poděkování patří státnímu okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích za pomoc.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Jan Broul

Klíčová slova:

Lovosice | lokální dějiny | transformace | Sametová revoluce 1989 | 90. léta | severní Čechy

Key words:

Lovosice | local history | transformation | Velvet Revolution 1989 | 1990s | Northern Bohemia

Abstrakt:

Téma mé diplomové práce se zaměřuje na důležité změny, které proběhly v Lovosicích v letech 1989 až 2000, s důrazem na politickou historii a socioekonomickou transformaci. Budu analyzovat přechod Lovosic z centrálně plánované ekonomiky do kapitalistického systému. Zvláštní pozornost bude věnována vývoji místního chemického a potravinářského průmyslu, což byly klíčové odvětví v období socialismu, a jejich adaptaci na nové podmínky tržní ekonomiky. Tato práce se také zabývá začátkem podnikatelských aktivit v rámci města a jejich významem pro místní ekonomiku. Představeny budou klíčové politické události této doby, mezi něž patří Sametová revoluce nebo první volby a jejich dopad na toto konkrétní město.

K sepsání této studie využiji zejména archivní výzkum a metody orální historie. Budu vycházet nejenom z fondu archivu města, ale také z místních podnikových archivů (zejména Sechezy, nyní Lovochovie). Důležitou součástí pramenů jsou také lokální periodika, ať už opět podnikové, městské nebo kulturní povahy.

Cílem této práce je poskytnout ucelený obraz o přeměně Lovosic ze socialistického průmyslového města na moderní obec, jak jí známe dnes. Chci zachytit revoluční změny 90. let a ukázat jejich dopad na místní regionální historii.

Tato práce snad bude představovat významný přínos pro studium moderní historie Lovosic a místní historiografii obecně. Rozšíří naše porozumění toho, jak velké politické a ekonomické změny ovlivňují životy obyvatel konkrétní lokality a jak se tato města přizpůsobují novým podmínkám. Zároveň tím poskytne cenný vhled do procesu transformace české společnosti po roce 1989.

Abstract:

The topic of my diploma thesis was focused on the important changes that took place in Lovosice between 1989 and 2000, with an emphasis on political history and socio-economic transformation. I will analyze the transition of Lovosice from a centrally planned economy to a capital system. Special attention will be paid to the development of the local chemical and food industries, which were key industries during the socialist period, and their adaptation to the new conditions of the market economy. This thesis also deals with the initiation of entrepreneurial activities within the city and their importance for the local economy. Key political events of the time will be presented, including the Velvet Revolution or the first election and their impact on this particular city.

In order to write this study, I will mainly use archival research and oral history methods. I will be based not only on the city archive fund, but also on local company archives (especially Sechezky, now Lovochoomie). An important part of the sources are also local periodicals, whether again of a corporate, urban or cultural nature.

The aim of this work is to provide a comprehensive picture of the transformation of Lovosice from a socialist industrial town to a modern village, as we already know it today. I want to capture the revolutionary changes of the 1990s and show their impact on local regional history.

This work will hopefully represent a significant contribution to the study of the modern history of Lovosice and local historiography in general. Expanding our understanding of how major political and economic changes affect the lives of local residents and how these cities adapt to new conditions. At the same time, it will provide a valuable perspective on the process of transformation of Czech society after 1989.

Obsah

Obsah

Obsah.....	6
1. Úvod	8
2. Základní geografické vymezení Lovosic a jejich historie do roku 1989.....	12
2.1. Geografické vymezení	12
2.2. Lovosice od pravěku do 20. století.....	13
2.3. Lovosice od počátku 20. století do roku 1945.....	14
2.4. Lovosice v letech 1945-48.....	15
2.5. Lovosice v období socialismu letech 1948 – 89	17
3. Revoluční rok 1989 v Lovosicích	23
3.1. Kontext doby a mezinárodní pozadí.....	23
3.2. Protesty na severu Čech za lepší životní prostředí.....	25
3.3. Situace v Lovosicích před listopadem 1989	27
3.4. Události v Praze 17. listopadu 1989	30
3.5. Listopadové události v Lovosicích	31
3.6. Generální stávka v Lovosicích 27. listopadu 1989.....	35
3.7. Konec listopadu a vznik lovosického Občanského fóra	37
3.8. Prosincové události v Lovosicích v roce 1989	39
4. Lovosice v letech 1990 – 1992.....	44
4.1. Jaro 1990.....	45
4.1.1. Obecné informace a celostátní události.....	45
4.2. Jaro 1990 v Lovosicích.....	46
4.3. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1990.....	47
4.4. Výsledky voleb do Federálního shromáždění v červnu 1990 v Lovosicích a jejich analýza ..	49
4.5. Volby do zastupitelstev obcí v Československu 1990, výsledky v Lovosicích a jejich analýza	52
4.6. Rok 1991 v Československu a vliv na regionální události.....	54
4.7. Průběh roku 1991 v Lovosicích.....	56
4.8. Průběh roku 1992 a rozpad Československa	58
4.9. Průběh roku 1992 v Lovosicích.....	60
4.10. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1992	62
4.11. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1992 v Lovosicích a jejich analýza.....	63
5. Vznik prvních soukromých lovosických periodik	66

5.1.	Základní informace a vývoj regionálních periodik	66
5.2.	Vývoj lovosických periodik.....	66
6.	Privatizace a ekonomická transformace	69
6.1.	Úvod.....	69
6.2.	Příčiny ekonomické transformace a privatizace.....	70
6.3.	Malá privatizace	72
6.4.	Veřejné dražby v Lovosicích a jejich dopad na město	73
6.5.	Velká kupónová privatizace.....	76
6.6.	Privatizace lovosických chemických závodů.....	77
6.7.	Privatizace dalších velkých lovosických závodů.....	81
6.8.	Vznik nových lovosických podniků	82
6.9.	Ekonomický a sociální dopad na lovosický region.....	84
6.10.	Celkové hodnocení ekonomické transformace s dopadem na Lovosice.....	85
7.	Politický vývoj v letech 1993 – 98	87
7.1.	Úvod.....	87
7.2.	První roky mladé české demokracie.....	88
7.3.	Lovosice v letech 1993 – 1996	89
7.4.	Volby v roce 1996.....	92
7.5.	Volby v roce 1996 v Lovosicích a jejich analýza.....	94
7.6.	Politická a ekonomická krize v roce 1997.....	96
7.7.	Lovosice v letech 1996 – 1998	98
7.8.	Volby v roce 1998.....	99
7.9.	Volby do parlamentu v Lovosicích v roce 1998.....	101
8.	Závěr	104
9.	Přílohy – Obrázky.....	106
8.	Zdroje.....	121
8.1.	Seznam použité literatury.....	121
8.2.	Archivní materiály:.....	123
8.2.1.	Periodika ze SOkA Lovosice:	124
8.3.	Osobní svědectví:	124
8.4.	Internetové zdroje:	124

1. Úvod

Ve své diplomové práci hodlám zkoumat klíčové změny, které se odehrály v Lovosicích v období let 1989 až 1998, se zvláštním zaměřením na politickou historii a socioekonomickou transformaci tohoto regionu. Analyzovat chci proces přechodu Lovosic z centrálně plánované ekonomiky do kapitalistického systému a jeho dopad na místní průmysl, zejména na chemický a potravinářský sektor, které hrály klíčovou roli v době socialismu.

První zásadní otázkou, na niž se budu soustředit, je zjištění postavení města Lovosice před rokem 1989. Tento časový rámec je klíčový pro pochopení socioekonomického prostředí a politické situace, které ovlivňovaly Lovosice během éry socialismu. Druhou důležitou otázkou, na niž se chci zaměřit, je analýza průběhu revolučních událostí v Lovosicích v roce 1989. To zahrnuje nejen samotný průběh událostí, ale také reakci místních obyvatel a jejich účast na těchto historických změnách.

Další otázkou, která bude podrobněji analyzována, je reflexe celostátních politických změn v Lovosicích a jak se tyto změny odrážely na regionální úrovni. Tato část bude zkoumat, jaké politické trendy a reformy se promítly do života města a jaký měly vliv na jeho rozvoj. Snažím se pochopit, jakým způsobem se místní politická scéna adaptuje na nové podmínky a jaké jsou jejich dopady na obyvatele. Stejně tak budu sledovat, jak se promítly výsledky celostátních voleb do konkrétních výsledků v Lovosicích a jaký vliv měly tyto lokální výsledky na atmosféru ve městě a jeho celkový vývoj. Tato otázka se zaměřuje na analýzu politických preferencí v Lovosicích v souvislosti s celostátními událostmi a jejich dopadem na místní společenské a politické prostředí. Je zásadní zhodnotit, jaké faktory vedly ke konkrétním volebním výsledkům v městě, jak se tyto výsledky projeví ve vedení města a jakým způsobem ovlivnily náladu a směřování obyvatel. Taková analýza umožní hlubší porozumění vztahům mezi politickým děním na úrovni státu a jeho odrazem v konkrétním místním kontextu, což má klíčový význam pro interpretaci historických událostí a procesů ve městě Lovosice.

Závěrečnou otázkou, na niž se chci zaměřit, je analýza ekonomické a sociální transformace Lovosic v průběhu 90. let. Mým cílem je porozumět tomu, jak se místní ekonomika a sociální struktury proměnily během této klíčové éry. Zajímá mě, zda existovala

nějaká unikátní specifika v této transformaci v porovnání s jinými regiony České republiky a jaké byly dopady těchto změn na každodenní život obyvatel. Tímto systematickým přístupem se snažím mapovat důležité změny v Lovosicích a lépe pochopit jejich historický vývoj a dopady na současnou podobu města. Jako součást studie se zaměřím na vývoj podnikání v Lovosicích po roce 1989 a jeho vliv na místní ekonomiku. Práce by měla přinést nové poznatky do studia moderní historie Lovosic a místní historiografii obecně, a tak rozšířit naše porozumění tomu, jak politické a ekonomické změny ovlivňují životy obyvatel konkrétní lokality.

Budu se opírat o metodiku archivního výzkumu a metody orální historie. Plánuji využít široké spektrum pramenů, včetně archivů města a lokálních podnikových archivů (zejména bývalé Sechezy, nyní Lovochoomie), a také studium lokálních periodik různé povahy.

Literatura, na kterou se zaměřím při psaní diplomové práce, představuje důležitý rámec pro porozumění historického kontextu a procesů, které se odehrály v Lovosicích během období 1989 až 1998. Josef Grulich ve své publikaci "Zkoumání 'maličností'" (2001) reflektuje důležitost mikrohistorie a analyzuje okolnosti vzniku tohoto přístupu k historickému výzkumu. Tato metodika je pro mé zkoumání klíčová, protože se zaměřuji na specifické události a procesy v místním kontextu. Dále se budu opírat o práci Jana Horského "Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním" (2009), která poskytuje reflexi o povaze a postupech historického výzkumu. Tento text mi pomůže reflektovat metodologii a přístupy k analýze historických událostí a transformací, které jsem si vytyčil ve své práci.

Kapitolu o budování kapitalismu v Čechách budu doplňovat rozhovory s Tomášem Ježkem, které napsal Petr Maxmilián Husák, a Tomáš Ježek ve své knize "Zrození ze zkumavky" (2007) poskytuje svědectví o procesu privatizace v 90. letech, který se může paralelně týkat i procesů v Lovosicích. Další práce, které budu analyzovat, zahrnují Jakuba Charváta s knihou "Politika volebních reforem v ČR po roce 1989" (2013), která se zabývá politickými transformacemi, a také Jana Jenčíka, jehož práce "Klatba Sudet" (2019) přináší pohled na dějiny českého pohraničí, což může osvětlit kontext změn v blízkosti Lovosic. Dále se budu opírat o publikaci Vladimíra Labudy "Nejapné aféry, aneb, Privatizace po česku" (1995) a analýzy Jana Nesvarby, který se ve své práci "Lovosice – Paměť města" (2000) zabývá konkrétními historickými událostmi v Lovosicích. Kromě toho plánuji pracovat s díly Petra Pitharta "Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení" (2009) a Dušana Radovanoviče, který

sestavil sborník "Svobodná a divoká 90. léta" (2017), který přináší příběhy z doby transformace, jež mohou poskytnout inspiraci pro zkoumání změn v Lovosicích. Dále budu využívat práce jako "Labyrintem revoluce" od Jiřího Suka (2009), Erik Taberyho "Opuštěná společnost" (2018) a "Naslouchat hlasům paměti" od Miroslava Vaněka, Pavla Mückeho a Hany Pelikánové (2007), které přinášejí důležité teoretické a praktické aspekty orální historie a reflexi na události po roce 1989 v České republice. Tyto práce společně poskytují široký pohled na historické, politické a společenské změny v České republice po roce 1989 a jsou klíčové pro porozumění kontextu a procesů, které se odehrály v Lovosicích během období transformace.

Využiji také metodu orální historie, která mi umožní získat přímé svědectví účastníků událostí. Metoda orální historie slouží k získávání historických informací prostřednictvím ústních svědectví, což umožňuje zachytit pohledy a zkušenosti běžných lidí, kteří by jinak zůstali nepozorovaní v tradičních písemných pramenech. Tato metoda však může být náchylná k subjektivitě a zkreslení, což klade důraz na pečlivou interpretaci a kombinaci s dalšími historickými zdroji. Orální historie přináší nový pohled na minulost prostřednictvím osobních vzpomínek a svědectví, což je důležité zejména při studiu soudobých dějin. Je ale klíčové zdůraznit, že spolehlivost těchto informací může být ovlivněna lidskou pamětí a interpretací, a proto vyžaduje opatrnou analýzu a kombinaci s dalšími historickými prameny pro dosažení vyváženého historického obrazu.

Při zpracování studie je důležité brát v potaz lokální prameny, které poskytují neocenitelné informace o místním životě a událostech. Mezi tyto klíčové prameny patří podnikový měsíčník "Rozvoj Chemie" ze chemického závodu SECHEZA. Tento měsíčník přinášel zásadní informace o vývoji podniku a jeho vlivu na okolí. Dále je důležité využívat soukromé měsíčníky "Lovosické listy" a "Lovosické noviny", které byly vydávány v období od roku 1991 do 1995. Tyto periodika poskytovala cenné záznamy o místním dění, událostech a životě obyvatel. Kromě toho je nezbytné pracovat s kronikou města Lovosice a zápisy z jednání městského zastupitelstva, které dodávají detailní informace o politickém a společenském kontextu města. Údaje z Českého statistického úřadu, zejména ze sčítání lidu, budou rovněž důležité pro kvantitativní analýzu demografických a ekonomických trendů v regionu. Tímto kombinovaným přístupem lze lépe porozumět historickému kontextu a událostem v městě Lovosice.

Tímto se snažím přispět k hlubšímu pochopení procesu transformace společnosti po roce 1989, zejména prostřednictvím analýzy konkrétní lokality a jejího vývoje v době politických a ekonomických změn.

2. Základní geografické vymezení Lovosic a jejich historie do roku 1989

Ve své první kapitole ve zkratce uvedu základní informace o lokalitě a místu, o kterém píšu tuto svoji diplomovou práci. Pro pochopení kontextu mého hlavního sledovaného tématu lovosických dějin 90. let 20. století také načrtnu základní historický vývoj Lovosic od prvních osadníků až do roku 1989. Protože jsem část této historie detailně popsal už během své bakalářské práce, budu se zejména věnovat období, které bezprostředně předcházelo mému studovanému tématu ekonomické a politické transformace po Sametové revoluci a zaměřím se tak především na období socialismu v Lovosicích mezi lety 1948-89.

2.1. Geografické vymezení

Lovosice se nacházejí v severozápadních Čechách na levém břehu řeky Labe, v nadmořské výšce 151 metrů. Tento strategický bod je obklopen Českým středohořím, jehož dominanta Lovoš s nadmořskou výškou 570 metrů nabízí panoramatický výhled na celý region i město.¹ Lovosice jsou situovány mezi dalšími významnými geografickými body, jako je hora Radobýl poblíž Litoměřic a slavná Porta Bohemica s Opárenským údolím.² V minulosti hrála řeka Labe klíčovou roli v obchodě a dopravě, což ovlivnilo rozvoj města i jeho současnou polohu.³

Lovosice se historicky staly významným dopravním uzlem spojujícím severní Čechy a Německo s Prahou. Díky železničním tratím a silničním spojením zůstávají klíčovým bodem pro region. S rozvojem průmyslu, zejména chemického, se Lovosice staly centrem ekonomické aktivity. Ovocné stromy a vinice v okolí definují celý region jako "Zahradu Čech". Společně s průmyslovými podniky jako jsou Lovochemie nebo Preol utváří důležitou hospodářskou oblast v regionu. Historické památky, jako bývalý zámek Schwarzenbergů a

¹ Obr. 1

² BŘETISLAV BALATKA, JAN KALVODA - Geomorfologické členění reliéfu Čech (Kartografie Praha, 2006, str.49

³ J. SKALSKÝ - Lovosice od pravěku do roku 1948, 1994, Helioprint Lovosice, str. 11

secesní radnice, připomínají bohatou minulost města, které dodnes udržuje svou identitu a ekonomickou vitalitu.⁴

2.2. Lovosice od pravěku do 20. století

Lovosice jsou region s bohatou historií, která sahá až do doby kolem roku 6000 př. n. l., kdy byly nalezeny doklady lineární kultury v podobě artefaktů jako poháry a keramika. Toto poukazuje na význam Lovosic jako centra dopravy již v pravěku, což potvrzují i bohaté nálezy z doby bronzové. V době železné se v okolí objevila i knížecí pohřebiště, což naznačuje, že Lovosicko bylo významným mocenským střediskem obývaným Kelty. V 1. století př. n. l. se v této oblasti usadili Markomani, avšak v té době okolí ztratilo na významu ve srovnání s dobou keltskou. Další důležitou etapou bylo 5. – 6. století, kdy se zde usadili Slované, stavěli hradiště a začali pěstovat vinnou révu, což naznačuje další vývoj společnosti v regionu.⁵

První dochovaná písemná zmínka o Lovosicích pochází až z roku 1143, kdy kníže Vladislav II. daroval Lovosice Strahovskému klášteru. Po následující staletí se ve vlastnictví města střídali různí šlechtici a církevní instituce. Snahy o povýšení Lovosic na město se setkávaly s odporem Litoměřic, které se obávaly regionální konkurence. Lovosice se nakonec staly městem až roku 1600. V průběhu středověku byly Lovosice převážně slovanské, s několika německými rodinami při německé kolonizaci. V 18. století však začala převládat němčina, česká menšina však zůstávala stále významná.⁶

Rok 1756 byl pro Lovosicko klíčový. Poblíž města se odehrála první velká bitva v rámci Sedmileté války. V roce 1753 zakoupili obec Schwarzenbergové, kteří zde majetky vlastnili až do konce 2. světové války. Během této doby zažil region největší hospodářský a kulturní rozkvět spojený s průmyslovou revolucí a výstavbou železnic propojujících Lovosice s Prahou a Drážďany. Rozkvět průmyslu vedl ke zvýšenému přílivu obyvatel do města.⁷ Populace začala výrazně růst koncem 19. století, zejména díky nově založeným průmyslovým podnikům jako

⁴ Obr. 2

⁵ J. BLAŽEK, P. MEDUNA A KOL. – Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983 – 1992, Most 1995

⁶ J. SKALSKÝ - Lovosice od pravěku do roku 1948, 1994, Helioprint Lovosice, str. 16

⁷ Obr. 3

byly cukrovar, pivovar, mlékárna či továrna na hnojiva.⁸ Tento rozvoj také ovlivnil urbanizaci města, která se rozšiřovala podél řeky Labe.⁹

2.3. Lovosice od počátku 20. století do roku 1945

Po skončení první světové války se Lovosice staly součástí nově vzniklé Československé republiky, přestože většina obyvatelstva byla německého původu. V roce 1918 se město pokusilo připojit k samostatné provincii Deutschböhmen, ale brzy nad vedením obce převzaly kontrolu české úřady. V Lovosicích bylo v říjnu a listopadu 1918 umístěno 1800 vojáků maďarského 56. pěšího pluku, kteří byli tak vyhladovělí, že dokonce v Terezíně vyměnili své pušky za bochníky chleba a dobrovolně se vzdali. V květnu 1919 probíhala v celých Sudetech generální stávka související s jednáním rakouského parlamentu.¹⁰ Také v Lovosicích místní německé obyvatelstvo stávkovalo a demonstrovalo proti existenci nového státu, zde se to však obešlo bez ztrát na lidských životech. Soužití mezi českým a německým obyvatelstvem bylo ale nadále napjaté a obě národnosti si vytvářely paralelní instituce, jako například školy nebo spolky.¹¹

Ve 20. letech došlo v Lovosicích k hospodářskému a průmyslovému rozkvětu, který byl přerušen hospodářskou krizí. Vznikly nové chemické podniky a továrna na výrobu perských koberců. V téže době probíhala modernizace a rozšiřování výroby továren postavených v 19. století, což vedlo k růstu počtu obyvatel a rozšiřování města. Vedení Lovosic od prvních obecních voleb v roce 1919 ovládala německá sociální demokracie, která spolupracovala s českými politickými stranami a prokazovala loajalitu k Československu, stejně jako dlouholetý starosta Willy Daum, což ilustroval jeho pochvalný projev o prezidentu TGM v roce 1935. Nicméně v druhé polovině 30. let se národnostní problémy začaly vyostřovat kvůli rostoucí popularitě Sudetoněmecké strany (SdP), a mnoho Němců začalo sympatizovat s nacistickými ideály.¹²

⁸ Obr. 4

⁹ Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 [PDF online]. Český statistický úřad, 2015-12-21 [cit. 2020-03-08]. Kapitola Litoměřice

¹⁰ SOKA Lovosice, Č. HELLER – Vyprávění o roce 1918 v Lovosicích – osobní svědectví, rukopis

¹¹ J. SKALSKÝ - Lovosice od pravěku do roku 1948, 1994, Helioprint Lovosice, str. 125 - 129

¹² Tamtéž

Po Mnichovské dohodě byly Lovosice připojeny k Říši a vedení města se přizpůsobilo nacistické vládě.¹³ Během války se město rozvíjelo díky novým stavebním projektům a nárůstu německé populace.¹⁴ Americké bombardování v okolí způsobilo obavu a neklid. V závěrečných fázích války se město připravovalo na obranu, přestože přímé vojenské střety Lovosicím unikaly. Přítomnost válečných zajatců a pochody smrti z Terezína do Říše přinesly městu tragické zkušenosti s válečnými událostmi.¹⁵

2.4. Lovosice v letech 1945-48

Konkrétně na toto období jsem psal svoji bakalářskou práci, kde jsem detailně popsal nejdůležitější události a procesy, které se v této přelomové době v Lovosicích odehrály. V této části se tak pokusím ve zkratce shrnout základní mezníky té doby, které jsou důležité pro pochopení dalšího vývoje města.

Na začátku května 1945 se stalo zřejmým, že Německo válku prohrálo. Sověti dobyli Berlín, Hitler spáchal sebevraždu a západní Německo ovládali Britové s Američany. Wehrmacht byl v dezorganizovaném stavu a většina vojáků se snažila dostat do amerického zajetí. České země však zůstávaly pod nacistickou vládou a začátkem května vypuklo české povstání s cílem zbavit se německé okupace a pomoci Spojencům při osvobození. I přes složitou situaci v Lovosicích, kde většina obyvatelstva byla německé národnosti, se našli místní Češi, kteří se rozhodli zapojit do boje.¹⁶

Začátek povstání v Lovosicích lze datovat k 5. květnu, kdy skupina českých dělníků odešla do sousedních Bohušovic nad Ohří, aby pomohla místnímu odboji. Tento akt vyvolal zmatek v okolí, kde docházelo k bojům o strategické pozice.¹⁷ 8. května 1945 se odehrály v Lovosicích klíčové události, kdy čeští povstalci získali kontrolu nad městskými sklady a svolali schůzi Revolučního národního výboru. Československé vlajky byly vztyčeny a občané se

¹³ Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 [PDF online]. Český statistický úřad, 2015-12-21 [cit. 2020-03-08]. Kapitola Litoměřice

¹⁴ Obr. 5

¹⁵ SOKA Lovosice, R. Kaftan – Lovosice od roku 1848 do současnosti, osobní svědectví, rukopis

¹⁶ Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 [PDF online]. Český statistický úřad, 2015-12-21 [cit. 2020-03-08]. Kapitola Litoměřice

¹⁷ 3 SOKA Lovosice, R. Kaftan – Lovosice od roku 1848 do současnosti, osobní svědectví, rukopis

shromáždili v hostinci za kolejemi. Oslavy však byly narušeny střetem s německými vojáky, které vedly ke smrti osmi lidí. Sovětská armáda následně přijela do města, aby pokračovala ve svém postupu na Prahu.¹⁸

Po osvobození Lovosic se vlády nad městem ujala Rudá armáda a nově zformovaný Národní výbor, který se konstituoval 8. května. Jeho prvním předsedou se stal zkušený správce schwarzenberských panství Rudolf Kaftan. Národní výbor byl v té době jediným a nejvyšším rozhodovacím orgánem. Zpočátku se skládal převážně z dobrovolníků, než se obnovily politické strany v Lovosicích. Bezpečnost a pořádek ve městě byly udržovány tzv. Pořádkovou stráží, která byla ustavena též 8. května. Společně s Rudou armádou převzala kontrolu nad místními podniky a sklady, aby zabránila rabování a krádežím. Hlavním cílem této jednotky bylo ochránit cenné věci před Němci pracujícími ve skladech, kteří mohli utéct do Německa. Situaci následně uklidnila trvalá posádka SNB, která se umístila ve městě a postupně nahradila dobrovolnou domobranu. Paralelně s tím se měnily i místní správní orgány, které se snažily uklidnit a obnovit město po válce.¹⁹

V Lovosicích po skončení války nastal rychlý a radikální převrat ve složení obyvatelstva. Většina Němců se bála pomsty a mnozí opustili město, někteří dokonce spáchali sebevraždu. Těm, kteří zůstali, byla nařízena represivní opatření, včetně nošení bílých pásků na rukávech a nucených prací. Němci museli odevzdat veškeré cennosti a byli organizováni pro odsun. Počet Němců v Lovosicích rychle klesal až na pouhé minimum, většina z nich byla deportován do Německa v organizovaných transportech, které probíhaly od května do října 1946.²⁰ Zbývající Němci byli poté integrováni mezi Čechy a Lovosice se rychle proměnily v české město. Po odsunu většiny německého obyvatelstva v roce 1946 se obec potýkala s nedostatkem pracovních sil a prázdnými domy. Pro náhradu pracovních sil bylo nutné osídlit Lovosice novým obyvatelstvem, které by podpořilo místní průmysl a zemědělství.²¹

Po skončení válečných konfliktů v Lovosicích a následném odchodu německého obyvatelstva a stažení Rudé armády se město začalo postupně zotavovat a vracel se do něj normální život. Hospodářská situace však zůstávala obtížná, zejména v oblasti zásobování

¹⁸ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 8

¹⁹ J. SKALSKÝ - Lovosice od pravěku do roku 1948, 1994, Helioprint Lovosice, str. 135

²⁰ SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese

²¹ Tamtéž

potravinami, jako byla mouka a cukr, které byly velmi nedostatkové. Dětem chyběly sladkosti, a čokoláda byla vzácným luxusem.²² Postupně se však začala zlepšovat situace s pohonnými hmotami a probíhaly opravy po válečných škodách, což výrazně zlepšilo propojení Lovosic s okolními obcemi.²³

Díky dodávkám mezinárodní humanitární pomoci organizované OSN, známé jako UNRRA, se hospodářská situace začala oživovat. Dodávky potravin, textilu a pohonných hmot, které dorazily do Lovosic, pomohly místním obyvatelům překonat tíživou hospodářskou situaci. V roce 1946 došlo k obnově místní infrastruktury. Dále se však město potýkalo s nedostatkem pracovních sil v zemědělství a nárůstem kriminality, která se stala významným problémem pro místní orgány.²⁴

Politicky se město Lovosice zapojilo do vášnivých sporů mezi politickými stranami, zejména mezi KSČ a ostatními politickými subjekty, o vedení městských institucí. Komunisté nakonec získali politickou moc a odsunuli ostatní strany do pozadí, což vedlo k politickým změnám a napětí v Lovosicích. V roce 1947 se politická situace dále vyhrotila a KSČ se stala dominantní silou ve městě, což vedlo k postupnému vyčištění místních institucí od politické opozice.²⁵

2.5. Lovosice v období socialismu letech 1948 – 89

V roce 1946 získali komunisté v Československu významné vítězství ve volbách a Klement Gottwald se stal předsedou vlády, což posílilo jejich moc v poválečné republice. Komunistická strana systematicky posilovala svou pozici ve státní správě, policii, armádě a hospodářství, čímž postupně eliminovala politické konkurenty v Národní frontě. Úsilí o likvidaci ostatních politických stran bylo provázeno i fyzickými útoky, jako například atentáty, a tajnou podporou pro-komunistických frakcí. Víze prezidenta Beneše, aby se Československo

²² SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese,

²³ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, str.5

²⁴ SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese

²⁵ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice

stalo mostem mezi Východem a Západem, byla narušena rostoucím napětím mezi USA a SSSR, což vedlo k odmítnutí Marshallova plánu a přiblížení se ke sféře vlivu Sovětského svazu.

Napětí mezi komunisty a demokratickými silami eskalovalo v roce 1948. Demokratické strany se pokoušely prosazovat své zájmy a bránit se komunistické expanzi, což vyústilo ve vládní krizi. Komunisté odmítli ustoupit a místo toho se připravovali na převzetí úplné moci. V Lovosicích byla situace podobně napjatá. Místní komunisté intenzivně agitovali pro Gottwalda a vytvářeli ozbrojené jednotky tzv. Lidové milice a Akční výbory. Ne všechny demokratické síly byly ochotny podlehnout komunistické kontrole, nezmožily se však v regionu na významnější odpor. Konflikt vyvrcholil 25. února 1948, kdy Lidové milice v Lovosicích převzaly kontrolu nad významnými podniky a institucemi. Tímto krokem komunisté definitivně potlačili demokratické strany a získali absolutní moc. Následně došlo k čistkám a likvidaci nekomunistických organizací a institucí.²⁶ Lovosice, jakož i celá republika, se tak dostaly pod komunistickou diktaturu, která trvala více než 40 let. Tento převrat měl dlouhodobé a zásadní dopady na politickou situaci v zemi a na život obyvatel.

V 50. letech 20. století měly Lovosice velký problém s nedostatkem pracovních sil. Po odsunu německého obyvatelstva a příchodu prvních českých osídlenců v první vlně v letech 1946-1950 měly Lovosice stále pouze asi 50% předválečné populace.²⁷ To sebou neslo vážné problémy, protože v oblasti bylo potřeba hodně lidí do zemědělství a rychle se rozvíjejícího potravinářského a chemického průmyslu.²⁸

V roce 1957 byly místní chemické závody u řeky Labe sjednoceny v jeden velký státní podnik s názvem – Severočeské chemické závody (Secheza).²⁹ Tento podnik se následně stal jedním z největších a nejdůležitějších průmyslových závodů v regionu, který zaměstnával tisíce osob, zároveň se stal i velmi vlivnou institucí, která přímo ovlivňovala politický, společenský a kulturní život v Lovosicích.³⁰ O vývoji tohoto podniku budu v mé práci psát mnohem detailněji v dalších kapitolách, kdy se zaměřím i na roli tohoto podniku na politické

²⁶ SOkA Lovosice, Fr. Fruehauff, Únorové události v Lovosicích 1948, osobní svědectví, rukopis

²⁷ Zmizelé Sudety: Das verschwundene Sudetenland. 6., upravené vydání. [Praha]: Antikomplex, [2015].

²⁸ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, str.5

²⁹ Obr. 6

³⁰ SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese

změny v roce 1989 a následnou transformaci na soukromý subjekt a akciovou společnost v 90. letech.

Nyní se spíše zaměřím na samotný rozvoj města. V 50. a 60. letech zažily Lovosice velký příliv nových obyvatel z celého Československa. Během pouhých 20 let Lovosice dorovnaly počet obyvatel z období před odsunem německého obyvatelstva, koncem 60. let je dokonce už i předešly a Lovosice se dostaly k hranici 10 tisíc obyvatel. Tato migrace byla způsobená především velkým a dobře placeným pracovním trhem, který se v důsledku růstu průmyslu rok od roku zvětšoval. Místní podniky musely své zaměstnance do nepříliš lukrativní lokality v pohraničí nějakým způsobem z vnitrozemí přilákat, což nebyl vůbec lehký úkol. Od počátku 50. let tak byla zahájena masivní bytová výstavba a téměř každému novému zaměstnanci Sechezy byl k funkci přidělen i nový byt. V 50. letech výstavba nových sídlišť probíhala ještě relativně střízlivě a byla oproštěna od socialistického historismu. Stavěly se převážně menší činžovní domy, nikoliv velká panelová sídliště jako v dalších desetiletích. První činžovní domy byly postaveny mezi vlakovým nádražím a Sechezou, kde dříve město končilo a nacházely se tam převážně pouze rodinné domy a zemědělské pozemky. Této nové čtvrti se začalo říkat „první pětiletka“.³¹ Přesto ani tato nová výstavba pro potřeby rostoucí populace nestačila a koncem 50. let přichází velká bytová krize. Proto na přelomu 50. a 60. let začíná další velká investice do nových bytů a vzniklo první panelové sídliště přímo v centru města v ulici Sady Pionýrů, kde od 19. století stály staré činžovní a rodinné domky, ještě před tím se tam nacházely velké jablečné sady, po kterých následně celé sídliště bylo pojmenováno. Původní budovy byly koncem 50. let nekompromisně zbourány a začala tam vznikat úplně nová bytová infrastruktura. Uprostřed celého sídliště následně byla vystavena i nová mateřská škola. Do roku 1964 bylo v Lovosicích takto vybudováno až 2 tisíce nových bytů.³²

Z důvodu rychlého a překotného růstu města bylo nutné pro nové obyvatelstvo zařídit i základní služby. Existoval totiž velký nedostatek kapacit ve školách nebo u lékařů.

V Lovosicích byly v provozu z meziválečného období už dvě základní školy. Bylo však nutné založit další. Už v roce 1958 bylo rozhodnuto, že vedle sídliště v Sadech Pionýrů a již fungující 2. Základní školy (dnešní Gymnázium Lovosice) bude vystavena úplně nová základní škola, která měla být otevřena už v roce 1959. Práce se však zpozdily a škola byla kompletně

³¹ Obr. 7

³² SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, období socialismu 1948-89

zprovozněna až 1. září 1960. Stále to však nestačilo. V důsledku územní reorganizace bylo rozhodnuto využít bývalou budovu okresního soudu pro školní účely a začala se psát historie Základní školy Všebrdova, která také byla uvedena do provozu 1. září 1960. Projekt přestavby a řízení školy byl svěřen Velemanovi, který ji následně vedl jako ředitel dalších 16 let. Dne 1. září 1960 tak byly otevřeny školy pro více jak 600 žáků. Toto slavnostní zahájení provázely velké oslavy v centru města, včetně velkého průvodu dětí s rodiči přes náměstí. Zároveň tak vedle nově vybudovaného lovosického sídliště vznikla defacto nová „školní čtvrť“, která zahrnovala čtyři základní školy a novou velkou školní jídelnu. Mezi sídlištěm a školami byl následně vyrostl i nový přírodní park. Město tak na přelomu 50. a 60. let velmi radikálně změnilo svoji podobu.³³ K největším urbanistickým změnám však mělo teprve dojít.

Nyní se dostávám k roku 1968 a sovětské invazi do Československa. Tato událost silně zasáhla i lovosický region. Koncem 60. let docházelo k jistému uvolňování totalitních poměrů v zemi, po změně stranického vedení v lednu 1968 a nástupu Alexandra Dubčeka do funkce generálního tajemníka KSČ, došlo k zahájení reformy tzv. Pražského jara. Jednalo se o pokus tehdejšího komunistického vedení zkombinovat socialismus s demokracií a lidskými právy. Bylo zrušena cenzura a začalo se otevřeně mluvit o zločinech 50. let a chybách komunistického režimu. Stejně tak se začalo uvažovat nad obnovením sociální demokracie a větší politické pluralitě.

Tento proces nelibě sledoval Sovětský svaz pod vedením Brežněva i další státy východního komunistického bloku. Na jaře a v létě 1968 byl vyvinut silný tlak na československou vládu a komunistickou stranu, aby se demokratické tendence omezily. Moskvě se především nelíbilo zpochybnění vedoucí úlohy komunistické strany a vznik nezávislé občanské společnosti. V noci z 20. na 21. srpna tak byla spuštěna velká vojenská invaze zemí Varšavské smlouvy (s výjimkou Rumunska a Albánie) do Československa.

Okolo 1 hodiny v noci 21. srpna 1968 překročila hranice NDR a Československa sovětská armáda a mířila do oblasti Litoměřicka, kam dorazila okolo 5-7 hodiny ranní. Z počátku bylo plánováno, že se invaze zúčastní i dvě vojenské divize ozbrojených sil NDR, které měly zajistit pořádek v severních Čechách. Nakonec však tyto jednotky zůstaly na hranicích a na československou půdu nevstoupily. Bylo to z toho důvodu, že sovětské velení

³³ SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese

se obávalo mnohem horších reakcí, kdyby 23 let po válce, kdy ještě většina obyvatel v tomto regionu pamatovala 2. světovou válku a následný německý odsun, viděla německé vojáky, jak opět obsazují jejich domovy. Přesto někteří pamětníci vzpomínají, že například v Litoměřicích několik německých vojáků společně se Sověty operovalo.³⁴ Nejsou na to však žádné oficiální důkazy a prameny, které by tuto přítomnost potvrdily.

Vojenská invaze způsobila v okolí Lovosic především velký šok a nepochopení. Obyvatelé města do té doby považovali Sověty za osvoboditele od nacistické okupace. I přes problematické soužití rudoarmějců s místním obyvatelstvem v roce 1945 měla většina lidí na Sovětský svaz převážně kladný názor. Z toho důvodu nečekanou invazi nechápali a mysleli si, že jde o nějaký omyl, který se musí vysvětlit. Sovětské jednotky v ranních hodinách získaly v Lovosicích kontrolu nad klíčovými podniky (především Sechezou) a převážně pokračovaly dál a do vnitrozemí.³⁵ Stálé pozice následně Sověti zaujali dopoledne v prostoru u Velemína a Terezína pár km od Lovosic. Místní obyvatelé samozřejmě nezahájili nějaký ozbrojený odpor, snažili se však alespoň sovětský průjezd nějak zpomalit a znesnadnit. V Lovosicích i v okolí se objevovaly cedule vyzývající k odchodu, včetně některých proti-sovětských hesel. Lidé se také pokoušeli s vojáky komunikovat a přesvědčit je, aby sami dobrovolně odešli. Přes celý den 21. srpna 1968 však nedošlo v Lovosicích ani v nejbližším okolí k nějakému vážnému konfliktu nebo ztrátě na životě. V následujících dnech však spousta obyvatel, institucí a podniků začala vydávat rezoluce odsuzující invazi a vyjadřující podporu československému komunistickému vedení v čele s Dubčekem. Zajímavá je například skutečnost, že sovětskou intervenci oficiálně odmítly i místní Lidové milice.³⁶ Nic z toho však nepomohlo. Sovětská vojska zůstala v Československu až do pádu komunistického režimu v roce 1989 a i život v Lovosicích se postupně uklidnil a znormalizoval.

Počet obyvatel Lovosic následně stoupal i v 70. letech, zejména kvůli dalšímu rozšiřování místního chemického a potravinářského průmyslu, dále také kvůli zvýšené celostátní porodnosti v tomto období. Město se stále více orientovalo a propojovalo se Sechezou, kde pracovala většina místních obyvatel. Podnik dokonce organizoval lidem cestu do práce i z práce vlastní autobusovou linkou. Železniční spojení mezi Lovosicemi a

³⁴ Osobní svědectví Jiřího Šteifa

³⁵ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, období socialismu 1948-89

³⁶ SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice, období socialismu 1948-89

Litoměřicemi bylo odkloněno, aby vedlo přímo středem celého průmyslového areálu, kde dokonce vznikla i vlastní podniková vlaková stanice. Na podnik Secheza byla napojena většina sportovních a kulturních aktivit ve městě.³⁷

Kvůli rychlému růstu města byla potřeba další výstavba bytů.³⁸ V 70. a 80. letech došlo asi k největšímu zásahu do původního městského osídlení. Od roku 1972 se začalo postupně bourat historické centrum města a vznikala nová panelová sídliště, tentokrát zejména v ulici Osvoboditelů a za restaurací Beseda, kde do té doby město oficiálně končilo. Tato panelová sídliště byla mnohem vyšší a větší než ta, která se stavěla v 50. a 60. letech. V 80. letech bylo zároveň v centru města postaveno velké nákupní centrum ve funkcionalistickém stylu.

V období socialismu v letech 1948-1989 tak zažily Lovosice velký populační a hospodářský růst, který radikálně změnil podobu a charakter města.³⁹ Tato překotná změna s sebou přinesla velké problémy, o kterých se chystám více napsat v dalších kapitolách mé práce.

³⁷ Obr. 8

³⁸ Obr. 9

³⁹ Obr. 10

3. Revoluční rok 1989 v Lovosicích

3.1. Kontext doby a mezinárodní pozadí

Na začátku 80. let bylo Československo stále hluboce zakořeněno v politickém a ideologickém systému sovětského stylu, který postupně vznikl už od roku 1945, ale plně se ukotvil až po komunistickém převratu v únoru 1948. Po událostech Pražského jara v roce 1968, kdy byla sovětskou invazí potlačena snaha o "socialismus s lidskou tváří," následovalo období tzv. normalizace. Tato éra byla charakterizována potlačováním disentu, omezením svobodného projevu a silné autoritativní kontroly státních institucí nad veřejností. Zároveň však je toto období spojováno s jistým růstem životní úrovně části československé populace.⁴⁰ Jak už jsem psal v předchozí kapitole, tak Lovosice byly jedním z těchto regionů, které v 60. a 70. letech zažívaly velký ekonomický vzestup, zejména díky rozvoji chemického a potravinářského průmyslu.

Československo bylo ovládáno centrálně plánovanou ekonomikou, kde stát měl zásadní kontrolu nad veškerým hospodářským rozhodováním. Tento model se v průběhu času ukázal jako neefektivní a neudržitelný, což vedlo k nedostatku flexibility a inovací. Ekonomika trpěla nízkou produktivitou a zastaralými technologiemi. Nedostatek investic do modernizace průmyslu a infrastruktury vedl k tomu, že Československo zaostávalo za technologickým vývojem ve světě, to způsobilo i pokles konkurenceschopnosti na mezinárodní úrovni.⁴¹ Během 80. let se projevil nedostatek základních spotřebních zboží, což zahrnovalo potraviny, oblečení a další produkty. Tento stav vedl k obecné frustraci obyvatel, kteří se potýkali s obtížemi při zajišťování běžných potřeb. Inflační tlaky způsobené neefektivní ekonomikou přispívaly k finanční nestabilitě. Obyvatelé Československa začali pociťovat pokles své životní úrovně, což bylo patrné v omezených možnostech nákupu, nedostatečném zázemí a obecném pocitu ekonomické nejistoty. Postupující ekonomická krize a neefektivní řízení státního aparátu vedly ke ztrátě důvěry obyvatel v socialistický systém a vzrůstala poptávka

⁴⁰ PITHART, Petr. *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo*. Praha: Academia, 2009. kapitola Den, kdy začala normalizace

⁴¹ PRYCE-JONES, David. *Pád komunismu*. Liberec: Dialog, 1996, str. 257-259

po změně a alternativě ke stávajícímu modelu.⁴² Mezinárodní ekonomická otevřenost a výměna informací, díky změnám ve světovém kontextu, umožnily obyvatelům Československa srovnávat svou situaci s ostatními zeměmi. Tato srovnávací perspektiva podporovala touhu po změně.⁴³

Režim zajišťoval kontrolu nad veřejným diskurzem prostřednictvím cenzury, omezování svobody slova a politických práv. Tato kontrola se samozřejmě lišila v čase. Mnohem tvrdší byla v 50. letech, naopak mnohem měkčí pak zejména v druhé půlce 60. let a i následně v 80. letech. Opozice však po celou dobu socialismu byla potlačována a její představitelé čelili perzekucím. Docházelo k porušování lidských práv.⁴⁴

V kombinaci s absencí těchto občanských svobod vytvořily ekonomické faktory prostředí, ve kterém obyvatelé Československa projevovali nespokojenost a začali hledat alternativy k existujícímu systému.⁴⁵ Ekonomické obtíže byly z mého pohledu, ale i z výzkumů některých historiků a ekonomů klíčovým hnacím motorem pro vznik revolučního hnutí v roce 1989, které mělo za cíl přinést demokratické a ekonomické reformy.

Mezinárodní kontext v této době byl charakterizován postupným koncem Studené války. Východoevropské země sledovaly změny v Sovětském svazu, kde Gorbačovovo reformní vedení iniciovalo politiku glasnosti (otevřenosti) a perestrojky (restrukturalizace). Tato změna v politice Sovětského svazu vytvářela nový prostor pro demokratické reformy v regionu střední a východní Evropy.⁴⁶

Navzdory snaze potlačit opozici během předchozích desetiletí existovala skupina intelektuálů, disidentů a reformně smýšlejících komunistů, kteří začali formovat opozici vůči režimu. Občanská společnost hrála tak důležitou roli v organizaci protestů a vytváření platformy pro demokratické změny. Díky změnám v sovětském vedení a rostoucímu odporu vnitřní opozice, začalo vznikat klima pro revoluci. Události, jako byl pád Berlínské zdi v roce

⁴² PITHART, Petr. *Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo*. Praha: Academia, 2009. kapitola Snímek domu, který se sesypal

⁴³ PRYCE-JONES, David. *Pád komunismu*. Liberec: Dialog, 1996, str. 317-321

⁴⁴ BROD, Toman, et al. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999.

⁴⁶ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie : od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Překlad Miloš Calda. 3. vyd. Praha: Prostor, 1999.

1989, inspirovaly lidi v Československu a dalších středoevropských zemích k hledání svobody a demokratických změn.

Celkově lze konstatovat, že revoluce v Československu v roce 1989 byla výsledkem dlouhodobých politických, ekonomických a společenských napětí, která našla podporu v novém mezinárodním kontextu a touze občanské společnosti po demokracii a svobodě.⁴⁷

3.2. Protesty na severu Čech za lepší životní prostředí

Severní Čechy, zejména město Teplice, se staly symbolem boje za lepší životní prostředí v týdnech před revolucí v listopadu 1989. V této oblasti byla dlouhodobě koncentrována těžba uhlí a chemický průmysl, což vedlo k významným environmentálním problémům a negativním dopadům na zdraví obyvatel. Tyto události zmiňují proto, že podobné problémy se špatným ovzduším a kvalitou životního prostředí existovaly i v Lovosicích. Tam sice před 17. listopadem nedošlo k žádné otevřené protirežimní akci, demonstraci nebo petici, ale je zaznamenána spousta stížností a kritických dopisů, které byly zejména v letech 1987-89 zaslány na místní MNV. Úřady si špatnou situaci uvědomovaly a vedla se interní diskuse o budoucích reformách.⁴⁸ Pro veřejnost (nejenom v Lovosicích) to však bylo všechno moc pomalé, nedostatečné a netransparentní.

V listopadu 1989 se město Teplice stalo arénou nečekaného boje obyvatel za lepší životní prostředí a otevřenou společnost. Skupina mladých aktivistů, mezi nimiž byl 16 letý Zbyšek Jindra a punkový kytarista Jindřich Uhlíř, se spojila v reakci na extrémní znečištění ovzduší způsobené místními uhelnými elektrárnami a topeništi.⁴⁹

První protest, který se uskutečnil 11. listopadu 1989, shromáždil několik set až tisíců občanů, kteří vyjadřovali svůj nesouhlas s podmínkami života ve městě. Demonstrace pokračovaly i následující dny a vyvrcholily petiční akcí, kde byla předána žádost o jednání s

⁴⁷ PITHART, Petr. Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo. Praha: Academia, 2009. kapitola Snímek domu, který se sesypal

⁴⁸ SOkA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

⁴⁹ ZÍDEK, Petr, a kolektiv. Lidé roku 1989 Vítězové a poražení sametové revoluce. Praha: Mafra, a. s., 2019.

místními úřady ohledně ekologických otázek.⁵⁰ Zajímavé je, že při usměrňování teplických demonstrací byly povolány i pohotovostní jednotky z Ústí nad Labem, kde v té době sloužilo i několik obyvatel Lovosic. Odpovědí místních úřadů bylo veřejné setkání, které mělo proběhnout 20. listopadu na stadionu. Ekologický mítink 20. listopadu přilákal obdivuhodných 6000 účastníků.⁵¹ Avšak události v Praze 17. listopadu, kdy byla potlačena studentská demonstrace, měly dramatický vliv na situaci a téma se přirozeně změnilo. Místní obyvatelé, i přes úspěchy v boji za čistý vzduch, se rychle začali angažovat v celonárodním hnutí za demokracii a svobodu, což později přispělo k Sametové revoluci a pádu komunistického režimu v Československu.⁵²

Paralelně s ekologickými problémy v Teplicích se podobná situace objevovala i v Lovosicích, kde chemický průmysl způsoboval obdobné environmentální škody. Obyvatelé Lovosic čelili nejen znečištěnému ovzduší, ale i dalším dopadům na životní prostředí, což vyvolávalo obavy a nespokojenost místních občanů. Obyvatelé severočeských měst spolu vzájemně samozřejmě komunikovali a o protestech v Teplicích se všeobecně vědělo. Místní ekologičtí aktivisté spolu začali spolupracovat a koordinovat úsilí za lepší životní podmínky.

Na dění v severních Čechách měla jistý vliv i obdobná situace v sousední Německé demokratické republice, kde v okolí Lipska už od září 1989 propukaly mohutné občanské protesty proti tamnějšímu komunistickému režimu, které také měly nepřímou návaznost na špatnou environmentální situaci v oblasti. Tyto nepokoje nakonec vedly až k pádu Berlínské zdi v listopadu 1989 a k postupnému zhroucení celého místního komunistického zřízení.⁵³

Ekologické protesty v Severních Čechách sehrály klíčovou roli ve vytváření atmosféry nespokojenosti a touhy po změnách. Byly jedním z mnoha faktorů, které přispěly k radikálním politickým změnám během Revoluce 1989.⁵⁴ Situace v Lovosicích, spojená s chemickým

⁵⁰ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Listopad '89 a věc revoluce

⁵¹ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Listopad '89 a věc revoluce

⁵² Tamtéž

⁵³ PLATO von Alexander – VILÍMEK, Tomáš – FILIPKOWSKI Piotr – WAWRZYNIAK, Joanna: Opposition als Lebensform. Dissidenz in der DDR, der ČSSR und in Polen. Lit Verlag, Berlin : Münster 2013.

⁵⁴ PITHART, Petr. Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo. Praha: Academia, 2009. kapitola Svoboda už jen tři kroky od nás

průmyslem, se stala nedílnou součástí environmentálního dědictví té doby. Po i během revoluce se stala podnětem k diskusím o nutnosti ekologické udržitelnosti a odpovědného průmyslu. K tomu se dostanu v dalších kapitolách.

3.3. Situace v Lovosicích před listopadem 1989

Nyní se dostávám k samotným událostem v Lovosicích těsně před revolučními listopadovými dny. Nejdříve bych ale rád provedl jistou analýzu pramenů, ze kterých budu při psaní těchto stránek pracovat.

Rok 1989 je na Lovosicku velmi dobře zachycen v místních kronikách, jejímž autorem byl Karel Hájek, s následným pokračováním od Jiřího Skalského. Tyto kroniky představují jedinečný pohled na události, které zásadně ovlivnily nejen Československo, ale i město Lovosice. V této souvislosti je důležité zdůraznit, že vyjádření obsažené v kronikách jsou silně subjektivní a odrážejí perspektivu autorů, kteří se revolučních dnů sami aktivně zúčastnili a jasně se postavili na jednu stranu (konkrétně na stranu revoluce a OF). Pravdivost a objektivita popisovaných událostí jsou klíčovými otázkami, zejména vzhledem k výjimečnosti roku 1989 a jeho posledních týdnů. Autoři lovosických kronik svoji ne-objektivitu přiznávají a podotýkají, že tento přístup nezřídka zaujímají i jiní kronikáři. V tomto historickém kontextu je nutné brát v úvahu, že každý kronikář může interpretovat události různým způsobem a věnovat pozornost různým aspektům dění.

Dalším pramenem, ze kterého zde bude vycházet jsou osobní vzpomínky pamětníků a přímých účastníků protestů. Jedná se o metodu orální historie, která je také problematická v tom, že pohledy na události jsou velmi subjektivní. Zastávám však názor, že v této práci mají své důležité místo.

Začátek roku 1989 nic nenaznačoval v Lovosicích tomu, že by se za pár měsíců mělo zcela změnit vedení a poměry obce. V únoru se jako obvykle na tehdejší náměstí Rudé armády (nyní Václavské náměstí) konaly oslavy „Vítězného února“, do kterých se zapojily všechny lovosické školy a podniky. V Kulturním domě Lovoš na počest oslav proběhl „Večer

otázek a odpovědí“.⁵⁵ Jednalo se o vědomostní soutěž (zejména pro studenty). Zároveň zaměstnanci Sechezy ve dvě hodiny uspořádali manifestační pochod od bran podniku až na náměstí v centru města. Oslavy nebyly sice tak honosné a velkolepé jako rok před tím, kdy bylo kulaté výročí 40. let od nástupu komunistů k moci (i účast byla menší), ale nekonaly se žádné větší bojkoty ani protesty.⁵⁶ Obyvatelé Lovosic se chovali stejně jako většina tehdejší československé společnosti. Splnili si svojí každoroční povinnost, aby neměli nějaký problém na svém pracovišti a po konci akce šli spořádaně domů. Nebylo v tom žádné velké nadšení ani upřímnost, ale jednalo se o typické konformní chování, které bylo typické pro celé období normalizace. Stejně tak se konaly oslavy Svátku práce⁵⁷, kdy však neprobíhala manifestace na náměstí, ale výjimečně před budovou vlakového nádraží.⁵⁸

Asi největší událostí a změnou která se v tomto roce v Lovosicích odehrála, bylo otevření místního koupaliště po několikaleté velké rekonstrukci.⁵⁹ V předchozích letech bylo poprvé od svého vzniku v 60. letech na letní období kompletně uzavřeno, což sebou přineslo velkou míru kritiky a nespokojenosti místního obyvatelstva, protože lovosické koupaliště bylo jedno z mála vhodných míst, kde trávit v teplých letních dnech volný čas. Nyní se lidé z města museli v létě přesunout na nedalekou pískovnu na Píšťánské jezero, což je uměle vytvořený písník o rozloze cca 100hektarů, které vzniklo na přelomu 50. a 60. let zatopením bývalého lomu štěrkopísku průsakem říční vody. Problémem však bylo to, že na severu je jezero spojeno s řekou Labe, která byla na konci 80. let v tomto úseku hodně znečištěná a lidé si tak více všímali nečistot a špatné kvality vody, ve které se museli koupat. I to nejspíše zvýšilo tlak veřejnosti po nápravě a zlepšení kvality života.⁶⁰

Poprvé se v roce 1989 začalo široce řešit vypouštění škodlivých látek (zejména z továrny Secheza) do řek a odpadních vod. Z toho důvodu byly v roce 1989 masivně zvýšeny poplatky a pokuty za toto vypouštění a znečišťování. Zatímco v roce 1988 musela Secheza zaplatit 1 994 000 Kčs. Tak v roce 1989 už tato částka představovala 4 634 340 Kčs. Vedení podniku navíc počítalo s tím, že do pár let by se tento výdaj mohl zvednout až na 10 milionů.

⁵⁵ SOKA, Lovosice, Kulturní a osvětová činnost, inv. č. 211

⁵⁶ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

⁵⁷ Obr. 11 - 13

⁵⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

⁵⁹ Obr. 14 - 15

⁶⁰ SOKA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

⁶¹ Z toho důvodu už na jaře 1989 začalo vedení podniku přemýšlet nad modernizací některých postupů, které by zvýšilo ekologickou šetrnost na místní prostředí.⁶²

Jinak si však samotná Secheza v roce 1989 nevedla vůbec špatně. Podle oficiálních statistik se dařilo splnit všechny nastavené úkoly podnikového plánu, snížit energetickou náročnost provozu a snížit ztrát z nejakosti výroby. Podnik zaměstnával v tomto roce 3 297, což z něj dělalo stále zdaleka největší podnik v oblasti. Průměrná mzda v závodu činila 3 472 Kčs.⁶³

V listopadu 1989 se na Lovosicku a v širším regionu projevovaly závažné problémy spojené se stavem životního prostředí, které například na Teplicku vyvolaly již zmíněné protesty. Kombinace škodlivin, jako jsou síra, dusíky a těžké kovy, znovu zatížila ovzduší na přelomu října a listopadu, přičemž koncentrace těchto látek opět výrazně překračovala limity stanovené tehdejšími úřady. Měřicí místa v Lovosicích zaznamenala rychlý nárůst koncentrace oxidu siřičitého nad přijatelné hodnoty. Především důsledkem nepříznivých rozptylových podmínek v celých severních Čechách.⁶⁴ Tato alarmující situace vyžadovala okamžitá opatření a pozornost. Ani komunistické vedení si v této situaci už nemohlo dovolit kritický stav životního prostředí ignorovat. V odpovědi na naléhavý stav byla 13. listopadu 1989 zavedena regulační opatření v několika městech v okrese, včetně Lovosic.⁶⁵ Opatření postihla různá zařízení, jako jsou školy, zdravotnická centra nebo tělovýchovná zařízení. Děti si například nemohly hrát venku a všechny venkovní sporty a aktivity byly zrušeny. Větší průmyslové podniky, včetně lovosické Sechezy, přijaly kroky k omezení emisí, jako snížení výkonu tepláren a mimořádný přechod na kvalitnější palivo s cílem dramaticky redukovat emise SO₂. Ještě více to vyvolalo tlak na urychlení úsilí firem v regionu, aby přistoupily k radikálním regulacím a přijaly opatření směřující ke zlepšení kvality ovzduší.⁶⁶

Až do listopadu 1989 tak život ve městě probíhal stejně jako předchozích letech. Šedivou a monotónní každodenní rutinu maximálně trochu rozvířil v září 1989 Jiří Grygar, který měl v místním Kulturním domě Lovoš přednášku na téma „Mimozemské civilizace“. Pro

⁶¹ SOkA, Lovosice, Severočeské chemické závody, podniková statistika 1987-1990, inv. č. 159

⁶² SOkA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 14

⁶³ SOkA, Lovosice, Severočeské chemické závody, podniková statistika 1987-1990, inv. č. 159

⁶⁴ SOkA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

⁶⁵ SOkA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

⁶⁶ SOkA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

překvapení všech o ní byl mimořádný zájem a lidé se do sálu ani nevešli.⁶⁷ Jinak situace v Lovosicích zůstávala stejná. Všechno se změnilo až po pražských událostech 17. listopadu.

3.4. Události v Praze 17. listopadu 1989

Dříve než začnu popisovat samotné listopadové a prosincové revoluční události na Lovosicku, musím samozřejmě alespoň základně popsat, jak celá revoluce vypukla a na co následné kroky v Lovosicích reagovaly. Jedná se o policejní zákrok na Národní třídě 17. listopadu v Praze. Tento den totiž zanechal nepřehlédnutelnou stopu v dějinách Československa a byl následně oficiálně vyhlášen jako „Den boje za svobodu a demokracii“, čímž stal se nejspíše nedůležitějším státním svátek současnosti.

17. listopadu 1989 se na Albertově v Praze konala plánovaná setkání na připomínku 50. výročí nacistických represí (smrt Jana Opletala a uzavření českých vysokých škol), avšak atmosféra se rychle změnila ze vzpomínkové akce na demonstraci proti komunistickému režimu. Co začalo s 500 až 600 studenty, brzy narostlo na dav čítající přibližně 50 000 osob. Od roku 1968 se jednalo o největší protirežimní akci. Po oficiální povolené části se dav spontánně vydal do centra města. Většinu účastníků tvořili studenti. Velká část průvodu se postupně rozešla, ale přibližně 5 000 lidí pokračovalo směrem na Karlovo náměstí. Ve 19:12 však přišel rozkaz k blokádě. Policejní kordon zatarasil Most 1. máje, což donutilo demonstrující zahnout na Národní třídu a pokračovat směrem na Václavské náměstí. V 19:25 byla Národní třída přehrazena, ale čelo demonstrace zůstalo klidné. Protestující se snažili být v klidu a skandovali hesla jako: „Máme holé ruce“. Situace se změnila večer kolem deváté hodiny. Blokádu už totiž nebylo možné jednoduše opustit, pouze po jednom a po kompletní prohlídce. Dav tak zůstal víceméně zablokovaný na Národní třídě. Následně přišel rozkaz k zákroku a rozehnání. Pohotovostní pluk a "červené barety" tvrdě začaly zasahovat obušky. Do 21:20 byla demonstrace násilně rozptýlena, přičemž 568 lidí bylo zraněno. I po skončení

⁶⁷ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

zásahu docházelo k napadání přihlížejících. Ihned po tomto tvrdém zákroku se roznesla fáma, že na Národní třídě umřel student Šmíd.⁶⁸

Tato brutalita symbolicky iniciovala události, které posléze změnilы osud Československa. Informace o brutální zákroku se rychle roznesla po celé Praze a spustila vlnu protestů a stávek. Zprávy a rozhořčení se velmi brzy během několika hodin přenesly i na sever do Lovosic.

3.5. Listopadové události v Lovosicích

Po událostech 17. listopadu v Praze se dalo všechno do pohybu. Začaly stávkovat vysoké školy i divadla. Lidé přinášeli na Národní třídu svíčky a požadovali vyšetření zákroku. 19. listopadu bylo následně v Činoherním klubu založeno Občanské fórum jako nová revoluční platforma.⁶⁹

Tohle však byly události, které se se zatím odehrály pouze v Praze. Na severu Čech v Lovosicích byl toho dne klid a nic nenaznačovalo tomu, že začíná revoluce. V pátek večer se jako obvykle v podnikovém sále Sechezy konal Taneční kurz pro studenty, po kterých se mladí lidé a studenti vydali přes celé město do kina Máj, kde se konala diskotéka.⁷⁰ Nikdo v té době netušil, že zatímco se studenti v Lovosicích baví, tak o 100 km dál v Praze jsou tvrdě rozehnáni.

Rodiče a další dospělí se v Lovosicích chystali na víkend a velká část z nich odjela někam na chatu. Jak už jsem psal v předchozích kapitolách, tak situace s ovzduším nebyla v této době v okolí příliš ideální a každý kdo mohl, tak rád využil možnosti a z města odjel někam do přírody na čerstvý vzduch.⁷¹ Přesto se již později večer někteří místní o událostech na Národní třídě dozvěděli. Za prvé pár lovosičanů v té době studovalo na některých vysokých školách v Praze, jelikož už v té době existovalo hojně využívané železniční spojení

⁶⁸ PITHART, Petr. Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo. Praha: Academia, 2009. kapitola Ten den

⁶⁹ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Na vlně a pod vlnou masových demonstrací

⁷⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

⁷¹ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

Lovosice – Praha, kdy cesta trvala cca jednu hodinu. Stejně tak do Prahy jezdila studovat spousta mladých lidí na střední školy či učiliště a bydlelo tam někde na internátu. A už i v té době pár osob z Lovosic jezdilo do Prahy pracovat (oproti dnešku to však byla výjimka) a měli tak v hlavním městě přátele a známé. Vzájemná provázanost Lovosic a Prahy tak byla dost velká a spousta lidí tak již večer 17. listopadu dávala do Lovosic vědět, co se na Národní třídě odehrálo.

Částečně o událostech informovala i tehdejší média. Československá televize se o tom krátce zmínila ve večerních Aktualitách: „*Pokusy o vytvoření vystoupení proti socialistickému společenskému zřízení, proti KSČ a vládě. Na místo se dostavili příslušníci pořádkových jednotek. Podle posledních informací byla přijata opatření k udržení klidu a pořádku.*“ Více objektivních informací následně ještě tentýž den přineslo vysílání Svobodné Evropy: „*Obušky, slzný plyn, policejní psi, kopance a vězení. Tomu říká Československý režim klid a pořádek.*“ Ani v dalších dnech však media nepřinesla více informací. Krátce si o tom mohli přečíst obyvatelé Lovosic v sobotním vydání Rudého práva a asi největší prostor tomu věnoval stranický deník Lidové strany *Lidová demokracie*⁷², které také byly v Lovosicích k dostání.

Přesto všechno byl víkend 18 – 19. listopadu v Lovosicích klidný, nekonaly se žádné akce ani diskuze a k obyvatelům se dostávaly pouze kusé informace z toho, co se to v pátek 17. listopadu v Praze stalo.

V pondělí 20. listopadu vydala Československá strana socialistická přes své stranické noviny *Svobodné slovo* prohlášení k událostem na Národní třídě, ve kterém ho tvrdě odsuzují a vyzývají k prošetření a dialogu. Jednalo se o první takto velké prohlášení, které šlo proti vládnoucímu režimu.⁷³ A protože lidé v Lovosicích se v neděli večer vraceli ze svých chat a v pondělí ráno se vydali na svá pracoviště, kolovaly tyto noviny během dne mezi lidmi. V poledne už o tom mluvil skoro každý.⁷⁴ Zpráva o zásahu se začala poprvé masivně šířit mezi obyčejnou veřejností. Stejně tak se Lovosičané rychle dozvídali o tom, že v Praze vypukly studentské stávky a demonstrace.

⁷² SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Povaha přechodného období

⁷³ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Povaha přechodného období

⁷⁴ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

Už v pondělí odpoledne se tak první obyvatelé Lovosic vydali (především vlakem) do Prahy, kde se konala první velká spontánní demonstrace na Václavském náměstí. Když se pak večer vraceli, tak přinášeli do města zprávy o masových protestech, začátku revoluce a vyhlášení generální stávky na 27. listopad. Další dny se na cestu z Lovosic do Prahy vydávalo stále více osob a podle účastníků byly už ve středu 22. listopadu vlaky zcela přeplněné a lidé tak více volili cestu vlastním autem. V místních továrnách se lidé vždycky na ranní směně domlouvali na společných cestách.⁷⁵

V Lovosicích samotných se však stále ještě nic nedělo. Maximálně studenti začali od úterý 21. listopadu vylepovat po městě letáky Občanského fóra, které si přivezli předchozí den z Prahy nebo sami doma vyrobili. Policejní hlídky SNB i řadový komuniste je však ihned strhávali. V noci z 21. na 22. listopadu pročešaly policejní jednotky celé město a nenechali ani jeden jediný plakát.⁷⁶ Z toho důvodu se bohužel žádný do dnešní doby nedochoval nebo alespoň jsem ho po roce dlouhého pátrání nenašel.

Ve středu 22. listopadu však poprvé začaly v Lovosicích instituce a podniky na situaci nějakým způsobem reagovat. Podnikové odbory KSČ v Secheze, Deli i v Olejně svolaly schůze, kde byly položeny otázky, které by ještě o pár dnů dřív nebyly možné - „Jak vidí běžní zaměstnanci události 17. listopadu?“⁷⁷ Předtím totiž informace o podpisové akci „Několik vět“ z června 1989 byly dostupné pouze straníkům, nyní se mohl vyjádřit kdokoliv. Na jedné z těchto schůzí měl asi nejvýraznější výstup vedoucí odboru technického vývoje Sechezy Bohuslav Soukup, jehož dcera právě v té době v Praze stávkovala. Předal tak všem detailní informace o dění stávek a demonstrací v Praze. Odbor se pak jednoznačně postavil za jejich věc a vyjádřil studentům podporu. Jednalo se o první takto přijaté stanovisko a postupně se začaly přidávat i další odbory a k překvapení vedení podniku Sechezy, většina z nich vyjadřovala obdobnou podporu stávkujícím.⁷⁸

Situaci ještě více vyhrotilo to, že od úterý 21. listopadu začali hlídat vrátnici v Secheze místní milicionáři, což nasvědčovalo obavám ze společenské nestability. Záhadné však bylo to, že nikdo nedokázal plně odpovědět na otázku, kdo jim k tomu dal rozkaz. Neexistuje ani

⁷⁵ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

⁷⁶ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

⁷⁷ SOkA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 16

⁷⁸ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

žádný takový oficiální příkaz. Prostě se tam z ničeho nic objevili a odmítali s kýmkoliv o tom diskutovat. Stejně tak byli v noci z 25. na 26. listopadu odvoláni.⁷⁹

23. listopadu vydala vlivná celozávodní organizace Svazu socialistické mládeže Sechezy stanovisko, podporující studenty a vyjadřující požadavek na objektivní informace.⁸⁰ Pro toto svoje stanovisko začali následně obcházet zaměstnance podniku a sbírat podpisy. Během několika hodin jich získali přes dvě stovky. Tato aktivita však byla velmi brzy zakázána vedením podniku a závodním výborem KSČ, což ukazuje na stále sílící rozpory mezi obyčejnými lidmi a politickým establishmentem.⁸¹

V následujícím revolučním dění přijížděli do Lovosic studenti z Prahy za účelem informovat o tamních událostech, nebyli však vpuštěni skoro do žádného podniků ani škol. Na vrátnici Sechezy dokonce došlo k malé potyčce mezi odmítnutými studenty a milicionáři, kteří na studenty nakonec zavolali i Veřejnou bezpečnost. Někteří učitelé na školách se je snažili podpořit ale marně.⁸² Studenti tak po neúspěchu v Lovosicích pokračovali do dalších měst v severních Čechách.

Klíčové události se však stále odehrávaly v největším místním podniku – v Secheze. V pátek 25. listopadu tam proběhla celozávodní odborová konference, na které se odboráři dohodli, že podpoří stanovisko SSM a nebudou schvalovat žádná opatření proti studentům. Zároveň podpořili generální stávkou 27. listopadu a vyzvali k jejím přípravám a organizaci. S tím tvrdě narazili na vedení podniku, které generální stávkou rezolutně odmítalo a nezřídká se stávalo, že komunisté na vedoucích pozicích zasahovali do výrobního procesu, aby tak sabotovaly přípravy.

O víkendu 25. a 26. listopadu se opravdu spousta obyvatel Lovosic zúčastnila obřích demonstrací na Letenské pláni, kam podle odhadů dorazilo až 800 tisíc lidí. Hlavním

⁷⁹ ⁷⁹ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

⁸⁰ Plně podporujeme stanovisko městského výboru SSM a městské vysokoškolské rady SSM v Praze ze dne 20. 11. 1989 a prohlášení sekretariátu ÚV SSM ze dne 21. 11. 1989. Zdůrazňujeme požadavek objektivní informace o průběhu vyšetřování. Vyjadřujeme obavu z formálního obvinění. Domníváme se, že stanoviska vlády a ÚV KSČ přišla pozdě a nejsou konkrétní, což dále prohlubuje nedůvěru a nejistotu. Distančujeme se od všech forem násilí. Vyzýváme k osobní odvaze a zároveň k projevu vysoké politické kultury v duchu našich demokratických tradic. ...

⁸¹ Tamtéž

⁸² ⁸² Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

požadavkem byl konec vlády jedné strany a svobodné volby. Zároveň se vyzývalo ke generální stávce v pondělí 27. listopadu, na kterou se v lovosických podnicích začali zaměstnanci už spontánně připravovat. Bylo jasné, že komunistické vedení podniků už nebude mít sílu jim v tom zabránit.⁸³

3.6. Generální stávka v Lovosicích 27. listopadu 1989

V pondělí 27. listopadu se to v Lovosicích spustilo. Většina odborových organizací v lovosických průmyslových podnicích se ráno sešla a odhlasovala stanovisko, že stávkovat budou za všech okolností. Bez ohledu na postoj vedení oblastního Revolučního odborového hnutí (ROH).⁸⁴ Zároveň bylo zdůrazněno (zejména v Secheze), že se nechce narušit průběh výrobního procesu, a proto některá odvětví a sekce stávkovat nebudou.⁸⁵

Vedení Sechezy však, jak už jsem zmínil, generální stávku nepodporovalo a v 6:30 téhož dne bylo v závodním rozhlase oznámeno, že na počest nového generálního tajemníka KSČ, Karla Urbánka, bude provedeno dvouminutové houkání sirény. Zároveň bylo rozhlasem oznámeno, že stávkovat se nebude, aby nedošlo k negativním dopadům na ekonomiku podniku (viz. vyjádření celozávodního výboru KSČ⁸⁶). Neoficiálně bylo zaměstnancům vyhrožováno, že pokud se stávky zúčastní, tak přijdou o přídavky na děti. Tyto sabotáže a provokace vyvolaly však opačný efekt, než bylo zamýšleno. Spousta zaměstnanců, včetně těch, kteří nebyli původně stávce nakloněni se nyní rozhodli, že se jí nakonec zúčastní. Následovala jednání uvnitř Odborového výboru, kde bylo rozhodnuto, které odbory se přidají ke stávkové akci a které z důvodu bezpečnosti provozu budou pokračovat v práci. Celkově bylo rozhodnuto, že zaměstnanci nepřetržitých provozů se nezúčastní stávky, aby nedošlo k

⁸³ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

⁸⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 12

⁸⁵ SOKA, Lovosice, Severočeské chemické závody

⁸⁶ Ze Stanoviska celozávodního výboru KSČ 27. 11. 1989

Diskuse, které v naší společnosti v těchto dnech probíhají, jsou obrazem společenské a politické situace. Každý soudný člověk však ví, že tento proces nemůže probíhat v chaosu a atmosféře emocí. Dlouhodobé problémy nelze řešit okamžitě, je nutná poctivá a zodpovědná práce každého z nás. Jsme pro manifestační stávku, která bude vyjádřena 30vteřinovým zahoukáním sirény. Žádáme všechny pracovníky našeho podniku o zachování klidu a pořádku na pracovištích. Zabraňte narušení ekonomiky našeho podniku, zabraňte znehodnocení hodnot nás všech.

případným komplikacím ve výrobním procesu. Na stávkovém setkání se také objevily skupiny zaměstnanců nesoucích prapory. Lidé chtěli zákaz obejít tím, že si oficiálně ohlásí „pauzu na oběd“, na kterou měli podle pravidel právo a pak jí pouze přetáhnou. Oficiálně se však stávky účastnit nebudou. Fronta se u vrátnice začala tvořit už od 11:45 téhož dne.⁸⁷

V poledne se před branami vrátnice Sechezy sešlo kolem 800-1000 lidí, kteří opustili areál společnosti a vytvořili průvod, který se vydal do města. Další velká skupinka se přidala u učiliště. Na silnici stály automobily, často ozdobené vlajkami, houkající na pozdrav. Do průvodu se přidávaly další skupinky z různých odvětví, včetně zaměstnanců Setúzy či Deli. Zaměstnanci obchodů stáli alespoň před dveřmi a svými gesty dávali najevo podporu.⁸⁸ Průvod se vydal přes celé město spontánně, protože ve skutečnosti to nebylo nikým organizováno.⁸⁹ Trasu průvodu tak tvořili lidé, kteří stáli včele zcela náhodně. Průvod zaměstnanců pokračoval ulicemi až na druhou stranu města, kde se u Restaurace Beseda otočili a vrátili se po ulici Osvoboditelů zpět na tehdejší náměstí Rudé armády.⁹⁰ Tam však nastal problém. Nikdo totiž nezajistil nějakou aparaturu a mikrofon, takže řečníky nikdo neslyšel. Situaci nakonec zachránila místní lékařská ordinace ze Školní ulice, která jim poskytla ozvučenou sanitku s mikrofonem.⁹¹ Delegace stávkujících se následně snažila vstoupit do budovy Městského Národního výboru, která však byla zamčena. Jediný vzkaz, který protestující z radnice dostali, byla výzva a prosba, aby stávkující nedemolovali výlohy nebo nevytrhávali dlažbu, což evidentně ani nikdo reálně asi neplánoval.⁹² Manifestace na náměstí se zúčastnilo cca 2 – 3 tisíce osob a skončila přibližně v půl druhé. Následně se většina zaměstnanců vrátila do svých podniků a pokračovala v práci.⁹³

Tím však revoluční události toho dne v Lovosicích neskončily. V odpoledních hodinách okolo 16:00 proběhla na náměstí další demonstrace, tentokrát zejména mladé generace, které se zúčastnili i studenti z Prahy. Lidé si žádali vystoupení a konečně i nějakou reakci z MNV. Nakonec se odhodlal vystoupit samotný generální tajemník MNV Jiří Bauer a jeho

⁸⁷ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

⁸⁸ ⁸⁸ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

⁸⁹ Obr. 16

⁹⁰ Mapa průvodu bude přiložena v příloze

⁹¹ ⁹¹ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

⁹² Obr. 17

⁹³ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

zástupce Jiří Fechtner.⁹⁴ Ten podle svědků dost nepříjemně a arogantně hájil vedení a rozvoj města, ne úplně hezky se vyjadřoval o studentech a o zákroku na Národní třídě, za což sklídl velký pískot a kritiku. Svůj výstup a pokus o debatu nakonec po půl hodině ukončil slovy: „Tak si to běžte dělat sami a ukažte nám to.“ Demonstrace na náměstí trvala až do 18 hodin, i když v té době byla opravdu velká zima. Okolní obchody tak nalévaly účastníkům čaj a další teplé nápoje. Odpolední manifestace se zúčastnilo přibližně 1000 občanů.⁹⁵

Celý 27. listopad včetně generální stávky se v Lovosicích z pohledu demonstrujících povedl. Ačkoliv to nikdo centrálně neorganizoval a neplánoval, tak nějaké formy stávky se v době od 12:00 – 14:00 zúčastnila minimálně polovina lovosických podniků. Klíčová však byla pozice největších podniků jako byly Secheza, Deli a Setuza. Tyto podniky a jejich zaměstnanci se účastnily stávky ve velké míře.⁹⁶

Stejně tak se několik stovek lovosických občanů 27. listopadu zúčastnilo dalších obřích demonstrací v Praze na Václavském náměstí či Letenské pláni.⁹⁷

3.7. Konec listopadu a vznik lovosického Občanského fóra

Komunistické vedení Sechezy se rozhodlo na úspěšnou generální stávku reagovat a na druhý den, úterý 28. listopadu, uspořádali vlastní manifestaci. Oficiálně na počest nového generálního tajemníku KSČ Urbánka. Ve tři hodiny odpoledne se na lovosickém náměstí sešlo necelých pět stovek zaměstnanců Sechezy a členů místního KSČ. Organizátoři očekávali podobnou účast jako byla na náměstí předchozí den. I proto že k účasti vyzval podnikový rozhlas a komunisté byli zvyklí, že když se někde koná takto oficiální stranická a podniková akce, tak tam lidé přijdou už z povinnosti, aby z toho neměli nějaké problémy. Evidentně se však už lidé nebáli a nepřišli. Někteří komunisté, kteří v pondělí stávkovali, se odmítli dostavit s odůvodněním, že už manifestovali v pondělí a nechtějí tam chodit znovu. Po hodině tak byla

⁹⁴ SOkA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

⁹⁵ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

⁹⁶ SOkA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

⁹⁷ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

akce rozpuštěna a jednalo se o velkou a zásadní porážku pro komunistické vedení Sechezy i MNV.⁹⁸

Ihned po této komunistické akci se od 16 hodin konala další veřejná demonstrace za účasti studentů. Tentokrát už to bylo mnohem lépe organizované a byla zajištěna i fungující aparatura. Konec manifestace byl doprovázen hraním a zpíváním bratry Neckářovými. V Zelenině u pana Lola byly k dispozici podpisové archy pro podporu Občanského fóra, a opět byl podáván čaj. Tento podnik byl obecně velmi důležitý pro revoluční dění v Lovosicích, protože ve výloze této zeleniny, která se nacházela přímo uprostřed náměstí, bylo už od 22. listopadu plátno, kde se pravidelně promítaly záběry ze zákroku na Národní třídě. Později bylo toto plátno přendáno do výlohy nynější cukrárny John. Stejná manifestace a protest se odehrála i ve středu 29. listopadu. Všechny tyto akce měly účast přibližně 500 – 1000 osob. Přibližně 10% tehdejší lovosické populace a účastnila se jich především mladá generace.⁹⁹

Ve čtvrtek 30. listopadu se konala zakládající schůze lovosického Občanského fóra, v prostorách vinárny Beseda, což zařídil vedoucí provozovny Václav John.¹⁰⁰ Toto jméno je důležité pro následující dekádu 90. let ve městě. Schůze byla svolána na 15 hodinu a přítomno bylo několik desítek osob. Zakládající členové byli tito: Dana Beranová, Petr Bulirsch, Věra Gotteltovej, Karel Hájek, Eva Hozmanová, Josef Jehlík, Jozef Klouček, Ema Králová, Vladimír Malík, Jiří Paur, Ing. František Procházka a Stanislav Rožec.¹⁰¹ V Besedě bylo několik dalších mladých osob, kteří se přímo nestali zakladateli OF, ale v následujících dnech se věnovali různým technickým pracím, například sundávání hvězdy z MNV, lepení letáků atd. Večer se řešily převážně technické otázky, jako kdo bude jezdit do Koordinačního centra Občanského fóra, jak se bude distribuovat Zpravodaj OF a kde budou probíhat schůze a jednání.¹⁰²

⁹⁸ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

⁹⁹ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

¹⁰⁰ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹⁰¹ SOKA, Lovosice, OF Zpravodaj - Lovosice, č. 1

¹⁰² Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

3.8. Prosincové události v Lovosicích v roce 1989

Revoluční události pokračovaly v celé zemi i následující měsíc. Komunisté si mysleli, že mají ještě nějakou šanci režim udržet, pouze budou muset provést rozsáhlé změny a část moci přenechat i opozici. Byla oznámena nová Adamcova vláda, která se skládala z 15 komunistů, 1 lidovce, 1 socialisty a 3 nestraníků (většinově nominovaných hlavně z OF). Jenže si už komunisté neuvědomovali, že na tyto kroky je pozdě a atmosféra v revoluční společnosti se úplně proměnila. Lidé už nechtěli pouze reformu systému, požadovali úplnou radikální změnu, svobodné volby a nové pořádky. Veřejnost i Občanské fórum tak novou vládu odmítly a pohrozily další generální stávkou. Opět se několikrát zaplnilo Václavské náměstí a nová vláda Ladislava Adamce tak musela na nátlak veřejnosti podat 7. prosince demisi. Následně došlo k jednání mezi novým kandidátem na premiéra Mariánem Čalfou a Občanským fórem a 10. prosince byl jmenován první kabinet od roku 1948, kde neměli komunisté převahu (10 komunistů, 7 nestraníků, 2 socialisté a 2 lidovci). V těchto dnech komunistický režim de facto kapituloval a dohodl se s Občanským fórem na postupném a poklidném předání moci. Prezident Gustav Husák abdikoval a následně bylo dohodnuto, že komunistické Federální shromáždění zvolí Václava Havla novým prezidentem. Tak se stalo na konci měsíce 29. prosince.¹⁰³

Důležité věci se v prosinci děly také v Lovosicích. I zde si už na počátku měsíce, po úspěšné generální stávce 27. listopadu a založení místního Občanského fóra, lovosičtí komunisté uvědomili, že se blíží jejich konec. Je velmi zajímavé, že postupně neformálně a bez jakéhokoliv legitimního a zákonného mandátu přebíralo ve městě moc lovosické Občanské fórum.¹⁰⁴ K tomu se ještě dostanu až budu psát o jaru 1990.

Zajímavá událost se stala v Lovosicích hned počátkem měsíce. V předešlých kapitolách jsem totiž popisoval, jak pro lovosickou veřejnost bylo důležité téma životního prostředí a ekologie. Psal jsem o tom, jak to lidé v tomto regionu považovali za nejpálčivější téma a

¹⁰³ PITHART, Petr. Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo. Praha: Academia, 2009. kapitola Poslední nápad komunistů

¹⁰⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 16

problém, který je trápí. A také to tak tehdy skutečně bylo, jenže na přelomu listopadu a prosince tuto problematiku přebily jiné události a ekologie šla na chvíli stranou.

Nejlépe to bylo vidět 5. prosince. Na toto datum svolal MNV do Kulturního sálu Lovoš velkou debatu na téma „Problém životní prostředí na Lovosicku“. Chtělo tím přejít do ofenzivy a poskytnout lidem otevřené fórum pro diskusi, připomínky a nápady. Této akce se zúčastnili zástupci všech místních průmyslových podniků (včetně nejdůležitější Sechezy) a důsledně se na to připravili. Jenže z toho bylo jedno velké fiasko. Účast veřejnosti byla překvapivě velmi malá, dotaz byl položen pouze jeden a po chvíli tak byla beseda předčasně ukončena.¹⁰⁵ Je však možné, že neúspěch této diskuse nebyla vyvolána z nezájmu lovosických občanů o stav životního prostředí, ale že to veřejnost vnímala jako akci komunistického vedení města, které se tímto snažilo odvrátit pozornost od jiných témat.

Mnohem úspěšnější byla akce s názvem „1. Diskuzní fórum v Lovosicích“, které organizovalo místní OF a bylo uskutečněno 7. prosince v restauraci a kině Máj. Účast veřejnosti byla obrovská, sál byl zcela zaplněný, lidé stáli i na chodbách a spousta z nich se do budovy vůbec nedostala. Odhadovaná účast byla okolo 500 - 700 osob.¹⁰⁶ Účast přislíbili zejména studenti lékařské fakulty Univerzity Karlovy pocházející z okolí Lovosic, kteří se zúčastnili listopadových revolučních událostí v Praze. Nejprve byl přislíben i slavný herec Jiří Bartoška, který měl poreferovat o divadelní stávce, ale nakonec se omluvil a nedorazil. Z počátku se diskuse zaměřila na konkrétní návrhy týkající se výstavby bytů a dalších místních záležitostí. Jelikož byly výstupy řečníků příliš detailní a odborné, postupem času začala být veřejnost nespokojena, což dávali lidé čím dál více najevo a někteří se i rozhodli odejít. Lidé nejspíše očekávali více senzace a přišli si zejména poslechnout svědectví studentů, co se dělo 17. listopadu na Národní třídě. Když organizátoři viděli nespokojenost obecnostva, tak museli program trochu upravit. V následujících hodinách například vypukla vášnivá debata o změnách názvu ulic. Většina účastníků souhlasila se změnou názvu náměstí z „Náměstí Rudé armády“ na „Václavské náměstí“. Stejně tak se měly přejmenovat všechny ulice, které nesly názvy po Gottwaldovi či Zápotockém. Naopak se strhla vášnivá hádka o názvu nejdelší městské ulice, která nesla název „Osvoboditelů“, stejně jako o „Sadech pionýrů“. Na tom můžeme pozorovat, že už v těchto revolučních dnech, začaly vznikat rozpory ve vnímání

¹⁰⁵ SOKA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

¹⁰⁶ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

komunistické minulosti nebo vztahu k Sovětskému svazu a jeho role při osvobození v roce 1945. Obě zmiňované ulice nakonec nesou tyto názvy dodnes. O této bouřlivé debatě vyšla velmi kritická reportáž v okresním týdeníku Proud, ze které hodně vycházím.¹⁰⁷ Je však důležité si připomenout, že reportáž psal dlouholetý komunista Jiroušek, který k ní jistě nepřistupoval plně objektivně. Lovosické Občanské fórum se rozhodlo na článek reagovat a napsat odpověď, kterou pak zveřejnili ve svém Zpravodaji OF.¹⁰⁸ Celkově lze konstatovat, že průběh a vnímání setkání v Lovosicích odhaluje rozpory mezi očekáváním senzací a snahou OF přinést konkrétní návrhy a zapojit občany do veřejné diskuse.

V následujících prosincových týdnech proběhla ještě tři takováto Diskusní fóra (ovšem už s mnohem menší účastí). Postupně po celých Lovosicích vznikala další menší Občanská fóra, zejména v továrnách a na školách. Zároveň byl 16. prosince obnoven místní Junák a skautský oddíl.¹⁰⁹ Jedna z posledních revolučních akcí před Vánoci se uskutečnila v neděli večer 17. prosince, kdy lovosické OF uspořádalo v místní hale Chemik velký koncert, na kterém například vystoupila i zpěvačka Hana Zagorová.¹¹⁰

Dalším zajímavým fenoménem, o kterém bych rád napsal pár slov, jsou prosincové výjezdy do západní Evropy (především SRN). Tento jev není ještě plně prozkoumaný, při tom si osobně myslím, že měl velký vliv na budoucí názorový diskurz české společnosti. Podle analýzy amerického historika James Krapfla totiž československá veřejnost v listopadu 1989 podle tehdejších průzkumů nechtěla přechod k čistě kapitalistickému volno-tržnímu systému po vzoru Západu, jejich hlavním požadavkem byla především demokracie, svoboda a „socialismus s lidskou tváří“, což byl hlavní cíl Pražského jara. Ani během demonstrací na Václavském náměstí či Letenské pláni nezazněl požadavek o kapitalismu či privatizaci.¹¹¹ Tato nálada se však zcela obrátila na přelomu roku 1989/90 a pak na jaře příštího roku, kdy už většina populace nechtěla nějakou „třetí cestu“, ale plnohodnotný přechod na tržní ekonomiku. Proč se tento názor takto radikálně vyvinul se můžeme jenom domnívat. Samozřejmě to může být z důvodu, že v listopadu si většina lidí ještě neuměla ani představit,

¹⁰⁷ SOKA, Lovosice, Týdeník Proud, č.51

¹⁰⁸ SOKA, Lovosice, OF Zpravodaj - Lovosice, č. 31

¹⁰⁹ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

¹¹⁰ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

¹¹¹ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Opatrně a pomalu

že by takto radikální změna byla možná a reálná, proto požadovali alespoň něco – tedy demokratické reformy. Když se však komunistický režim zhroutil, začali lidé věřit tomu, že je reálná kompletní změna celého systému. Tato interpretace je možná. Já mám však ještě jednu teorii. Tato změna názoru přišla s osobní zkušeností obyčejných lidí s životem na Západě, který po 40 letech mohli konečně masově navštívit. Když tam totiž v prosinci 1989 přijeli a viděli, jakou mají převážně Němci o tolik větší životní úroveň a obrovskou nabídku kvalitního spotřebního zboží, rozhodli se, že to chtějí také.

4. prosince 1989 se otevřely hranice s Rakouskem, byly zrušeny výjezdní doložky a 11. prosince se začali odstraňovat ostnaté dráty na hranicích se Spolkovou republikou Německo. Lidé tak mohli po dlouhé době vyjet do zahraničí pouze s pasem bez dlouhých kontrol. Během pár dnů této příležitosti využilo statisíce osob po celé zemi.

A využili toho i obyvatelé Lovosic. Zaměstnanci podniku Deli se už od 7. prosince dobrovolně skládali na podnikový autobus a v neděli 10. prosince v pět hodin ráno vyjelo asi 100 zaměstnanců s rodinami na výlet a vánoční trhy do Vídně.¹¹² Když se následně tento zájezd pozdě v noci téhož dne vrátil zpět do Lovosic, podle svědectví místních byli všichni v úplném šoku a nadšení, jak je to v té Vídni nádherné, skvělé a jak obrovský výběr zboží tam byl. Tato zpráva se ihned roznesla po městě a do konce prosince bylo vypraveno do Německa a Rakouska nejméně 16 autobusů. Nejvíce jich odjelo hned další víkend 15. – 17. prosince, kdy zájezd organizoval přímo nově založený stávkový a výkonný výbor OF Sechezy. Jezdilo se převážně na trhy do Mnichova a Vídně.¹¹³ Pro obyvatelé Lovosic, kteří 40 let žili v šedé průmyslové oblasti „reálného socialismu“ a nyní přijeli do jedněch z nejbohatších a nejrozmanitějších regionů v Evropě, to musel být neuvěřitelný kulturní šok a zážitek.

Když si vezmeme, že jeden plně obsazený autobus měl cca 40-50 míst, našel jsem, že jich bylo vypraveno 16, což znamená, že reálně jich mohlo být klidně víc, jen o tom nikde nejsou záznamy, a že spousta lidí se rozhodla jet podívat na Západ individuálně vlastním autem, tak můžeme odhadovat, že jenom během prosince navštívilo Německo nebo Rakousko 1000 – 2000 obyvatel Lovosic, což dělá cca 10-20% populace. Ti se pak samozřejmě

¹¹² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 17

¹¹³ Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

pochlubili svým přátelům, rodině, kolegům atd. a do konce roku už jistě každý měl mnohem větší povědomí o tom, jak se lidem na Západě žije v kapitalistické společnosti lépe než v socialistickém Československu. Nemám na to sice žádná konkrétní empirická data, ale podle mě tyto výjezdy silně ovlivnily názory a postoje československé populace při vstupu do nového roku 1990.

4. Lovosice v letech 1990 – 1992

V minulé kapitole jsem popsal průběh událostí během revolučního roku 1989 na Lovosicku. V této části se hodlám věnovat hlavně prvním porevolučním letům, které byly definovány především transformací ze socialismu do standardního demokratického a tržního systému. Jedná se o roky 1990 – 1992, které v české historii tvoří jistý předěl od Sametové revoluce k rozpadu Československa.

Nejdříve zase krátce shrnu celostátní události, bez kterých není možné provést analýzu jejich dopadů na regionální situaci na Lovosicku. Budu se věnovat vzniku demokratických institucí, přerodu Občanského fóra na klasické politické strany, což i v Lovosicích znamenalo především přeměnu v Občanskou demokratickou stranu (ODS), prvním svobodným volbám v červnu 1990, začátku podnikání a tzv. malé privatizaci, která se v Lovosicích setkala s velkým nadšením a postupně vytvořila novou „buržoazní třídu“ nových kapitalistů 90. let. Zároveň se podívám na komunální volby v Lovosicích, které po více než 40 letech vlády komunistů dostaly do čela města jinou politickou elitu a co to pro Lovosice znamenalo. Nakonec se budu věnovat dalším volbám v roce 1992, na jejichž základě se následně rozdělila federace, a jaký to mělo dopad na Lovosice.

V této části mé diplomové práce budu také samozřejmě vycházet z archivních materiálů, zápisů z jednání městského zastupitelstva či výročních zpráv. Částečně také budu opět aplikovat orální metodu s využitím vzpomínek pamětníků, i když v mnohem v menší míře než v předchozí kapitole. Nejvíce informací v této části však budu čerpat z regionálního tisku, kterému bych zde věnoval vlastní podkapitolu. V této době totiž v Lovosicích začala vznikat první soukromá média, která na pravidelné bázi popisovala události a život ve městě na počátku 90. let.

4.1. Jaro 1990

4.1.1. Obecné informace a celostátní události

Jaro roku 1990 v Československu bylo obdobím mimořádných politických a společenských proměn, jež byly reakcí na rozpad komunistického režimu a následné hledání nové identity země v rámci procesu demokratizace a restrukturalizace.¹¹⁴

Hned první den v Novém roce se zapsal do historie slavným projevem nově zvoleného prezidenta Václava Havla, který následně vyhlásil všeobecnou amnestii. Tento krok byl proveden proto, že šlo velmi těžko najít rozdíl mezi politickým a nepolitickým vězněm.¹¹⁵ Takto rozsáhlá amnestie bude v budoucnu podrobena velké kritice, jelikož v následujících letech se v Československu rapidně zvýšila kriminalita. To jistě mělo i jiné příčiny, ale propuštění několik tisíců vězňů v tom určitě také hrálo jistou roli. Počet trestných činů se v Lovosicích v letech 1990 – 1996 zvýšil o 220% oproti předcházejícím šesti letům. V regionu začaly také operovat vyděračské gangy a (zejména cizojazyčné) mafie.¹¹⁶

Následně byl 23. ledna přijat zákon, umožňující politickým institucím odvolat poslance. Následovala vlna rezignací a odvolání, která znamenala další krok směrem k proměně politického prostředí a nahrazení komunistických elit. Tento proces se neodehrával pouze na celostátní úrovni, ale postupně se přesouval i do regionů, kde byly z různých funkcí v politice i v hospodářství odvolávány „staré struktury“ a nahrazovány úplně novou elitou.¹¹⁷

V únoru téhož roku došlo k podpisu důležité československo-sovětské dohody o odchodu Sovětské armády z Československa. Tento krok symbolizoval konec éry sovětského vlivu v zemi a posílení její suverenity. Dohoda, při které figurovali významní politici, jako Jiří Dienstbier, Eduard Ševardnadze, Michail Gorbačov a Václav Havel, byla přijata s velkým nadšením a oslavami.

¹¹⁴ BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012., str. 29-40

¹¹⁵ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola Občanské fórum jako aktér systémové změny, str. 283

¹¹⁶ SOKA Lovosice, Kronika města Lovosice. Kapitola – statistiky a data

¹¹⁷ BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012., str. 107-116

Vnitřní politické změny nezůstaly pozadu. Na konci března 1990 byl změněn název z Československé socialistické republiky na Československou federativní republiku. Tato změna měla symbolický význam, označovala posun k nové politické identitě a odrazovala od minulých komunistických ideologií.¹¹⁸ Zároveň však vypukla tzv. pomlčková válka a spory mezi českým a slovenským národem začaly narůstat.

4.2. Jaro 1990 v Lovosicích

V průběhu roku 1990 se v Lovosicích začala formovat spontánní občanská aktivita, která hrála klíčovou roli v procesu demokratizace a politického přechodu. Začátkem roku se do systému Občanského fóra začaly postupně zavádět organizační formy. První dobrovolníci se scházeli denně, často za velmi skromných podmínek, ať už v soukromí svých domovů nebo v improvizovaných prostorách jako rybářské chatky u Labe.¹¹⁹ Brzy poté byla ustavena rada, která se scházela téměř denně, aby koordinovala aktivity a rozhodovala o dalších krocích. Pro veřejnost byly zavedeny pravidelné informační střediska Občanského fóra, které poskytovaly občanům důležité informace a poradenskou službu, a to v místní dětské knihovně.¹²⁰

Zajímavá a pro mě dost paradoxní situace spočívala v tom, že začátkem roku se ve městě utvořilo jakési dvojvládí. Podle práva a veškerých pravidel měl všechny rozhodující pravomoci nad správou obce stále komunistický MěNV. Jenže obrovskou váhu a moc už v té době přebíralo místní Občanské fórum¹²¹, které však bylo stále pouze jednou z mnoha občanských organizací, které v této době vznikaly. Realita však byla taková, že rozhodnutí lovosického OF už mělo téměř stejnou váhu jako jakékoliv rozhodnutí MěNV, ač podle práva na to nemělo žádný mandát. To ukazuje na nestandardní revoluční dobu, kdy právo a politické změny byly velmi pozadu za reálným vývojem událostí.¹²² S postupujícím časem se aktivita Občanského fóra ve městě stupňovala. Probíhala pravidelná pléna, která se konala nejprve v knihovně a později v hudebním sále SZK Lovoš. Dne 9. ledna 1990 se konal

¹¹⁸ SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009. kapitola V tavícím kotli, str. 251

¹¹⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹²⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

¹²¹ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹²² BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012., str. 152-160

historicky významný první kulatý stůl na MěNV, který byl otevřen pro veřejnost.¹²³ Zde se poprvé na jednom místě setkala současné vedení města se zástupci různých politických proudů, aby projednaly požadavky lovosického Občanského fóra a další klíčové politické otázky. Účast na této akci byla obrovská. Zasedací místnost byla zcela přeplněná a ti, kteří přišli o něco později, se už dovnitř nedostali a byli nuceni jednání opustit.¹²⁴

Dalším důležitým aspektem v prvních měsících roku 1990 bylo masivní vystupování z KSČ. Zatímco v lednu 1990 měla místní komunistická stranická organizace cca 1500 členů, tak o půl roku později v červnu 1990 se jejich počet zmenšil o polovinu a další rezignace přicházely po celý následující rok. Stabilní počet členů KSČ (v blízké budoucnosti už KSČM) se ustálil až v druhé polovině roku 1991 na hodnotách cca 250-300 členů.¹²⁵ Takto rychlé a drastické zeštíhlení místní stranické buňky vedlo k tomu, že lovosická komunistická strana byla v letech 1990 a 1991 zcela paralyzována.¹²⁶ Z jejich řad vystoupili zejména kvalifikovaní lidé ve vysokých funkcích v továrnách nebo jiných institucích, což následně zcela zlomilo mocenskou kontrolu nad politickou a hospodářskou situací ve městě.¹²⁷ K moci se tak dostávala nová elita napojená zejména na nově se rodící Občanské fórum. Různé vazby a kontakty ze starých komunistických struktur však zůstaly a velmi pružně se adaptovaly na novou politickou realitu.

4.3. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1990

Volby do Federálního shromáždění, konané v červnu 1990, představovaly historický mezník, neboť se jednalo o první svobodné volby od roku 1946, dokonce spíše až od roku 1935, protože po dlouhé době nebyla volba omezena jen na několik povolených politických stran jako v roce 1946 v rámci Národní fronty. Tyto volby měly důležitý význam pro budoucnost země a byly vnímány jako přechod k demokratickému režimu.¹²⁸

¹²³ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.16

¹²⁴ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹²⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹²⁶ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹²⁷ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹²⁸ BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012., str. 152-160

Konaly se volby do tří zastupitelských úřadů. Do společného Federálního shromáždění, které bylo rozdělené na dvě komory: Sněmovny lidu, kde celkem bylo k dispozici 150 mandátů, z nichž 101 připadalo na Českou republiku a 49 na Slovenskou republiku. O tyto mandáty soutěžilo 16 různých stran a hnutí.¹²⁹ Pro mnohé občany to byla první příležitost vyjádřit své politické preference bez omezujícího zásahu komunistického režimu. Vítězem voleb se stalo Občanské fórum (53,15 % a 68 mandátů), což naznačovalo obecný trend směrem k demokratickým hodnotám a odmítnutí minulého totalitního režimu. Na Slovensku naopak jasně vyhrál politický subjekt s názvem Verejnost' proti násiliu, který získal 32,5 % (19 mandátů). Nemalý úspěch také slavila Komunistická strana Československa, která skončila překvapivě druhá se ziskem necelých 14 %. To ukázalo, že i přes zhroucení komunistického režimu bude třeba v budoucnu s komunisty počítat jako s vlivnou opoziční silou.

Ve volbách z 8. a 9. června 1990 měli občané možnost volit i do druhé komory Federálního shromáždění. Jednalo se o Sněmovnu národů Federálního shromáždění. V tomto orgánu měla česká a slovenská část stejně poslanců. Tento systém měl zaručit širší politickou reprezentaci, rovnost obou národů ve federaci a zapojení více různých politických sil.

Zároveň se volilo i do České národní rady a Slovenské národní rady, což byly legislativní sbory pro jednotlivé republiky. Jednalo se o důležitý aspekt pro posílení autonomie České a Slovenské republiky v rámci federace.¹³⁰

Občanské fórum a Verejnost' proti násiliu se těšily vysokému podílu voličů, což demonstrovalo obecný zájem a naději na demokratickou změnu. Společně získaly tyto dva subjekty zcela jasnou většinu. Nicméně, tento triumf také přinesl i velké výzvy, neboť oba subjekty musely zvládat různorodost názorů a osobností ve svých řadách. Do této doby byl jejich program jasný - konec komunistického režimu a přechod k demokracii. Nyní se však začínaly otevírat rozpory, jakým způsobem, k jaké demokracii a k jakému ekonomickému systému se chtějí dostat... To následně v dalších měsících vedlo k rozpadu Občanského fóra a vzniku ideových politických stran.¹³¹

¹²⁹ RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století : spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha: Vyšehrad, 2012.

¹³⁰ RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století : spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha: Vyšehrad, 2012.

¹³¹ CHARVÁT, Jakub. Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada, 2013. Politologie (Grada), str. 48-52

Volební proces samotný byl pozoruhodný nejen kvůli jeho historickému významu, ale také kvůli rozmanitosti politických stran a hnutí, které se ho účastnily. Přes 70 politických subjektů se zapojilo do volebního procesu, což naznačuje širší politického zájmu a angažovanosti občanů. Tyto volby měly rekordní volební účast okolo 97 %. To je obrovské číslo i na vyspělé demokratické státy. V dalších letech se bude účast už jenom snižovat.¹³²

Je však důležité poznamenat, že přestože byly tyto volby považovány za průlomové a svobodné, nebyly bez kontroverze. Skandály a politické třenice, jako například aféra kolem Josefa Bartončíka a jeho angažovanosti u StB, ukázaly, že cesta k demokracii nebude bez problémů...¹³³

Nyní provedu analýzu a rozbor těchto voleb, jak dopadly v Lovosicích a co to pro region znamenalo.

4.4. Výsledky voleb do Federálního shromáždění v červnu 1990 v Lovosicích a jejich analýza

V minulé kapitole jsem popsal, jak probíhaly první svobodné volby v Československu na celostátní úrovni. Nyní se pokusím detailně zanalyzovat výsledky hlasování v lovosickém regionu, popsat nějaká místní specifika a pokusit se nastínit trend do budoucna.

Volební kampaň v Lovosicích probíhala už od května 1990, kdy zejména Občanské fórum bylo velmi aktivní ve vylepování letáků, pořádání besed a mítinků.¹³⁴ V menší míře se do kampaně zapojily i jiné politické strany jako komunisté, kteří zejména pro své členy uspořádali 26. května v lovosickém kulturním sále Lovoš besedu. Další politické strany se omezily pouze na rozdávání letáků a volebních programů.¹³⁵

Jak už jsem psal v předchozí kapitole, tak v červnu 1990 se volilo do tří zastupitelských orgánů. Nejdříve se podívám na výsledky lovosických voleb do Sněmovny lidu Federálního shromáždění a budu je komparovat s celostátními výsledky.

¹³² BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012

¹³³ LABUDA, Vladimír. Nejapné aféry, aneb, Privatizace po česku. Praha: Periskop, 1995. str. 34-40

¹³⁴ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹³⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.16

Lovosice patřily do volebního obvodu „Severočeský kraj“ , což byl jeden z nejpočetnějších regionů v celém Československu. Zároveň se jednalo ze sociálního a ekonomického hlediska o specifický kraj, který byl tvrdě ve 20. století zasažen demografickou změnou způsobenou odsunem německého obyvatelstva, následným českým osídlením a masivní industrializací a těžebním průmyslem. To bude v severních Čechách v budoucnu vytvářet nostalgii po komunistickém režimu a sociálních jistotách, což se v 90. letech poprvé natvrdo ukáže i ve volebních výsledcích. V červnu 1990 však byla atmosféra v tomto regionu stále ještě velmi podobná zbytku země a nijak nevybočovala z tehdejšího celospolečenského proti-komunistického diskurzu.

Lovosice v červnu 1990 měly 15 volebních okrsků a oprávněných voličů bylo 8 968.¹³⁶ To znamená, že na jeden volební okrsek a jednu volební místnost připadalo cca 600-1000 voličů. Volební účast byla v Lovosicích stejně jako v celém Československu obrovská a už půl hodiny před otevřením volebních místností se stály dlouhé fronty. Je to naposledy, kdy volební účast v Lovosicích, která ve volbách do Sněmovny lidu činila 97,75 %, byla větší než celková volební účast po celé zemi. V dalších volbách už v Lovosicích přišlo k volebním urnám vždy méně voličů. Odráží to tak obrovský zájem o hlasování, které se i pro lovosickou populaci staly jakýmsi referendem o Sametové revoluci a přechodu k novému režimu.¹³⁷

Stejně jako ve zbytku Československa, tak i v Lovosicích slavilo drtivé vítězství Občanské fórum. Je však zajímavé, že v Lovosicích mělo OF dokonce o několik procent víc hlasů než v celém Československu (v Lovosicích 60,17 %, v ČSFR 53,15 %). Bylo to dáno zejména tím, že v Lovosicích jako v silně ateistickém regionu měla velmi slabý výsledek Křesťansko-demokratická unie. Ta v celé zemi získala cca 8 % hlasů, zatímco v Lovosicích pouze 2,4 %. Tyto hlasy se tedy v Lovosicích nejspíše přelily k Občanskému fóru.¹³⁸

Na druhém místě se v Lovosicích umístila s nemalým výsledkem Komunistická strana Československa, která získala 16,17 %. Jedná se o 3 % lepší výsledek, než byl celostátní průměr, což naznačuje trend, který se potvrdí už ve volbách v roce 1992, že Lovosicko a

¹³⁶ Český statistický úřad, Volby.cz, Sněmovna lidu Federálního shromáždění, 1990, podrobné výsledky za územní celky, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53>

¹³⁷ CHARVÁT, Jakub. Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada, 2013. Politologie (Grada)., str. 30-38

¹³⁸ Český statistický úřad, Volby.cz, Sněmovna lidu Federálního shromáždění, 1990, podrobné výsledky za územní celky, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53>

vlastně celé severní Čechy budou mít skutečně jistou míru nostalgie po minulém komunistickém režimu a strany, které jsou nějakým způsobem postavené na kritice polistopadového vývoje, budou mít v Lovosicích silné postavení. Komunistickou stranu v Lovosicích volilo 1417 voličů.¹³⁹

Další strana, která v Lovosicích překročila 5% hranici, byla Sociální demokracie. Ta získala 5,47 % hlasů, což byl také o něco lepší výsledek než v celé zemi. Nejspíše se mohlo jednat o tradiční lovosické voliče sociální demokracie, kteří tuto stranu volili už před komunistickým převratem v roce 1948 či dokonce ještě za 1. republiky. Lovosice totiž v meziválečném období patřily mezi voličské základny Sociální demokracie (zejména té německé). V následujících volbách bude tato strana v obci dále posilovat, až se nakonec během 90. let stane vůdčí silou v regionu.

Velmi zajímavý je i výsledek strany Zelených. Jak už jsem psal v předchozích kapitolách, tak ekologická problematika byly pro lovosickou oblast velmi důležitá. Z tohoto důvodu se v severních Čechách pro Zelené očekával velmi výrazný výsledek. V Lovosicích však ve volbách do Sněmovny lidu nepřekročili 5 % a získali něco málo přes 4 % (přesněji 4,29 %). Je však důležité upozornit, že naopak ve volbách do Sněmovny národů i ve volbách do České národní rady měli Zelení mnohem větší zisk okolo 6-7 %. Většinou na úkor Občanského fóra, které v těchto souběžných volbách mělo okolo 55%. Je tak evidentní, že někteří lidé si rozdělili svůj hlas a do Sněmovny lidu, kterou považovali za důležitější pro celostátní otázky volili OF, ale do dalších zastupitelských orgánů se rozhodli pro volbu Zelených z regionálních důvodů. Přesto se však jedná o historicky nejlepší výsledek pro Zelené v Lovosicích. V dalších volbách už bude tato strana jenom klesat.¹⁴⁰

Poslední politické uskupení, které ještě v této kapitole zmíním, je Spojenectví zemědělců a venkova. Tato strana v Lovosicích získala 3,82 %, což víceméně odpovídá procentuálnímu počtu místních obyvatel, kteří v té době v okolí pracovali v primárním zemědělském sektoru. Zároveň se také opět mohlo jednat o tradiční voliče prvorepublikových Agrárníků, kteří v Lovosicích ještě zbyli.

¹³⁹ Český statistický úřad, Volby.cz, Sněmovna lidu Federálního shromáždění, 1990, podrobné výsledky za územní celky, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53>

¹⁴⁰ Český statistický úřad, Volby.cz, Sněmovna lidu Federálního shromáždění, 1990, podrobné výsledky za územní celky, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53>

Jak už jsem naznačil, tak výsledky voleb do Sněmovny národů a České národní rady byly v Lovosicích velmi podobné souběžným výsledkům do Sněmovny lidu. Žádné převratné změny se tam neobjevovaly a převážně potvrzovaly jasný vzkaz, že i Lovosice v těchto volbách drtivě volily pro-demokratické politické subjekty, které požadovaly velké revoluční a demokratické změny.¹⁴¹

4.5. Volby do zastupitelstev obcí v Československu 1990, výsledky v Lovosicích a jejich analýza

Zatímco volby do Federálního shromáždění a České národní rady v červnu 1990 byly důležité z celostátního hlediska a budoucího směřování Československa, tak pro místní lovosickou politiku byly mnohem důležitější komunální volby v listopadu 1990.

23. a 24. listopadu 1990 se odehrály první porevoluční svobodné volby do zastupitelstva obcí, kdy už byly zrušeny bývalý Národní výbory a místo toho vytvořen nový systém samosprávných autonomních obcí. Tyto volby definitivně nahradily bývalé místní komunistické elity na demokraticky zvolené zastupitele. Stejně jako při volbách v červnu 1990, tak i při tomto hlasování byla velká volební účast, která dodnes při komunálních volbách nebyla překonána (přesně šlo o 73,49 % oprávněných voličů).¹⁴²

V Lovosicích se soutěžilo o 30 míst v městském zastupitelstvu, které si následně volí svou městskou radu. Ta představuje jakousi místní vládu s výkonnou mocí. O důvěru voličů se v Lovosicích ucházelo 8 politických stran a hnutí. Oprávněno volit mělo přesně 6 993 voličů.¹⁴³ Je zajímavé, že se jedná téměř o 2 tisíce oprávněných voličů méně než při volbách do FS a ČNR v červnu téhož roku. Je to z toho důvodu, že volební okrsek byl v současnosti

¹⁴¹ CHARVÁT, Jakub. Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada, 2013. Politologie (Grada)., str. 89-94

¹⁴² BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012, str. 85-90

¹⁴³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1990, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv?xjazyk=CZ&xid=1>

mnohem menší a některé obce jako například Lhotka nad Labem, měla při těchto volbách vlastní obecní samosprávu, a tím pádem i vlastní volební okrsek.¹⁴⁴

Už od jara 1990 v Lovosicích reálnou moc postupně nahrazovalo Občanské fórum, které bez jakéhokoliv legitimního mandátu přebíralo různé pravomoci od komunistického Národního výboru.¹⁴⁵ Ten byl zároveň během celého roku 1990 několikrát obměněn z důvodu, že někteří komunističtí funkcionáři podávali rezignaci a na jejich místa byli následně tzv. „kooptováni“ noví představitelé, převážně z řad lovosického Občanského fóra.¹⁴⁶ Proto již na podzim 1990 byla vláda ve městě převážně v rukou OF a tyto komunální volby to měly jenom oficiálně potvrdit.

Volební kampaň nebyla nijak profesionální. Převážně Občanské fórum uspořádalo několik veřejných besed v místním kulturním sále Lovoš, v kině Máj nebo v restauraci Beseda.¹⁴⁷ Stejně jako v celé zemi i v Lovosicích opět slavilo drtivé vítězství Občanské fórum, které ve městě obdrželo 57,8 % hlasů. Lovosické OF tak získalo 17 míst v městském zastupitelstvu a mohlo tak další čtyři roky vládnout úplně samo bez koaličního partnera.¹⁴⁸ Nově zvoleným starostou se stal Ing. Petr Obruba. Jednalo se o velmi oblíbeného a skromného bývalého zaměstnance lovosického cukrovaru, který do komunální politiky ani moc vstoupit nechtěl. Během revoluce se však v Lovosicích zapojil do aktivit Občanského fóra a následně byl svým okolím přemluven, že by se mohl stát vhodným lídrem.¹⁴⁹ V dalších letech však Obruba postupně zjistil, že politika není nic pro něj a postupně se z veřejných funkcí stahoval.

Jedná se téměř o dvojnásobně lepší výsledek, než byl celostátní průměr OF, to zejména z toho důvodu, že ve spoustě menších obcích vítězily tzv. nezávislé kandidátky, které už tehdy v celém Československu získaly cca 10 % všech hlasů. V následujících komunálních volbách bude tento trend pokračovat.

Překvapivý zde však byl relativně velký úspěch KSČ, která skončila v Lovosicích druhá se ziskem 24,4 %. Tento na první pohled vysoký zisk pro komunisty však nebyl dán tím, že by

¹⁴⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.14

¹⁴⁵ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹⁴⁶ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹⁴⁷ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹⁴⁸ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1990, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv?xjazyk=CZ&xid=1>

¹⁴⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

se během roku výrazně změnila nálada ve městě. Spíše to zkruslila volební účast. Ta totiž byla v Lovosicích mnohem menší než v červnu (69 %). Komunisty tak sice volilo o něco více lidí než o půl roku dřív (přesně jich bylo 1678), ale kvůli menší volební účasti byl jejich procentuální zisk vizuálně vysoký a KSČ získala 7 míst v zastupitelstvu.¹⁵⁰ Jistou roli v tom také hraje to, že na komunistické kandidátce se již tehdy na vysokých přičkách objevil velmi oblíbený místní hostinský Milan Šramota, který v následujících letech bude hrát v lovosické politice důležitou roli.¹⁵¹

Dvě křesla v zastupitelstvu také ještě získali Sociální demokraté a lidovci. Ti následně v následujících čtyřech letech budou také podporovat nové vedení města. Po jednom křesle ještě obdrželi Zelení a Nezávislý.¹⁵²

Lovosické OF se však už v následujících týdnech muselo potýkat z transformací ze širokého ne-ideového hnutí na standardní politickou stranu pod vedením Václava Klause.

4.6. Rok 1991 v Československu a vliv na regionální události

V průběhu roku 1991 se v Československu odehrálo několik klíčových politických a ekonomických událostí, které měly významný vliv i na lovosickou regionální politiku a společnost jako celek. Důležité změny se týkaly zejména ekonomické transformace a politického uspořádání země. Na začátku roku byla provedena důležitá měnová reforma, kdy byla zavedena vnitřní směnitelnost československé koruny. Tato reforma současně liberalizovala jak zahraniční, tak vnitřní obchod a umožnila volné vytváření cen podle nabídky a poptávky. Tyto kroky měly za cíl otevřít ekonomiku zahraničním investicím a trhu.¹⁵³ V lednu se také uskutečnily první veřejné aukce v rámci malé privatizace, o kterých budu obsáhleji psát v následující kapitole o ekonomické transformaci. Tyto veřejné aukce byly totiž nejenom

¹⁵⁰ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1990, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv?xjazyk=CZ&xid=1>

¹⁵¹ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹⁵² Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1990, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv?xjazyk=CZ&xid=1>

¹⁵³ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. str. 91-98

v Lovosicích velmi populární a radikálně změnily majetkové poměry ve městě.¹⁵⁴ Tento proces ovlivnil regionální politiku tím, že otevřel dveře pro místní podnikání a investice.

V únoru 1991 došlo k zániku Občanského fóra, což byla klíčová platforma během Sametové revoluce. Tento krok signalizoval rozvoj nových politických stran a hnutí, které měly vliv na regionální politiku. V dubnu se utvořily nové politické strany, jako Občanská demokratická strana a Občanské hnutí, což ovlivnilo politickou mapu Československa i na regionální úrovni. Rok 1991 také přinesl založení nových politických, ekonomických i vzdělávacích institucí, což mělo vliv na ekonomický rozvoj jednotlivých regionů a vzdělávací systém země.¹⁵⁵

Důležitou událostí bylo také přijetí tzv. lustračního zákona, který zakazoval bývalým příslušníkům Státní tajné bezpečnosti či Lidových milicích politické angažmá. A protože tyto lidé byli mocenskou a vzdělanou elitou tehdejšího komunistického režimu, jednalo se o dost zásadní krok pro utváření nových politických a ekonomických struktur i elit na celostátní i regionální úrovni.¹⁵⁶

Zároveň v březnu 1991 proběhlo sčítání lidu, domů a bytů. Na jeho výsledky v Lovosicích se více zaměřím v další kapitole a porovnám to s celostátními demografickými a sociální trendy. Tyto politické a ekonomické události formovaly regionální politiku a život občanů v Československu v roce 1991. Přejít k tržní ekonomice a politickým změnám ovlivnily každodenní život a rozhodování na úrovni regionů, a to jak v České republice, tak na Slovensku. Nyní se se detailněji podívám na průběh roku 1991 v samotných Lovosicích a jaké tyto celostátní události měly vliv na město.

¹⁵⁴ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. str. 117-124

¹⁵⁵ BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012. str. 170-181

¹⁵⁶ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

4.7. Průběh roku 1991 v Lovosicích

V této kapitole se pokusím popsat události, které ovlivňovaly politický, ekonomický i každodenní život v Lovosicích v roce 1991. Jednalo se už o druhý porevoluční rok a euforie z pádu komunistického režimu postupně klesala. Tento trend jsem demonstroval na výsledcích komunálních voleb z listopadu 1990 na nemalém volebním zisku pro komunistickou stranu. Přesto však atmosféra v Lovosicích byla stále velmi nadějná a optimistická. Lidé byli zejména počátkem 90. let ochotni zkoušet nové věci, podnikat a vlastně začít úplně nový život. Po 40 letech stagnace tu byla velká chuť na změny a nový začátek.¹⁵⁷

Do čela města se již 6. prosince 1990 po vítězných komunálních volbách postavil starosta Ing. Petr Obruba z Občanského fóra, který měl nesnadný úkol vést transformaci dělnického středně velkého města závislého na místních chemických a potravinářských závodech, které se již v roce 1991 začínaly ocitát v krizi.¹⁵⁸ Dalším výrazný a nečekaným problémem pro nové vedení města byl chaos a neefektivita Městského úřadu. To bylo způsobené transformací z předchozího systému Národních výborů a odchodem velké části místních zaměstnanců z politických nebo ekonomických důvodů.¹⁵⁹ Na počátku roku 1991 tak byla činnost lovosického Městského úřadu silně paralyzována. A nakonec zde byl stále velký a nevyřešený ekologický problém s ovzduším a kvalitou života.¹⁶⁰

Lovosice v roce 1991 musely řešit také „bytovou krizi“. Ta nebyla způsobena ani tak tím, že by se do Lovosic stěhovala spousta nových obyvatel, pro které by nebylo dost bytů (právě naopak). Jenže stát velmi omezil finance na modernizaci bytových fondů. Lovosice tak nedostaly v roce 1991 ani korunu. Městský bytový fond, do kterého v této době ještě patřilo více než 60 % místních bytových jednotek, se tak ocitl ve vážné krizi a město se nemohlo nijak rozvíjet ani modernizovat. Zbytek bytů a dalších nemovitostí bylo ve vlastnictví místních podniků.¹⁶¹ Z tohoto důvodu byly nejenom Lovosice na počátku 90. let nuceny přistoupit k masivní privatizaci bytového fondu a v následujících letech už většina lovosických

¹⁵⁷ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

¹⁵⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹⁵⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹⁶⁰ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 0, str.1

¹⁶¹ SOKA, Lovosice, Severočeské chemické závody

nemovitostí byla v soukromém vlastnictví. Jednalo se o jeden z největších majetkových transferů do té doby.¹⁶² O tomto převodu, jeho mechanismech a dopadech budu více psát v další kapitole.

Nyní se pokusím zanalyzovat výsledky sčítání lidu v Lovosicích, které se na celém území Československa odehrálo ve dnech 2. a 3. března 1991. Sčítání bylo provedeno tzv. metodou sebesčítání, kdy obyvatelstvo samo vyplnilo sčítací tiskopisy. V okrese Litoměřice žilo v roce 1991 přesně 113 800 obyvatel, z toho v obci Lovosice jich bylo 9 703. Jedná o docela patrný pokles oproti předchozímu sčítání o 10 let dřív, které je však zkresleno odtržením několika obcí v letech 1990-91, ke kterému se ještě dostanu. 95% obyvatel se přihlásilo k české národnosti. Největší národností menšinou byli Slováci, kterých se v Lovosicích evidovalo 241 (2,5 %). K romské populaci se v roce 1991 hlásilo pouze 41 osob, což jistě nebyl už tehdy reálný údaj a romská menšina tvořila mnohem větší zastoupení. Hodně z nich se však sčítání vůbec nezúčastnilo nebo se přihlásili z různých důvodů k české národnosti.¹⁶³ Necelých 27% obyvatel se přihlásilo k některé křesťanské církvi, ať už k římskokatolické, evangelické nebo husitské. V Lovosicích bylo zaznamenáno 777 domů. Zajímavý je však údaj, že 107 z nich bylo neobyvatelných.¹⁶⁴ To jasně podtrhuje bytovou krizi, o které jsem psal.

Důležitou událostí pro fungování obce, kterou jsem v předchozích odstavcích už částečně zmínil, byl zmenšení Lovosic jako takových. Na počátku 90. let byl velký celostátní trend osamostatňování i velmi malých obcí. Lidé po pádu komunismu měli velkou chuť participovat na vedení své obce a každý chtěl mít svojí vlastní samosprávu. V celé zemi tak došlo k obrovské fragmentaci obcí, která způsobila, že v současné době má Česká republika spolu s Francií nejvíce samosprávných obcí na počet obyvatel v Evropě. Výjimkou nebylo ani Lovosicko. Okolní obce jako Lhotka nad Labem či Lukavec se od Lovosic v letech 1990-91 odtrhly a vytvořily si vlastní obecní samosprávu. Lovosice tak přišly o několik stovek obyvatel a část příjmů. Samotný život a politické fungování obce to však nijak zásadně neovlivnilo.¹⁶⁵

¹⁶² SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 0, str.1

¹⁶³ Československé sčítání lidu 1991, územní přehledy, Lovosice, (dostupné online): <https://www.czso.cz/csu/czso/pramenne-dilo-1991>

¹⁶⁴ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 4, str.6

¹⁶⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

Pro politický vývoj byl mnohem důležitější přerod Občanského fóra na ODS a další politické strany, který přišel potom co se v roce 1990 stal předsedou OF ministr financí Václav Klaus s cílem transformovat toto volné hnutí ve standardní politickou stranu s jasnou strukturou, programem a hodnotami. To vedlo k fragmentaci a rozkolu, který vyústil až v konečný zánik organizace. Václav Klaus a jeho strategie měla na jaře 1991 velkou podporu v regionálních strukturách OF, včetně toho na Lovosicku. Místní vedení OF už na podzim 1990 otevřeně na schůzích i v tisku podporovalo Klausovu linii a Lovosice se jasně přihlásily k cíli vybudovat čistě ideovou pravicovou stranu, která bude podporovat Klausovu tvrdou ekonomickou transformaci a privatizaci.¹⁶⁶

Proto když se v únoru 1991 oficiálně Občanské fórum rozpadlo, tak lovosická organizace v čele se starostou Obrubou a místostarostou Haufem začali budovat místní organizaci Občanské demokratické strany¹⁶⁷, která oficiálně vznikla na ustavujícím sjezdu v dubnu 1991. Všichni zastupitelé zvolení v listopadu 1990 za Občanské fórum přešli do nově ustavené ODS a vedení města se tak nemuselo nijak měnit.¹⁶⁸ Někteří řadoví sympatizanti bývalého OF samozřejmě se směřováním ODS nesouhlasili a buď už se politicky dále neangažovali, nebo na podzim 1991 stáli v Lovosicích u zrodu nových politických subjektů jako bylo Občanské hnutí nebo Liberálně sociální unie, které však na Lovosicku nikdy nezískaly velký vliv a podporu.¹⁶⁹

4.8. Průběh roku 1992 a rozpad Československa

Rok 1992 představoval klíčové období v historii Československa, charakterizované politickými a ekonomickými událostmi, které formovaly i regionální politiku. Ústřední událostí tohoto roku byl samozřejmě rozpad Československa, který měl zásadní dopady na celou oblast střední Evropy.

¹⁶⁶ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹⁶⁷ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 2

¹⁶⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹⁶⁹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

Od začátku roku 1992 byly patrné rostoucí neshody a napětí mezi politickými reprezentacemi Čechů a Slováků. Definitivní tečkou byly výsledky voleb do Federálního shromáždění a Národních rad v červnu 1992. Po nich nebyly nově zvolené české a slovenské politické reprezentace schopny najít společného jmenovatele pro nové státoprávní uspořádání. Dohoda mezi Václavem Klausem a Vladimírem Mečiarom o definitivním zániku federace posléze otevřela cestu ke vzniku dvou suverénních nástupnických států: České republiky a Slovenské republiky. Rozdělení federace bylo schváleno ústavním zákonem dne 25. listopadu a dokončeno 31. prosince téhož roku. Během roku také pro nesouhlas s rozpadem federace abdikoval Václav Havel, kterému však za tři měsíce stejně končilo zkrácené funkční období. na úřad prezidenta ČSFR.¹⁷⁰

Politické proměny nezůstaly izolovány pouze na úrovni centrální vlády. Regionální politika začala rychle reagovat na novou situaci. Například po rozdělení Československa se regiony na našem území musely nově orientovat a přizpůsobovat se novým politickým, ekonomickým a administrativním podmínkám, což vedlo k rozsáhlým změnám ve struktuře místní správy a hospodářství. V ekonomické oblasti měl rozpad federace také dalekosáhlé dopady. Vzájemné obchodní vazby mezi českými a slovenskými regiony se přehodnocovaly a nově nastavené hranice mezi oběma republikami ovlivnily průmyslovou strukturu a obchodní partnery jednotlivých regionů.¹⁷¹

Kupónová privatizace, která začala 18. května 1992, byla jednou z klíčových ekonomických událostí tohoto období, která ovlivnila regionální ekonomiky obou nově vzniklých států. Kromě politických a ekonomických důsledků měly události roku 1992 v Československu významné dopady i na společenskou a kulturní rovinu regionální politiky. Toto období nejen přineslo novou politickou mapu střední Evropy, ale zásadně ovlivnilo i životy obyvatel na úrovni regionální politiky a správy.

¹⁷⁰ BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012.

¹⁷¹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 127-134

4.9. Průběh roku 1992 v Lovosicích

V roce 1992 navazovaly Lovosice na problémy, kterým čelily už v roce 1991, jedalo se zejména o prohlubující se bytovou krizi a katastrofální situaci některých budov i v centru města. Lidé si začínali všimnout, jak velký investiční a infrastrukturní deficit Lovosice během 40 let komunistické vlády získaly. Vedení města se tuto situaci snažilo řešit převážně rozsáhlou privatizací objektů, či vysokým úvěrem, který si město v roce 1992 vzalo, protože některé investice do údržby a oprav už byly nezbytné.¹⁷²

Vedení města se také snažilo získat finanční prostředky tím, že poprvé od roku 1989 zpoplatnilo pořádání trhů a pouliční stánkový prodej ve městě.¹⁷³ Už od jara 1990 se totiž na místním Václavském náměstí pořádal stánkový prodej zejména textilního zboží především od místní vietnamské komunity. Toto pouliční podnikání nebylo v letech 1990 a 1991 nijak zpoplatněno a město nevybíralo ani nájem za zabrané prostory. Byl to ukázkový příklad tzv. „divokých 90. let“, kdy si každý jednotlivec bez jakéhokoliv oprávnění a kontroly mohl otevřít na ulici stánek a začít podnikat. Tato činnost s sebou nesla samozřejmě i velkou míru podvodů a větší kriminality.¹⁷⁴ V roce 1992 se město rozhodlo tuto oblast podnikání zregulovat a zpoplatnit. V následujících letech se tak obchodníci začali mnohem více stahovat do „kamenných obchodů“ a tento „divoký“ pouliční stánkový prodej postupně mizel.¹⁷⁵

Velkým tématem se v Lovosicích v roce 1992 překvapivě stalo zdravotnictví. Už od podzimu 1991 totiž vedení města řešilo otázku začlenění lovosické polikliniky pod Městský úřad a zachování její činnosti, která by se jinak z důvodu nedostatku financí nejspíše musela zrušit a obyvatelé Lovosic dojíždět k lékařům do nedalekých Litoměřic. To však vyvolalo mezi místním obyvatelstvem tak velkou vlnu nevole, že se tím muselo vedení města urychleně zabývat. Od 1. ledna 1992 totiž začala platit tzv. svobodná volba lékaře, kdy si každý řádný plátce zdravotního pojištění mohl vybrat svého praktického lékaře. Ten však mohl odmítnout, pokud už měl příliš pacientů. Tato změna systému velmi zasáhla menší obce v Československu

¹⁷² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.18

¹⁷³ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 4, str.2

¹⁷⁴ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 2, str.1

¹⁷⁵ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 3

a vedení města tak celý rok 1992 snažilo zachovat stávající lékařskou péči. Městský úřad se tak stal zřizovatelem nově strukturalizované polikliniky Lovosice.¹⁷⁶

Rychlost systémových změn začala přinášet problémy i do dalších odvětví. Například místní průmyslový podnik Secheza postupně, kvůli vlastním ekonomickým problémům, které rozeberu v dalších kapitolách, začal omezovat financování lovosického sportu a kultury. Reálně tak hrozilo omezení jejich činnosti či úplný rozklad.¹⁷⁷ Město se tak do financování muselo nějakým způsobem zapojit a začalo tvořit novou strukturu fungování těchto činností.¹⁷⁸

Stále tu navíc byl neutěšený problém se životním prostředím. Lovosice dlouhodobě čekaly na čističku odpadních vod a ekologické regulace místních průmyslových podniků. Ani dva roky od revoluce se enviromentální situace ve městě příliš nezlepšila a na plenárních zasedáních městského zastupitelstva slyšelo vedení města od veřejnosti stále větší a větší kritiku.¹⁷⁹

Rok 1992 se z mého pohledu stal přelomový pro obyvatele Lovosic v tom, že z lidí už opadlo to velké porevoluční nadšení a stále více byly občané konfrontováni s narůstajícími problémy transformace a radikální proměnou celého systému. Na druhou stranu už v roce 1992 začaly v Lovosicích vznikat nové soukromé podniky a obchody, které začínaly dávat městu novou podobu.¹⁸⁰

¹⁷⁶ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 2, str.1

¹⁷⁷ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 4, str.3

¹⁷⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.17

¹⁷⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 6, str.2

¹⁸⁰ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 3

4.10. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1992

Ve dnech 5. až 6. června 1992 proběhly klíčové volby do Federálního shromáždění, které znamenaly zlomový moment v politickém dění Československa. V České republice si zajistila vítězství Občanská demokratická strana, zatímco na Slovensku triumfovalo Hnutí za demokratické Slovensko. S účastí 85,08 % oprávněných voličů tyto volby ukázaly rozhodující podporu pro změny a radikální transformaci v politické krajině Československa.

Následně oba hlavní vítězné subjekty utvořily novou federální vládu, podporovanou Československou stranou lidovou. Předsedou vlády se stal Jan Stráský (ODS). Jednalo se však pouze o přechodný kabinet s omezeným mandátem, jelikož hlavní představitelé vítězných politických stran nevstoupili do společné federální vlády, ale upřednostnili národní vlády ve svých zemích. To bylo důsledkem dohody českých a slovenských politických představitelů na postupném rozdělení federace na dva samostatné státy. ODS a HZDS se totiž nedokázaly po volbách domluvit na podobě a budoucnosti Československa, stejně jako na ekonomické transformaci a privatizaci. Odlišné politické preference na Slovensku vyústily v rozpad federace, což bylo podtrženo absencí federalistických politických stran. Volby v červnu 1992 předznamenaly konec nadějí na trvání Československa, s rozdílnými politickými agendami obou republik bránících dosažení konsensu ve federálním shromáždění. Tato situace vyústila v politické patové situace a vystavila zjevné rozpory mezi českými a slovenskými politickými elity, které se dále prohlubovaly až nakonec vedly k rozdělení státu.

Velmi důležité tak z tohoto důvodu byly i volby do České národní rady, ve kterých kandidovalo 42 stran a hnutí. Koalice ODS a KDS pod vedením Václava Klause zde získala významnou podporu a následně sestavila vládu s KDU-ČSL a ODA. Tato vláda a politické rozložení České národní rady přetrvalo až do dalších voleb v roce 1996 už v samostatné České republice.

4.11. Volby do Federálního shromáždění v červnu 1992 v Lovosicích a jejich analýza

Volby do Federálního shromáždění a Národních rad v červnu 1992 byly velmi důležité pro budoucnost Československa. V této kapitole budu však analyzovat jejich výsledky v Lovosicích a opět komparovat s celostátním průměrem. Pro Lovosice to bylo také velmi důležité hlasování, protože poprvé se zde jasně ukázala specifika daného regionu, která se následně odrazila i ve volebních výsledcích. Na rozdíl od voleb v červnu 1990, nyní se už lovosické výsledky mnohem více lišily od toho, jak volili Češi v jiných částech země.

Volby proběhly 5. a 6. června 1992 a opět se (naposledy) volilo do tří zastupitelských orgánů. Já budu zejména analyzovat výsledky do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, které se téměř přesně shodovaly s výsledky do Sněmovny národů. Zároveň se však detailně podívám i na lovosické výsledky do České národní rady, protože ty se nakonec ukázaly jako důležitější z důvodu rozpadu federace a přeměny České národní rady na Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky, jejíž funkční období trvalo až do roku 1996.

Lovosice stále patřily do volebního obvodu „Severočeský kraj“. Na rozdíl od roku 1990 měly Lovosice o 5 volebních místností méně.¹⁸¹ Je to z toho důvodu, že některé menší obce v okolí jako Lhotka nad Labem se mezi lety 1990-92 osamostatnily a volební okrsek „Lovosice“ se tak výrazně zmenšil.¹⁸² I počet oprávněných voličů byl menší, jednalo se o 7 044 osob. Volební účast byla stále velmi vysoká, ale poprvé už volební účast v Lovosicích (82%) byla menší než celostátní průměr (85%). Tento trend bude pokračovat i v dalších volbách a už nikdy se nestane, že by v Lovosicích byla volební účast větší než v celé zemi.¹⁸³

Na rozdíl od roku 1990 však před těmito volbami byla v Lovosicích mnohem větší a profesionálnější volební kampaň. Zejména strana ODS (v koalici s KDS) si dala na Lovosicku záležet a uspořádala ve městě několik větších volebních akcí. Město dokonce v květnu dva

¹⁸¹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

¹⁸² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

¹⁸³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

týdny před volbami navštívil předseda ODS a ministr financí Václav Klaus, který uspořádal na náměstí velký volební mítink, a nakonec navštívil i několik místních továren a pracovišť. ¹⁸⁴

Tato kampaň slavila úspěch a ODS v Lovosicích stejně jako v celé české části federace s přehledem volby vyhrála. Dokonce výsledek lovosické ODS byl o několik desetín procent větší než v celé republice. ODS (v koalici s KDS) v Lovosicích získala 34,15% hlasů. ¹⁸⁵

Přestože však česká pravice slavila v Lovosicích na první pohled vítězství, už nyní mohlo být vidět, že při celkovém detailnějším pohledu to byl zároveň i velký úspěch levice. Na druhém místě se totiž se ziskem 17,1 % umístil Levý blok (koalice KSČM a Strany demokratické levice), který v Lovosicích získal o 3 % více než ve zbytku země. To je však pouze první ukazatel. Další levicová strana Sociální demokracie obdržela v Lovosicích 9,25 %, což představuje téměř dvojnásobně lepší výsledek než v celé republice. Sociální demokracie získala v tomto regionu jeden z nejlepších výsledků vůbec. Potom co se za pár měsíců jejím předsedou stane Miloš Zeman, její preference v regionu ještě porostou. A nakonec překvapivě v Lovosicích uspěla i levicová strana s názvem Hnutí důchodci za životní jistoty, která získala 5,14 % hlasů. Když tak sečteme všechny tyto tři levicové subjekty, tak dohromady měly v Lovosicích 31,5 %, což je procentuálně mnohem lepší výsledek než v jiných českých regionech. ¹⁸⁶ Z Lovosic se tak pomalu začala stávat „levicová bašta“, která začala být velmi kritická k ekonomickému a sociálnímu směřování země během transformace 90. let.

Další zajímavostí a regionálním specifickým je velký úspěch krajně pravicové a populistické strany SPR-RSČ, kterou vedl Miroslav Sládek. Tato strana prosazovala český nacionalismus, šovinismus až rasismus, zejména vůči romské komunitě. Tento subjekt měl v 90. letech zejména v severní Čechách velkou voličskou základnu a už v červnu 1992 obdržela tato strana v Lovosicích téměř 11 % hlasů. To byl 2x lepší výsledek než v celé zemi. ¹⁸⁷ I tato strana bude v následujících letech ještě posilovat a bude mít v Lovosicích silné postavení.

¹⁸⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str.18

¹⁸⁵ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

¹⁸⁶ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

¹⁸⁷ Tamtéž

Ostatní pravicové nebo středové strany jako liberálně-konzervativní ODA nebo KDU v Lovosicích hluboce propadly a nezískaly ani 3 % hlasů. Jediné ještě trochu úspěšné středové liberální uskupení bylo v Lovosicích tzv. Občanské hnutí, které chtělo navazovat na původní myšlenky a centrismus Občanského fóra. Tento subjekt získal v Lovosicích 5,34 %. ¹⁸⁸

Když tak sečteme všechny politické strany, které nějakým způsobem nesouhlasily s formou polistopadového vývoje, ekonomickou transformací a privatizací, tak zjistíme, že už v roce 1992 měly tyto proudy v Lovosicích téměř 50 %. Nespokojenost lovosického regionu s ekonomicko-sociálním vývojem se v dalších letech bude prohlubovat a stále více se bude odrážet i na volebních výsledcích.

Zaměřoval jsem se převážně na výsledky do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, jelikož souběžné volby do Sněmovny národu dopadly víceméně stejně, maximálně s rozdílem několika jednotek procent. To samé i u voleb do České národní rady, kde je největší rozdíl v menším zisku pro ODS a trochu větším pro ODA. Rozdíl je však stále jenom v jednotkách procent. ¹⁸⁹

¹⁸⁸ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u0>

¹⁸⁹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1992, výsledky hlasování, Lovosice (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u02>

5. Vznik prvních soukromých lovosických periodik

5.1. Základní informace a vývoj regionálních periodik

Místní lokální periodika jsou noviny nebo časopisy, které pokrývají události a témata v konkrétním regionu, městě nebo komunitě. Tato periodika hrají klíčovou roli při informování obyvatel o místních zprávách, událostech, kultuře a společenských otázkách.

Lokální periodika mohou mít dlouhou historii sahající až do 19. století, kdy se začaly rozvíjet tiskoviny zaměřené na místní události a zprávy. V této době byla tato periodika často distribuována v omezeném místním okruhu a mohly být financovány místními obchodníky nebo organizacemi. S rozvojem tiskového průmyslu v 19. století a následně s rozvojem měst a komunit v průběhu 20. století se místní periodika stala důležitým zdrojem informací pro obyvatele. V této době se také objevily více profesionální redakce a novináři, kteří se specializovali na místní zpravodajství. S nástupem digitálního média a internetu ve 21. století nastal pro místní periodika velká výzva. Mnoho z nich přešlo na online formáty a sociální média k tomu, aby udržely svou čtenářskou základnu. Tato změna umožnila místním periodikům rychleji šířit zprávy a zahrnout interaktivní prvky, jako jsou komentáře čtenářů. Většina místních periodik je silně závislá na inzerci místních podnikatelů a organizací. Reklamy tvoří značnou část jejich příjmů, což může ovlivnit jejich nezávislost a redakční obsah.

Místní periodika mohou mít různá zaměření, od zpravodajství až po kulturu, sport, historii a komunitní události. Jejich obsah se často odlišuje podle potřeb místní komunity.

5.2. Vývoj lovosických periodik

Celkově lze konstatovat, že periodika v Lovosicích prošla různými fázemi a změnami během druhé poloviny 20. století. Za dob socialismu hrály významnou roli v informování občanů o událostech v regionu, zejména v oblasti chemického průmyslu, kde se jednalo o měsíčník „Rozvoj chemie“ až do roku 1997, kdy byly nahrazeny menšími tituly. Následně se objevily soukromé noviny, které reflektovaly nový trend v médiích po roce 1989, ale ekonomické problémy a politické spory vedly k jejich zániku. Nakonec město samo začalo

vydávat Lovosický dnešek, který získal popularitu a stále pokračuje ve svém vydávání, zatímco opoziční LovoSlovo přináší alternativní pohled na dění ve městě.

Lovosická periodika jsou důležitou součástí mediálního prostředí tohoto regionu v druhé polovině 20. století. První kategorií periodik jsou noviny z období socialismu, kde významnou roli hrál "Rozvoj chemie," podnikový měsíčník, vydávaný od roku 1959 s výjimkou července a srpna. Toto periodikum nejen informovalo o dění v chemickém průmyslu a samotném podniku, ale také zahrnovalo obsáhlou rubriku o regionálních událostech. V roce 1989 vydalo prohlášení ke generální stávce a událostem v Praze. "Rozvoj chemie" pokračoval až do roku 1997, kdy byl nahrazen menším "Lovochemikem".¹⁹⁰

Vedlejšími periodiky z této doby byla "Za lepší život," týdeník pracujících pro lovosický okres, který vycházel v letech 1949 až 1955, a "Kultura a sport," měsíční časopis vydávaný od roku 1960 do roku 1990, zaměřený na zájmovou činnost v oblasti kultury a sportu.¹⁹¹

Po roce 1989 vzrostla poptávka po soukromých místních novinách. V prosinci 1990 městské zastupitelstvo odmítlo návrh na vydávání novin financovaných obcí.¹⁹² Avšak v září 1991 bylo vydáno první číslo "Lovosických listů," které získaly podporu stavební firmy Harting a restaurace Labužník.¹⁹³ Tyto noviny umožnily místním podnikatelům inzerovat a pokračovaly v informování o dění v regionu, včetně rozhovorů se zajímavými osobnostmi, politických událostech, kulturních akcí, historie, novinkách z oblasti podnikání, sportu a reklam.

Lovosické listy byly vydávány až do listopadu 1993, kdy ekonomické problémy a konflikty mezi vydavatelem a redakcí vedly k jejich zániku. O půl roku později, v roce 1994, vznikly "Lovosické noviny" s podobnou redakcí, ale novým vydavatelem, podnikatelem Johnem. Tyto noviny byly více bulvárního charakteru a obsahovaly více inzerce. Nicméně, i "Lovosické noviny" byly nuceny ukončit svoji činnost po roce v říjnu 1995.¹⁹⁴

Následně se městské zastupitelstvo rozhodlo financovat vlastní noviny, a tak v roce 1997 začal vycházet "Lovosický dnešek." Tyto noviny měly měsíční náklad 1000 kusů a byly

¹⁹⁰ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 1, str.1

¹⁹¹ Tamtéž

¹⁹² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 16

¹⁹³ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 5. mimořádné vydání k výročí Sametové revoluce, 1995, str. 3

¹⁹⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 16

distribučovány do schránek občanů. Postupně si získaly popularitu a stále pokračují ve svém vydávání. V roce 2019 vzniklo opoziční periodikum "LovoSlovo," které nabízí alternativní pohled na dění ve městě.

6. Privatizace a ekonomická transformace

6.1. Úvod

V této části mé diplomové práce se hodlám věnovat klíčovému procesu ekonomické a sociální transformace, která v 90. letech minulého století probíhala nejenom v Československu, ale defacto v celém post-komunistickém prostoru. Československá ekonomika byla totiž součástí organizace Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a velká část domácího i zahraničního obchodu, tak byla nějakým způsobem propojena s okolními komunistickými státy, zejména se Sovětským svazem. Tento trh a prostor se v 90. letech radikálně proměňoval a československá, později česká ekonomika, byla nucena k transformaci na úplně nový ekonomický model. Z tohoto hlediska šlo o jednu z největších ekonomických a sociální změn v historii.

Tento radikální hospodářský a sociální transformační proces budu analyzovat na příkladu Lovosic a blízkého regionu, položím si výzkumnou otázku, zda se zde vývoj nějakým způsobem odlišoval od zbytku země a jaká to mělo konkrétní specifika. V minulých kapitolách jsou totiž už zmínil, že Lovosice byly zejména v období socialismu unikátním regionem, který na rozdíl od jiných míst v Československu zažíval velký ekonomický a populační vzestup. Položím si otázku, zda socialistická centrálně plánovaná ekonomika a velké státní investice do místního chemického a potravinářského průmyslu byly konkrétně v tomto místě efektivnější než následné tržní hospodářství, či tomu tak nakonec nebylo. Chci tak analyzovat téma, zda ekonomická transformace byla v Lovosicích v 90. letech úspěšná nebo by naopak zrovna v tomto místě bylo prospěšnější pokračování socialistického ekonomického modelu. Budu zejména pozorovat sociální dopady na život v obci a jejich ekonomický rozvoj v tomto období.

V této kapitole budu vycházet jednak z ekonomických a společenských veřejně dostupných statistik, dále opět z regionálního tisku, který se hodně zaměřoval na počátky místního podnikání, nakonec budu také čerpat z dostupných materiálů a archivů regionálních podniků (zejména ze Sečezy).

6.2. Příčiny ekonomické transformace a privatizace

Pro pochopení celého kontextu, je velmi důležité popsat příčiny ekonomické transformace a důvody jejího vzniku. Po roce 1945 a 1948 byla zestátněna téměř celá československá domácí ekonomika a zrušen volný trh, fungující na nabídce a poptávce. Po vzoru Sovětského svazu byl vytvořen nový ekonomický systém centrálního plánování založený na pětiletých plánech a organizaci výroby a spotřeby. Tento model byl aplikován téměř ve všech socialistických zemích východního bloku, avšak v Československu byla míra soukromého vlastnictví skoro nejmenších ze všech. Na rozdíl od Polska zde téměř neexistovaly soukromé zemědělské pozemky nebo soukromý maloobchod.¹⁹⁵

Tento ekonomický systém měl problémy už od samotného počátku a například již třetí pětiletka z let 1961-65 dopadla velkým neúspěchem a bylo dokonce přistoupeno k její kompletní revizi.¹⁹⁶ Československé hospodářství celkově po celou dobu fungování tohoto systému oproti západním kapitalistickým ekonomikám stagnovalo¹⁹⁷, což se projevovalo zejména v 70. a 80. letech na stále se zvětšující rozdíl v životní úrovni (například ve srovnání se sousedním Rakouskem).¹⁹⁸ Československý průmysl stárnul a na mezinárodních trzích ztrácel konkurenceschopnost, což bylo způsobeno i čím dál větším deficitem v modernizaci a infrastrukturních investicích do ekonomicky.¹⁹⁹

Tento problém se týkal celého komunistického bloku, proto v polovině 80. let přišel sovětský vůdce Michail Gorbačov s iniciativou liberálních ekonomických reforem (tzv. perestrojky), které se postupně začaly aplikovat i v Československu. Ekonomická

¹⁹⁵ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007., str.25-40

¹⁹⁶ Průcha, Václav: Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století, vyd. Pravda, 1974, Bratislava, str. 103-132

¹⁹⁷ SEKANINA, Milan. NEDOKONČENÁ: Československá ekonomika v druhé polovině 80. let minulého století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, roč. 2007, str. 334

¹⁹⁸ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

¹⁹⁹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 45-54

transformace tak částečně započala už v době před pádem komunistického režimu²⁰⁰, kdy například bylo legalizováno drobné soukromé podnikání.²⁰¹

Velká ekonomická reforma však přišla skutečně až po Sametové revoluci v roce 1989, kdy poptávka po celospolečenské ekonomické změně u veřejnosti zvítězila a byl víceméně přijat konsenzus mezi ekonomy, politiky i laickou veřejností, že model centrálně plánované ekonomiky selhal a země se musí vrátit k volno-tržnímu systému západního stříhu.²⁰² Neshody panovaly zejména ve způsobu transformace a v její tempu.²⁰³ Jednalo se totiž o proces, který se v historii ještě nikdy v takovém rozsahu nerealizoval.²⁰⁴ Kapitalistická společnost se ve světě i v českém prostředí vyvíjela evolučně dlouhou dobu přibližně od konce 17. do 20. století.²⁰⁵ Nyní se měl volný trh a přerod z téměř absolutní státní ekonomiky na soukromý sektor uskutečnit během pár let.²⁰⁶

Do čela ekonomické reformy se postavil federální ministr financí Václav Klaus, který chtěl prosadit model tzv. léčby šokem. Oproti jiným ekonomům, jako byl Valtr Komárek či František Vlasák, kteří prosazovali postupný a pomalý přechod k tržnímu hospodářství, tak Klaus a ekonomové kolem něho, jako byl Tomáš Ježek, tlačili na okamžitý a radikální model. Ten měl zahrnovat masivní privatizaci většiny ekonomiky a deregulaci trhu. Tato varianta nakonec zvítězila.²⁰⁷

²⁰⁰ SEKANINA, Milan. NEDOKONČENÁ: Československá ekonomika v druhé polovině 80. let minulého století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, roč. 2007, str. 334

²⁰¹ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007., str. 29-38

²⁰² HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 64-69

²⁰³ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituční a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017., str. 30-41

²⁰⁴ JIŘÍ, Jonáš,. Ekonomická transformace v České republice : makroekonomický vývoj a hospodářská politika. [s.l.]: Management Press, str. 93-105

²⁰⁵ Průcha, Václav: Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století, vyd. Pravda, 1974, Bratislava

²⁰⁶ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007., str. 47-60

²⁰⁷ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 70-77

6.3. Malá privatizace

Hlavním atributem ekonomické transformace měl být převod státního majetku (tzv. privatizace) do soukromých rukou, což by vytvořilo novou českou „buržoasií“ a podnikatelskou třídu, která už bude mít svůj vlastní kapitál.²⁰⁸ Bez něho totiž nebylo možné zajistit fungování standardního tržního prostředí.²⁰⁹ Další argument pro privatizaci byl názor, že stát nedokáže s majetkem efektivně nakládat, zatímco v soukromém sektoru, kde majitelům jde o vlastní profit a zisk, s ním bude ve výsledku mnohem lépe nakládáno.²¹⁰

Problém privatizace spočíval v tom, že neexistoval jednoduchý způsob, jak majetek do soukromých rukou rychle převést. Za prvé, česká veřejnost neměla dostatečný kapitál, aby mohla velké průmyslové podniky koupit a efektivně s nimi nakládat. Za druhé, po 40 letech socialistického hospodářství existovalo jenom málo osob, kteří by se uměli v tržním prostředí pohybovat a úspěšně podnikat.²¹¹

I z toho důvodu byla privatizace rozdělena na dvě fáze, ve kterých se nejdříve začalo s menšími podniky a majetky – tzv. malá privatizace. Měl se tím nejprve obnovit živnostenský soukromý sektor, což se mělo stát předstupněm pro velkou privatizaci průmyslu v další fázi. Jednalo se tak převážně o služby, malé provozovny, obchody a prodejny.²¹²

Malá privatizace byla oficiálně spuštěna v lednu roce 1991²¹³, probíhala formou tzv. veřejných aukcí a trvala až do roku 1993. Přibližně jednou za měsíc se téměř v každé obci v Československu konaly veřejná dražby místního majetku, kterých se mohli zúčastnit všichni

²⁰⁸ RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017

²⁰⁹ CZESANÝ, Slavoj. Kontexty vývoje české ekonomiky v 90. letech. Politická ekonomie. 2001, str. 25

²¹⁰ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007.

²¹¹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str.81-90

²¹² HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 91-97

²¹³ zákonem č. 427/1990 Sb., o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné, právnické nebo fyzické osoby

občané.²¹⁴ Během těchto dvou let se vydražil majetek za cca 32 miliard korun a bylo takto zprivatizováno přibližně 23 tisíc provozoven.²¹⁵

6.4. Veřejné dražby v Lovosicích a jejich dopad na město

Nyní popíšu proces, jak tzv. malá privatizace probíhala přímo v Lovosicích a jak vznik soukromého maloobchodu, ovlivnil život ve městě. Drtivá většina veškerého majetku a služeb patřila v Lovosicích, do roku 1991, buď přímo pod obec nebo naopak byla součástí některého z místních podniků. Už však před rokem 1989 v rámci perestrojky začaly vznikat některé soukromé služby jako kadeřnictví nebo papírnictví²¹⁶ a samozřejmě byl velmi vlivný černý trh a neregulovaný stánkový prodej.

Skutečný vznik legálního soukromého živnostenského sektoru přišel až s malou privatizací v roce 1991, kdy se nejdříve v obci vytvořily tzv. privatizační komise, které měly určit a zkontrolovat objekty a majetky, která následně budou mít možnost vstoupit do dražby.²¹⁷ Zejména se zkoumalo to, zda některé místní obchody a provozovny nebudou součástí restitucí či nemají jiné majetkové nesrovnalosti.²¹⁸ Jelikož však většina maloobchodu a nemovitého majetku byla v Lovosicích před rokem 1945-46 v německém vlastnictví a byla tak znárodněna už před únorem 1948, šla většina tohoto majetku rovnou do privatizace.

Z počátku roku panovala v Lovosicích, pokud jde o malou privatizaci, jistá nervozita a nevole ze strany veřejnosti. Lidé zejména na veřejných schůzích zastupitelstva vyjadřovali obavy, že veškerý lovosický majetek koupí velcí podnikatelé z jiných měst (zejména z Ústí nad Labem) a následně buď místní podnik zcela zruší nebo přesunou někam jinam či z provozoven udělají herny nebo sexshopy a lidé tak přijdou o své potraviny, drogerie atd.²¹⁹ Jednalo se o přirozenou obavu z nových změn, které se nakonec ukázaly jako mylné.

²¹⁴ SEKANINA, Milan. NEDOKONČENÁ: Československá ekonomika v druhé polovině 80. let minulého století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, roč. 2007, str. 334

²¹⁵ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007.

²¹⁶ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 11

²¹⁷ ŠVEJNAR, Jan, Strategie ekonomické přeměny Československa. [s.l.]: Lidové Noviny

²¹⁸ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007., str. 28-34

²¹⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 7, str.4

Například sexshop se v Lovosicích v roce 1991 založil pouze jeden a vydržel pouze do roku 1995.²²⁰

Už v létě 1991 byly zveřejněny první majetky, které budou k dispozici v rámci první lovosické dražby. Potencionální zájemci si následně mohli prostory prohlédnout, zkontrolovat a nechat si odhadnout jejich tržní cenu. Pokud se jim objekt líbil, mohli zejména v bankách předložit svůj privatizační projekt a získat na něj úvěr na zakoupení. Je důležité poznamenat, že v roce 1991 byly nastaveny velmi vysoké úrokové sazby a lidé si běžně brali v bankách půjčky s úrokem v rozmezí 15-25 %.²²¹

První veřejná dražba se v Lovosicích uskutečnila 9. listopadu 1991 v místní restauraci Máj, která zároveň byla i první draženou jednotkou.²²² Za vyvolávající cenu 21 608 000 Kčs ji však nikdo nekoupil a restaurace byla prodána až v dalších kolech v roce 1992. Tato první dražba měla obrovský zájem veřejnosti, přišli se na ní podívat i lidé, kteří nezamýšleli nic koupit, jenom chtěli spatřit, jak celý proces probíhá a zjistit, co kdo koupil.²²³ V prvním kolem se zároveň prodávaly ty největší a nejdražší objekty ve městě. Mezi prvními prodanými majetky byl například místní podnik Mototechna, kterou zakoupil Jiří Běhounek za 95 000 Kčs. Dále se vydražila nejnavštěvovanější a největší místní restaurace Beseda za 2 100 000 Kčs či pronájem největšího městského Hotelu Lev v centru města.²²⁴

Další dražby následně probíhaly pravidelně každý měsíc.²²⁵ Od roku začátku roku 1992 se začaly dražit převážně menší obchody jako drogerie v ulici 8. května, knihkupectví v obchodním domě Centrum či prádelny, obchody s elektronikou, nábytkem či oděvy. Oproti prvním dražbám, které skutečně ovládli bohatší zájemci z Ústí nad Labem či Prahy, tak s prodejem menších obchodů se stále více prosazovali místní obyvatelé z Lovosic. Zájem o dražby ze strany veřejnosti však postupem roku 1992 postupně klesal, některé majetky bylo velmi těžké prodat a jejich cena se stále více snižovala. Nejdéle draženým podnikem byla již

²²⁰ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 5, str.1

²²¹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 80-87

²²² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 1

²²³ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

²²⁴ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 6, str. .5

²²⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 14

zmíněná restaurace Máj, která nebyla od roku 1991 v provozu a čekala na nového majitele.

226

V dubnu 1992 se do centra pozornosti dostal ústecký podnikatel Jiří Ružička, který se zatím zúčastnil všech lovosických aukcí a téměř na každé něco vydražil. Byl tak již vlastníkem pěti obchodů zejména s textilem a koberci. Zároveň pan Ružička koupil v Lovosicích několik zprivatizovaných bytů a nijak se netajil, že se hodlá v dražbách nadále angažovat a v Lovosicích investovat. Rostla tak obava, že by mohl ve městě vytvořit jistý druh monopolu a zvyšovat tím ceny.²²⁷ Tato obava se z dlouhodobého hlediska nepotvrdila, protože do roku 1996 byl Ružička z finančních důvodů nucen většinu lovosických podniků prodat jiným majitelům a celá jeho podnikatelská aktivita skončila koncem 90. let nezdarem.

V druhé půlce roku 1992 se v dražbách prodávaly většinou menší provozovny z okolních menších obcí, o které však nebyl tak velký zájem.²²⁸ Poslední dražba proběhla 13. května 1993 a byla velmi zajímavá, protože se soutěžilo o poslední neprodané majetky. Opět přišla na řadu aukce o restauraci Máj, jejíž cena za rok a půl klesla z 21 milionů na 7 milionů. Přesto o ní nikdo nejevil zájem a cena dále klesala až k státem povolenému limitu a hrozilo, že objekt se nepodaří vůbec prodat. Na poslední chvíli však podnikatel z Litoměřic pan Rychtařík dal svou nabídku 6 230 000 Kč a restaurace po dlouhé době našla majitele. Úplně posledním vydraženým majetkem byl Motorest v Libochovicích za 2 896 000 Kč.²²⁹

Tím malá privatizace v Lovosicích skončila a splnila předem daný cíl. Během těchto měsíců se drtivá většina místního maloobchodu dostala do soukromých rukou a noví majitelé v nich začali efektivně podnikat. Změna byla vidět už v průběhu roku 1992, kdy se šedé monotónní město začalo měnit, přibývalo barevných reklam a plakátů.²³⁰ Noví podnikatelé se pokoušeli přilákat zákazníky různými akcemi a slevami, a i když velká část zprivatizovaných obchodů v průběhu 90. let buď zkrachovala nebo změnila majitele, bylo po dlouhé době vytvořeno ve městě fungující konkurenční tržní prostředí a nová živnostenská městská třída.

²²⁶ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 6, str.5

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 14

²²⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 14, str.3

²³⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 14

6.5. Velká kupónová privatizace

Největší částí ekonomické transformace a převodu státního majetku do soukromých rukou byla tzv. kupónová privatizace, se kterou přišel ministr financí Václav Klaus a za její hlavní autory jsou považováni ekonomové Dušan Tříška a Tomáš Ježek.²³¹ Šlo o unikátní ekonomickou privatizační metodu, která do té doby v tak velkém rozsahu nebyla nikde ve světě provedena (s výjimkou části Kanady, v provincii Britská Kolumbie).²³² Jednalo se o jednu z nejradykálnějších a nejrychlejších forem privatizace ze všech cest v post-komunistickém prostoru²³³ a i z toho důvodu patří mezi nejkontroverznější části celé české ekonomické transformace 90. let. I v současnosti jsou výsledky tohoto procesu mezi ekonomy diskutabilní a vedou se o ní dlouhé debaty mezi odbornou i laickou veřejností.²³⁴ Nesouhlas s kupónovou privatizací a touto formou transformace byl i jeden z důvodů, který vedl k rozpadu Československa, jelikož HZDS a její lídr Vladimír Mečiar s ní zásadně nesouhlasil.

Celý princip kupónové privatizace byl založen na investičních kuponech, které občané mohli získat za 35 Kč za kuponovou knížku obsahující 10 kuponů. Každá knížka takto umožňovala získat až 1000 Kč v investičních kuponech. Tyto kupony a body (každý kupon měl hodnotu 100 bodů) byly využívány v jednotlivých kolech kuponové privatizace na nákup vybraných akcií. Pokud poptávka po akciích byla nižší než nabídka, akcie byly přiděleny investorům a zbytek postoupil do dalšího kola. Pokud byla poptávka vyšší, akcie se nepřidělovaly a přesunuly se do dalšího kola.²³⁵ Cílem bylo vytvořit téměř z každého občana

²³¹ ZEMAN, Karel. *Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²³² JEŽEK, Tomáš. *Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997*. Praha: Prostor, 2007.

²³³ ZEMAN, Karel. *Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²³⁴ ŠVEJNAR, Jan, *Strategie ekonomické přeměny Československa*. [s.l.]: Lidové Noviny

²³⁵ STANISLAV, Plíva, . *Privatizace majetku státu : restituce, malá privatizace, mimosoudní rehabilitace, vlastnické vztahy k půdě, velká privatizace, kupónová metoda, osnova privatizačního projektu*. [s.l.]: Prospektrum

akcionáře, který bude schopen vstoupit do privatizačního procesu, i když před tím nemusel mít velký kapitál a majetek.²³⁶

I samotná kupónová privatizace měla několik fází a kol. Ta první začala ještě ve společném československém státě v roce 1992 a druhá fáze byla zahájena už v samostatné České republice v roce 1994.²³⁷ Klíčové na tom byla skutečnost, že se jí zúčastnili, alespoň v první fázi, téměř všichni občané a touto formou byly zprivatizované podniky za více jak 360 miliard korun.²³⁸

Ačkoliv byl primární cíl této privatizace splněn a během několika málo let se tak většina státního hospodářství úspěšně převedla do soukromých rukou, nesl s sebou tento proces i několik kontroverzí jako například Harvardské fondy Viktora Koženého.²³⁹

6.6. Privatizace lovosických chemických závodů

Nyní se dostávám k transformaci nejdůležitějšího lovosického odvětví, které bylo klíčové pro samotné fungování města i celého regionu. Jednalo se o převod státního podniku Severočeských chemických závodů na akciovou společnost, její privatizaci a dopad na Lovosice.

Státní podnik Severočeské chemické závody (Secheza) vznikl v roce 1958 sloučením několika místních chemických a potravinářských závodů. Vznikl tak velký koncern, který byl největším výrobcem umělých hnojiv v republice, zároveň však byl důležitým producentem a výrobcem umělého hedvábí.²⁴⁰ V 60. letech se podnik ještě více rozvíjel a objekt se rozšířil o

²³⁶ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²³⁷ STANISLAV, Plíva,. Privatizace majetku státu : restituce, malá privatizace, mimosoudní rehabilitace, vlastnické vztahy k půdě, velká privatizace, kupónová metoda, osnova privatizačního projektu. [s.l.]: Prospektrum

²³⁸ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997.str. 107-120

²³⁹ RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017

²⁴⁰ SOKA, Lovosice, Rozvoj chemie, měsíčník Sevečeských chemických závodů, inv.387, vyd.19, str.2

výrobu kyseliny dusičné a ledku amonného s vápencem, dále také na výrobu superfosfátu. V 70. a 80. letech zaměstnávala Secheza přibližně přes tři tisíce zaměstnanců a export místních produktů probíhal téměř do celého světa. Podnik byl tak důležitý pro celou československou ekonomiku a zahraniční obchod.²⁴¹

Po roce 1989 nastala tak velká otázka, co se se Sechezou stane a jaká bude její budoucnost. V roce 1990 bylo kompletně změněno celé vedení podniku a staré komunistické kádry byly nahrazeny. Proběhla také velká reorganizace komplexu a v důsledku větší efektivity a personálních změn bylo už v letech 1990-92 z podniku propuštěno více jak 500 zaměstnanců. Spousta z nich také odešla dobrovolně, protože se s příchodem nových pořádku chtěli realizovat jinde v soukromém sektoru.²⁴²

Ještě v roce 1991 však proběhlo dlouho plánované rozšíření a byl zahájen provoz nové výroby ledku amonného s vápencem.²⁴³ Velká ekonomická krize však přišla v roce 1992. Důsledkem restriktivní a úvěrové politiky vlády, v kombinaci s cenovou liberalizací, se spousta podniků dostala do platební neschopnosti. Obří půl miliardovou investici do výroby ledku amonného s vápencem totiž ještě v 80. letech finančně garantoval státní podnik Chemopetrol a ministerstvo průmyslu. Tyto garance však po nástupu nové vlády a rozpadu Chemopetrolu na počátku 90. let padly, a lovosický podnik se tak ocitl ve velkých finančních problémech. Podobné komplikace v roce 1992 postihly celý odvětví a řada odběratelů Sechezy tak platila s výrazným zpožděním nebo vůbec, což celkové problémy jenom prohloubilo. Zemědělci zároveň začali šetřit a odebírali stále méně umělých hnojiv, do toho se dostavil rozpad RVHP a velký výpadek exportu na východní trhy, kam podnik v době socialismu ve velkém vyvážel.²⁴⁴

Podnik tak začátkem 90. let hledal možnosti, jak zlevnit a zefektivnit výrobu, aby byl schopen nadále fungovat, zároveň hledal nové odběratele a trhy.²⁴⁵ Ty našel tehdejší ředitel podniku Josef Kašpar u slovenského Petrimexu, přes který se dostal na nové trhy na dovoz superfosfátů do Maroka. Další obchodní partnery našel Kašpar u německých společností Metallgesellschaft Frankfurt a Helm Hamburg, které mu poskytly půjčku 21 milionů dolarů,

²⁴¹ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, Severočeské chemické závody

²⁴² SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 7., str.1

²⁴³ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, Severočeské chemické závody

²⁴⁴ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 7. str. 1 , rozhovor s ředitel Sechezy ing. Kašparem

²⁴⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, Severočeské chemické závody

výměnou za uzavření smlouvy o prodeji ledku (hnojiva) se společností Petrimex Bratislava.²⁴⁶ Tuto smlouvu a německou záchranu podniku zprostředkoval blízký přítel ředitele Kašpara s napojením na slovenský Petrimex a obchod v Maroku Andrej Babiš²⁴⁷, který následně v budoucnosti lovosického chemického průmyslu bude hrát klíčovou roli.

Důležitým úkolem také bylo radikální snížení počtu zaměstnanců. Podle interní analýzy z roku 1992 byla v Secheze přezaměstnanost přes 120 %. Vedení podniku si tak dalo za úkol snížit do roku 1995 počet zaměstnanců maximálně na 1500, čímž radikálně snížit výdaje na platy a zároveň nenarušit ani nepozastavit výrobu. Masivní propouštění tak začalo přibližně na jaře 1992.²⁴⁸

Podnik se státem se zároveň už od roku 1991 postupně připravoval na privatizaci a přeměnu na akciovou společnost. To se stalo v listopadu 1993, kdy byly Severočeské chemické závody transformovány na akciovou společnost s novým názvem Lovochemie.²⁴⁹ 100 % akcií však stále vlastnil stát prostřednictvím Fondu národního majetku, jelikož se podnik nepodařilo zprivatizovat formou přímého prodeje, stala se Lovochemie v roce 1994 součástí druhé etapy kupónové privatizace a poprvé tak získali podíl i soukromí vlastníci.²⁵⁰ 51% akcií si však stále držel stát. V roce 1995 koupila většinu akcií nymburská společnost Proferta, kdy přeplatila částkou půl miliardy korun společnost Agrobohemia. Většinovým vlastníkem se tak stal mladý 32letý Pavel Švarc, jeden z prvních českých miliardářů, který rychle zbohatl počátkem 90. let na obchodu se zemědělskými postřiky a pesticidy. Jeho společnost se v letech 1995-96 dostala do otevřené obchodní války s nově se rodícím chemicko-zemědělským koncernem Agrofert, který měl přes svého většinového vlastníka Andreje Babiše v Lovochemii velký vliv.²⁵¹ Kvůli velkým finančním problémům ve svých jiných odvětvích (včetně pražského fotbalového klubu Bohemians) byl nucen Pavel Švarc v roce 1996 prodat většinový podíl v Profertě přímo Andreji Babišovi, který tak získal absolutní

²⁴⁶ KMENTA, Jaroslav. Boss Babiš. 1. vyd. Nymburk: Jaroslav Kmenta, 2017., str. 61-77

²⁴⁷ „Josef Kasper je skutečná legenda skupiny Agrofert, bez něho by Agrofert ani nebyl. Byl to on, kdo mi dal první informace o tom, že Lovochemie hledá peníze na zaplacení dluhů. Já jsem jim tehdy ty peníze u zahraničních firem zabezpečil, a tím začal příběh s hnojivem.“ Andrej Babiš, Revue 50+, 2013

²⁴⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, Severočeské chemické závody

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ PERGLER, Tomáš. Babiš : příběh oligarchy. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014.str.42-50

kontrolu nad Lovochemií.²⁵² Stál totiž v čele představenstva jak Proferty tak Agrofertu, jejíž dceřinou společností byla již zmíněná Agrobohemie, která v letech 1996-98 postupně začala kupovat podíly od menších soukromých akcionářů Lovochemie. Společnost Agrobohemie následně převzala i většinový podíl od Preferty, která pak skončila v likvidaci.²⁵³ Tento proces je dodnes zapředen spoustou kontroverzí a visí nad tím hodně otázek o legálnosti toho postupu. Na Andreje Babiše byla kvůli převzetí společnosti Preferta podána dvě trestní oznámení kvůli možnému znehodnocení podílu společnosti a úmyslnému úpadku, v únoru 2004, na Městském státním zastupitelství v Praze, byl však případ odložen s tím, že se žádný trestný čin nestal a tím to celé skončilo.²⁵⁴

Koncem 90. let tak byl „soubor“ o Lovochemii dokončen a majoritním vlastníkem se stala Babišova společnost Agrobohemie, ve které měl jeho Agrofert 50% podíl a druhých 50% vlastnil stát prostřednictvím Unipetrolu. Po parlamentních volbách v roce 1998 a nástupu Zemanovy vlády se začalo na celostátní úrovni vážně uvažovat o privatizaci Unipetrolu do rukou Andreje Babiše, který by tak získal kontrolu téměř nad celým českým chemickým průmyslem. Privatizaci s Babišem tehdy domlouval hlavní poradce premiéra Miroslav Šlouf, ale nakonec se celý proces nezdařil.²⁵⁵ Tento neúspěch vytvořil na dlouhou dobu velkou nedůvěru mezi Babišem a Zemanem, která trvala přibližně až do roku 2014, kdy si to prý na osobní schůzce v Lánech společně vyjasnili.²⁵⁶

Babiš tak získal podíl z Unipetrolu po dlouhých komplikacích až v roce 2007, čímž se stal konečně absolutním vlastníkem celého lovosického chemického komplexu a začal orientovat podnik na nové odvětví – výrobu biopaliv. V roce 2008 tak v Lovosicích vznikla největší továrna na biopaliva v republice - Preol.²⁵⁷

V 90. letech tak tento pro region velmi klíčový podnik, prošel radikální majetkovou a organizační proměnou. Postupně se počet jeho zaměstnanců snížil na přibližně 600 osob a po

²⁵² Magazín Reporter, č.25, září 2006, Dostupné online: <https://reportermagazin.cz/17165/andrej-a-tovarna-na-hnojiva/>

²⁵³ KMENTA, Jaroslav. Boss Babiš. 1. vyd. Nymburk: Jaroslav Kmenta, 2017., str. 61-77

²⁵⁴ Magazín Reporter, č.25, září 2006, Dostupné online: <https://reportermagazin.cz/17165/andrej-a-tovarna-na-hnojiva/>

²⁵⁵ KMENTA, Jaroslav. Boss Babiš. 1. vyd. Nymburk: Jaroslav Kmenta, 2017., str. 80-90

²⁵⁶ <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/pan-babis-je-neverohodny-tvrdil-milos-zeman-jeste-v-roce-2011-98110>

²⁵⁷ Obr. 18

vyřešení finančních problémů v druhé polovině 90. let došlo k výrazné modernizaci a transformaci celé společnosti.²⁵⁸

6.7. Privatizace dalších velkých lovosických závodů

Secheza (později přejmenovaná na Lovochemii) však nebyla v Lovosicích jediným průmyslovým podnikem, který v 90. letech prošel privatizací a radikální proměnou. Zaměřit bych se chtěl v této kapitole zejména na dvě továrny, z nichž jedna prošla velmi úspěšnou transformací a v současnosti patří mezi nejvíce prosperující firmy ve městě a jednou neúspěšnou továrnou, která koncem 90. let de facto zkrachovala a dodnes se zbytky jejího průmyslového areálu rozpadají v centru města.²⁵⁹

Tou úspěšnou firmou je potravinářský závod Deli, který se celostátně proslavil stejnojmennou tyčinkou. Počátky toho podniku sahají do poloviny 19. století, kdy ve městě vyrostla továrna na výrobu cukrovinek, která se postupně rozrůstala, až ve 30. letech 20. století vyvážela své produkty do celého světa. Během 2. světové války byla například hlavním dodavatelem sladkostí pro německou armádu, následně po roce 1945 byla znárodněna a vznikl státní podnik Deli Lovosice.²⁶⁰

V roce 1992 byla Deli součástí první fáze kupónové privatizace a v následujících měsících se jejím většinovým vlastníkem stalo konsorcium zahraničních firem Danone a Nestlé.²⁶¹ Tyto společnosti v 90. letech přišly na trh s novou úspěšnou verzí tyčinek Deli a jejich ziskovými projekty byly také tyčinky a oplatky BeBe nebo Mars. V roce 1999 se podnik dostal do výhradního vlastnictví společnosti Danone, kterou v roce 2007 koupila nadnárodní korporace Kraft Foods (v roce 2012 přejmenovaná na Mondelēz International).²⁶² Podnik je tak dnes v Lovosicích jeden z nejúspěšnějších, exportuje sladkosti do celého světa a zaměstnává přibližně 150 zaměstnanců.²⁶³ Kvůli rychlé a úspěšné transformaci neproběhlo

²⁵⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, Severočeské chemické závody

²⁵⁹ Obr. 19 - 20

²⁶⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 9

²⁶¹ Sladká historie značky Deli. Cukrovinky z Lovosic mířily do světa už za první republiky. *Regiony*, dostupné online: <https://regiony.rozhlas.cz/sladka-historie-znacky-deli-cukrovinky-z-lovosic-mirily-do-sveta-uz-za-prvni-7426733>

²⁶² Deník.cz, 3.7.2007, dostupné online: <https://www.denik.cz/ekonomika/aktualne461226.html>

²⁶³ Obr. 21

ani v 90. letech velké propouštění zaměstnanců a početní stav zůstává přibližně stejný jako v roce 1992.

Naopak příkladem neúspěšné transformace a privatizace je potravinářský podnik Olejna (bývalá Setuza). Jedná se o jednu z nejstarších lovosických továren, která také vznikla v druhé půlce 19. století a orientovala se na výrobu rostlinných olejů. V období socialismu to byl po Secheze druhý největší lovosický podnik, který zaměstnával přibližně 400 zaměstnanců.²⁶⁴ Po roce 1990 však začaly ekonomické problémy v důsledku konce stávajících odběratelů a v roce 1992 byla firma součástí první fáze kupónové privatizace, která však do vedení celého podniku přinesla obrovský chaos. Jenom v letech 1992 – 96 se většinový majitel podniku změnil šestkrát a ekonomické problémy společnosti se jen prohlubovaly, což vyústilo v polovině 90. let masivním propuštěním a omezováním výroby. Koncem 90. let tak byl podnik zadlužen a probíhaly v něm soudní spory o majetková vyrovnání.²⁶⁵ Většinovým vlastníkem se nakonec stala belgická firma Wowitra, která postupně na přelomu tisíciletí úplně ukončila výrobu a přestala zcela komunikovat. Wowitra však vlastnila pouze průmyslový areál, majetek uvnitř továrny byl oficiálně společnosti Aniveg, která se k němu ale přestala hlásit.²⁶⁶ Vznikla patová situace a areál továrny se začal rozpadat. Problém však nastal v letech 2010-13, kdy se zjistilo, že se uvnitř areálu nacházejí nebezpečné látky. Město tak ve spolupráci s ministerstvem životního prostředí velmi pracně organizovalo jejich likvidaci a v současné době se plánuje úplná demolice celého objektu.

6.8. Vznik nových lovosických podniků

Ekonomická transformace neznamena pouze privatizaci stávajících podniků a převod státního majetku do soukromých rukou, šlo také o začátek nové podnikatelské generace, která zakládala úplně nové firmy a podniky.

Od roku 1948 bylo soukromé podnikání zakázáno a tento samotný pojem se setkal s velkou kritikou jakožto „profitování na šúkor celku/kolektivitu“. Samozřejmě rostl černý trh

²⁶⁴ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 9

²⁶⁵ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 9

²⁶⁶ SOKA, Lovosice, Lovosický dnešek, inv. 409, vyd.8, str.2

a tzv. veksláci podnikali se vším možným. Komunistický režim se oficiálně snažil černý trh tvrdě stíhat, avšak defacto ho státní úřady tajně za úplatky tolerovaly, protože se díky němu komunističtí funkcionáři dostávali k nedostatkovému zboží.²⁶⁷

Začátek legálního soukromého podnikání se rodí už v druhé polovině 80. let v souvislosti s perestrojkou (v Československu se tomu říkalo „přestavba“) a například v Lovosicích už před rokem 1989 vznikali první živnostníci (zejména kadeřníci nebo řemeslníci).²⁶⁸ Skutečný rozvoj soukromého podnikání však přišel až v roce 1990, kdy bylo soukromé podnikání legalizováno a ve společenské atmosféře i zcela legitimizováno. Naopak vypukla jakási „podnikatelská horečka“, kdy téměř každý člověk chtěl zkusit v nějakém odvětví podnikat. Bylo to z toho důvodu, že česká společnost neměla 40 let s tržním hospodářstvím zkušenosti a existovaly naivní představy o rychlém a jednoduchém zbohatnutí.

Počátkem 90. let docházelo k postupné liberalizaci a deregulaci podnikání, avšak i stávající pravidla v této divoké době byla dost nepřehledná, a hlavně slabě vymahatelná. V prvních letech tak paradoxně vznikl skutečně liberální neregulovaný volný trh.

Komparativní výhodu měli přirozeně lidé, kteří už s nějakou formou podnikání měli zkušenosti z černého trhu, zároveň měli už jistý počáteční kapitál a kontakty na úřady a mocenské elity. Zároveň však začala vznikat zcela nová podnikatelská elita, která v prvních letech velmi rychle zbohatla. Nežřídkou se však často generovala i z komunistických elit.²⁶⁹

V Lovosicích tak začaly vznikat už od roku 1990 nové podniky, které se většinou ve městě uchytily a zůstaly v provozu až do současnosti. Asi největší ukázkou je podnikatelský vzestup rodiny Johnů, kteří stáli u zrodu lovosického Občanského fóra a brzy se pustili do podnikání v maloobchodu. Na náměstí si už v roce 1990 otevřeli cukrárnu, kterou následně rozšířili o pekárnu a další služby. V následujících letech ve městě otevřeli ještě několik prodejen a v nedalekém Opárenském údolí zakoupili mlýn, ze kterého udělali úspěšnou a oblíbenou restauraci a penzion pro turisty. Zároveň Johnovi během privatizace zakoupili velké množství bytů a další nemovitostí v celých Lovosicích, které následně pronajímali a stali se tak

²⁶⁷ RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017

²⁶⁸ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 5

²⁶⁹ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007.

jednou z nových nejbohatších polistopadových lovosických rodin. Podobný příklad lze uvést i o rodině Krátkých, kteří si v roce 1990-91 založili na frekventované ulici 8. května úspěšnou prodejnu potravin a masnu s rybárnou, která se pro své domácí prostředí a široký výběr rychle stala oblíbenou po celém regionu a tato provozovna ve městě funguje už další generaci i přesto, že v následujících letech se ve městě otevřelo několik velkých supermarketů. Dalším příkladem úspěšného podnikatele je například pan Uhlík, který si počátkem 90. let založil v Lovosicích papírnictví a několik prodejen textilu. Následně Uhlík začal pořádat velké výroční trhy, nejenom v Lovosicích ale také v nedalekém Úštěku, které se staly oblíbené po celých severních Čechách a byly hojně navštěvované.²⁷⁰

Za zmínku také stojí, že v polovině 90. letech v sousední obci Lukavec založil pan Minka z Lovosic zcela novou výrobu hromosvodů Tremis, která následně byla velmi úspěšná. V současné době exportuje do několika zahraničních států a zaměstnává přes stovku osob. V Lovosicích se také velmi brzy začala prosazovat vietnamská komunita se svými prodejny a následně začaly vznikat i nové pizzerie a další restaurace jako Labužník.

Samozřejmě spousta podnikatelských aktivit, které v Lovosicích v 90. letech vznikly neměly dlouhého trvání a velmi brzy nezdárně skončily, podařilo se však vybudovat fungující tržní prostředí a bohatý soukromý maloobchod.

6.9. Ekonomický a sociální dopad na lovosický region

Ekonomická transformace v 90. letech měla pro lovosický region radikální a zásadní důsledky. Zcela to proměnilo chod města a jeho ekonomický i politický charakter. Proměna měla své kladné i záporné stránky. Ač byl převážně udržen, v důsledku zachování Lovochemie a dalších průmyslových podniků, průmyslový charakter města, na rozdíl od doby socialismu už město nebylo tak absolutně napojeno na chemické a průmyslové odvětví a celá lovosická ekonomika se více diverzifikovala.

Určitě negativní důsledek měla transformace na zaměstnanost v regionu. Kvůli masivnímu propouštění zaměstnanců z Lovochemie nebo Olejny v první polovině 90. let stoupla nezaměstnanost v Lovosicích nad celostátní průměry a v jednu chvíli dosahovala až

²⁷⁰ SOKA, Lovosice, Lovosický dnešek, inv. 409, vyd.13, str.5

10 %.²⁷¹ Na rozdíl od jiných severočeských regionů, jako je Mostecko nebo Chomutovsko, si zde však obyvatelé dokázali rychle najít ještě v 90. letech novou práci, kterou nabídly nově založené podniky a soukromý sektor.²⁷² V Lovosicích tak nepozorujeme dlouhotrvající chronickou nezaměstnanost vysokých rozměrů, která by přinesla velký pokles životní úrovně. Je však zřejmé, že pro část lovosické populace se život oproti sociálním jistotám v době socialismu relativně zhoršil a mohli ze změn cítit jistou frustraci.

Určitý útlum chemického a potravinářského průmyslu ve městě s sebou také nesl částečný pokles populace. Spousta lidí si totiž začínala hledat práci jinde, čehož důsledkem bylo, že od roku 1991 se počet obyvatel Lovosic postupně zmenšoval až na přibližně 8,5 tisíce, na kterých zůstává dodnes.²⁷³

6.10. Celkové hodnocení ekonomické transformace s dopadem na Lovosice

Když se pokusím zhodnotit úspěch ekonomické transformace pro českou ekonomiku a vývoj do budoucnosti, tak musím vycházet ze dvou rovin. Za prvé z toho, jak veřejnost v současnosti vnímá výsledek celého procesu, například oproti předchozím očekáváním a za druhé z hodnocení odborné veřejnosti v komparaci s transformací z jiných postkomunistických státech našeho regionu.

Je totiž zajímavé, že tyto pohledy se od sebe dost odlišují. V české populaci podle aktuálních renomovaných průzkumů převládá názor, že celkové polistopadové směřování České republiky bylo správné, ale už mnohem více skeptičtěji se pohlíží na ekonomickou transformaci a privatizaci jako takovou.²⁷⁴ 90. léta jsou pro velkou část populace spojena se začátky podnikání a majetkovou a ekonomickou změnou. Do popředí se však dostávají především negativní dopady, jako jsou různé trestné činnosti spojené s převodem majetku.

²⁷¹ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 17

²⁷² ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²⁷³ České sčítání sčítání lidu 2001, územní přehledy, Lovosice 1

²⁷⁴ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007.

Velkou měrou za to podle mého názoru mohou převážně mediální kauzy typu Koženého.²⁷⁵ Z tohoto důvodu si nyní velká část veřejnost spojuje samotný pojem privatizace s „tunelováním“ a celou éru 90. let považuje za období „divokého rozkrádání a zločinu“.²⁷⁶ Tento diskurz se však do povědomí české veřejnost dostal až na konci 90. let zejména vlivem rétoriky opozičních lídrů Miloše Zemana nebo Miroslava Sládka o „spálené zemi“ a „zločinu století“.²⁷⁷ V historické paměti to následně zůstalo i v důsledku pop-kulturních filmů a seriálů z poslední doby jako je „Příběh kmotra“ nebo „Devadesátky“.

Ekonomové však na ekonomickou transformaci pohlížejí trochu jinak. Ze statistických ukazatelů vychází, že cíl ekonomické transformace tak, jak byl určen na počátku 90. let, byl víceméně splněn nad očekávání úspěšně.²⁷⁸ Česká ekonomika se ve velmi krátké době dokázala přetransformovat z centrálně plánovaného modelu na standardní volno-tržní hospodářství a v roce 1995 patřila mezi nejrozvinutější země na světě. Podařilo se vytvořit domácí kapitál, fungující tržní prostředí srovnatelné se západní Evropou a Česká republika se ve velmi krátké době úspěšně integrovala na evropský a západní trh. Sociální dopady na obyvatelstvo byly zároveň statisticky mnohem menší než v okolních státech a nedošlo tak zde k sociálním nepokojům a rozvratu společnosti.²⁷⁹ K posouzení úspěchu či neúspěchu ekonomické a sociální transformace však nejspíše budeme potřebovat ještě větší časový odstup.

²⁷⁵ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018]., str. 60-70

²⁷⁶ RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017, str. 56 - 67

²⁷⁷ ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²⁷⁸ JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007., str. 15-20

²⁷⁹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997.

7. Politických vývoj v letech 1993 – 98

7.1. Úvod

V této kapitole se budu věnovat lovosickému politickému životu v letech 1993 – 98, kdy došlo k definitivní proměně města po divokých revolučních letech počátkem 90. let. Jedná se už o období samostatné České republiky, která vznikla 1. ledna 1993 a ekonomická transformace provázená masivní privatizací byla v plném proudu. Je to také éra, kdy se relativně ustálil český politický systém a ústavní pořádek, tak jak ho nyní známe. To samé platí o komunální politice v Lovosicích, kdy v tomto období vyvrcholila obměna nových politických a ekonomických elit. Zatímco roky 1990-92 byly plné zvratů a atmosféra ve společnosti byla nakloněna systémovým změnám, konci starých pořádků a budování nového režimu, tak roky 1993-98 se už mnohem více nesly v touze po uklidnění a znovunastolení sociálních a společenských jistot. Tento vývoj vyvrcholil celostátní ekonomickou krizí v letech 1996-97 a následným rokem 1998, který pro mě představuje symbolický konec politické a ekonomické transformace. V tomto roce vyhrála volby levicová ČSSD v čele s Milošem Zemanem, která nepřímo kritizovala polistopadový vývoj a byla vytvořena tzv. opoziční smlouva. I z toho důvodu jsem si rok 1998 vybral jako pomyslný konec mé diplomové práce a zastávám názor, že takovým symbolickým koncem revoluční společenské transformace bylo vítězství české hokejové reprezentace v Zimních olympijských hrách v Naganu v roce 1998, která podle mého měla i obrovský mimo sportovní přesah do české společnosti a nepřímo tím pro mě představuje tečku za desetiletím přelomového politického, společenského a ekonomického vývoje. Volby v roce 1998 a následný vznik opoziční smlouvy byly už pouze epilogem a dovršením celého procesu.

Opět chci sledovat, jak se celostátní události odrazily na lokální politiku v lovosickém regionu, jak se proměnil místní politický i ekonomický život a budu to komparovat s jinými částmi republiky, čímž se pokusím odpovědět na zkoumanou otázku, zda Lovosice byly unikátním místem, které transformace 90. let ovlivnila nějak odlišně oproti jiným českým krajům.

V této kapitole budu vycházet zejména z místního regionálního lovosického tisku, který stále v těchto letech vycházel. Budu čerpat z lovosické kroniky, jednání zastupitelstva i dalších úředních zápisů z té doby. A zároveň i v této kapitole budu v ojedinělých případech používat orální historickou metodu a svědectví pamětníků. Pro komparaci a analýzu místních i celostátních voleb budu vycházet z veřejně dostupných statistických údajů.

7.2. První roky mladé české demokracie

Dne 1. ledna 1993 došlo k zániku Československa a vzniku dvou samostatných států, České republiky a Slovenská republiky. Krátce nato, konkrétně 26. ledna, byl Václav Havel zvolen prvním prezidentem nově vzniklé České republiky, což představovalo další důležitý milník v politickém vývoji země. Václav Havel byl totiž celosvětově známá osobnost, která přinášela nově vzniklé republice dobré jméno ve světě a zvětšovala její prestiž. Zároveň osobnost Václava Havla představovala jistou kontinuitu se zaniklým Československem a Sametovou revolucí v roce 1989, která se navíc mezi českou veřejností těšila velké popularitě a autoritě.²⁸⁰ V čele české vlády zůstal od voleb v červnu 1992 premiér Václav Klaus s jeho koaliční vládou ODS, KDS, KDU-ČSL a ODA.

V dalších měsících roku 1993 následovala řada klíčových událostí. Dne 8. února proběhla měnová odluka, při níž došlo k nahrazení původní koruny československé novými měnami – korunou českou a korunou slovenskou a ČR vstoupila do dohody o volném obchodu s Polskem a Maďarskem.²⁸¹

Vznikem ČR vstoupila také v účinnost nová česká ústava, která republiku charakterizovala jako pluralitní zastupitelskou demokracii s dvoukomorovým parlamentem.²⁸² Postupně začal vznikat standardní stranický politický systém a k hlasitému slovu se poprvé po roce 1989 dostávala ne-komunistická levicová opozice v čele s ČSSD, jejímž novým předsedou se v roce 1993 stal Miloš Zeman. Docházelo i k významným změnám v legislativě, například se začal uplatňovat zákon o protiprávnosti komunistického režimu, který rušil promlčecí dobu pro trestné činy spáchané v období komunistické vlády.

Rok 1994 zároveň přinesl zásadní změnu v televizním vysílání, kdy Česká televize předala kanál ČT2 komerčním vysílačům, na němž se začala vysílat populární TV Nova. Tato televize se velmi brzy stala nejpopulárnějším českým kanálem a zásadně začala ovlivňovat

²⁸⁰ ZÍDEK, Petr, a kolektiv. Lidé roku 1989 Vítězové a poražení sametové revoluce. Praha: Mafra, a. s., 2019., str. 119-130

²⁸¹ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 612-615

²⁸² RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 614

veřejné mínění, politický i kulturní život v zemi.²⁸³ Ve stejném roce také na podzim proběhly komunální volby, kterým se však více budu věnovat v dalších kapitolách.

Toto období bylo charakterizováno velmi úspěšným ekonomickým vývojem. Vysoká inflace, v letech 1991 – 93, zapříčiněná liberalizací cen, se velmi rychle, oproti okolním post-komunistickým státům, stabilizovala na nízkých hodnotách, to samé platilo o nezaměstnanosti, ekonomický růst HDP se zrychloval a v roce 1995 dosahoval vysokých hodnot přes 6%. Ve stejném roce byla dokonce Česká republika přijata mezi členy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), což je privilegovaný klub nejbohatších států na světě.²⁸⁴ Česká republika byla tak ve světě dávana za příklad úspěšná ekonomické transformace a považována za post-komunistického premianta. To se změnilo v letech 1996-98.

285

Odvračenou stránkou tohoto období byla zvýšená kriminalita, která v letech 1993-1996 vzrostla až o 200%, oproti roku 1990. Znatelný byl i vzestup organizovaného zločinu a jeho prorůstání mezi státní instituce, včetně policie nebo politiky.²⁸⁶ Asi nejznámější kauzou z toho období jsou „Orličtí vrazi“ nebo „případ Kájínek“, které se v pozdější době staly zavádějící ilustrací a definicí pro toto období 90. let.

7.3. Lovosice v letech 1993 – 1996

V této části se zaměřím na to, jak se celostátní události v rodící se nové České republice přepsaly na regionální vývoj Lovosic v letech 1993 až 1996. Nebudu se zaměřovat pouze na politický vývoj ve městě, ale i na to, jak se město celkově vypořádávalo s poklesem chemického průmyslu a masivním propouštěním ze Sechezy, nově přejmenované na Lovochemie. Budu se také věnovat komunálním volbám, které v obci proběhly na podzim 1994.

²⁸³ Filip Rožánek: Fenomén Nova: deset pohledů na deset let nejsledovanější komerční televize, Česká média / Votobia, Praha 2004

²⁸⁴ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 612-615

²⁸⁵ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997., str. 95-106

²⁸⁶ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

Lovosice se v této době stále potýkaly s velkým problémem bytové krize a špatného stavu místní infrastruktury.²⁸⁷ Velká část budov se nacházela v dezolátním stavu a byla stále více neobyvatelná. Město tak zoufale celý rok 1993 shánělo finanční prostředky na modernizaci a údržbu.²⁸⁸ Asi největší městskou investicí v tomto směru byla rekonstrukce velkého činžovního domu v ulici Tovární a 8. května. Jednalo se o velký prostor v centru města z přelomu 19. a 20. století, ve kterém v 70. a 80. letech žila spousta romských rodin. Na počátku 90. let byl dům v absolutně zoufalém stavu a hrozila jeho destrukce. Majetek patřil městu a to se ho rozhodlo v roce 1992 na své náklady zrekonstruovat a následně bytové a obchodní prostory v přízemí prodat soukromníkům.²⁸⁹ Oprava byla dokončena v roce 1994 a o místní prostory byl obrovský zájem. Jednalo se o lukrativní místo na křižovatce ve frekventované ulici 8. května naproti továrně Deli a Olejna. Místní podnikatelé této příležitosti využili a v domě si otevřeli své obchody. Konkrétně rodina Johnů si zde otevřela cukrárnu i pekárnu a podnikatel Uhlík zde začal podnikat s textilem a zprovoznil zde velké papírnictví.

Nedostatek financí na údržbu městského majetku byl nakonec v letech 1993 – 96 vyřešen tím, že většina majetku byla předána do soukromého vlastnictví,²⁹⁰ ať už formou malé privatizace či přímého prodeje. Stejně tak prodávaly svůj rozsáhlý majetek i místní podniky, zejména Lovochemie, která měla z doby socialismu ve svém vlastnictví asi 30 % všech lovosických bytů a do roku 1996 jich téměř 90 % prodala.²⁹¹ Soukromí vlastníci do údržby a rekonstrukce zakoupeného majetku už následně investovali své vlastní prostředky a stav bytové infrastruktury i celkový vzhled města se v 90. letech ve městě výrazně zlepšil.²⁹²

V těchto letech se také hodně začala zlepšovat ekologická situace ve městě, díky spolupráci vedení Lovosic s Lovochemií a Ministerstvem životního prostředí. Přímo v podniku byl založen odbor pro životní prostředí, který koordinoval s městem ekologická opatření a v roce 1995 byla provedena rozsáhlá plynofikace části energetických provozů a výroby NPK, což snížilo produkci spalin až od 20 milionů tun ročně. Na tomto projektu se finančně podílelo vedení podniku společně se státem, který v té době ještě vlastnil část společnosti,

²⁸⁷ Obr. 22

²⁸⁸ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, inv.326, vydání 10, str. 1

²⁸⁹ SOKA, Lovosice, Zápisy z jednání městského zastupitelstva, inv.75, 1993

²⁹⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 11

²⁹¹ SOKA, Lovosice, Severočeské chemické závody, výroční zprávy 1987 -1994

²⁹² SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 15

tak město Lovosice.²⁹³ Stav ovzduší a kvalita života se tak od poloviny 90. let výrazně zlepšila. Dalším společným modernizačním projektem byla výstavba skladu nebezpečných odpadů, která byla dokončena v roce 1998.²⁹⁴

V listopadu 1994 se uskutečnily v Lovosicích komunální volby, které zcela překreslily místní politickou mapu a přinesly velkou nestabilitu. Dosavadní starosta Petr Obruba z ODS se už rozhodl nekandidovat a stáhl se z politiky. Ten už od roku 1992-93 stejně moc činný v úřadu nebyl, stahoval se do ústraní a stále více agendy za něj přebíral místostarosta Hauf, který se následně postavil do čela místní ODS s cílem nahradit po volbách Obrubu ve vedení města. Hauf však na rozdíl od Obruby neměl v obci dobrou pověst a byl velmi kontroverzní.²⁹⁵ Volby tak zejména pro něj skončily dost jinak, než se čekalo. Rozdělovalo se 25 míst v městském zastupitelstvu a i když ODS přesvědčivě vyhrála a získala 32% hlasů, tak obsadila „pouze“ 8 zastupitelů a potřebovala tak koaličního partnera. Velký úspěch naopak slavila KSČM, která vybojovala 6 členů (24,88 %) a muselo se s ní při vyjednávání počítat. Velkou ranou pro Haufa bylo i to, že v preferenčních hlasech zcela pohořel a přeskočili ho téměř všichni straničtí kolegové.²⁹⁶ Jeho šance na post starosty se tak velmi snížila. Naopak velký úspěch slavilo místní hnutí okolo učitele Romana Nováka tzv. „Strana podnikatelů, živnostníků a rolníků“, která získala 4 křesla v zastupitelstvu a stala se tak „bohatou nevěstou“. Nejvíce preferenčních hlasů ze všech získal velmi oblíbený kandidát za ODS - Jan Řezníček, který se tak stal horkým favoritem do vedení města. Dlouho se o tom vedla i složitá jednání, avšak po několika týdnech se sám Jan Řezníček rozhodl svoji kandidaturu stáhnout s argumentem, že „na tuhle politiku nemá žaludek a stahuje se“. Lovosická veřejnost mu to dlouho vyčítala a spousta lidí ho ještě dlouho přemlouvala, ať si to ještě rozmyslí.²⁹⁷ Zejména to však přineslo krach povolebních vyjednávání a patovou situaci, protože nikoho jiného z ODS, komunisté a sociální demokraté (5 mandátů) odmítali podpořit. Zároveň vyšší stranické orgány ODS na krajské i celostátní úrovni nelibě nesly, že by jejich vedení ODS v Lovosicích stálo na podpoře komunistů a dávalo jim to nepřímě najevo.²⁹⁸

²⁹³ SOKA, Lovosice, Rozvoj chemie, vyd.44, str. 2

²⁹⁴ SOKA, Lovosice, Lovosický dnešek, vydání 9. str.1

²⁹⁵ Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka

²⁹⁶ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do zastupitelstva obcí, 1994, výsledky hlasování,

²⁹⁷ Osobní svědectví Vladislava Brumla, místní lovosický podnikatel z 90. let

²⁹⁸ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, vydání 11., str.1

Lovosice tak dlouhé měsíce v letech 1994 – 95 neměly řádně zvolené vedení města. Až v dubnu 1995 byl uzavřen překvapivý kompromis a široká dohoda mezi ODS, KSČM, ČSSD a SPŽR (strana podnikatelů, živnostníků a rolníků), že novým starostou se stane kompromisní kandidát a široce přijatelný Roman Novák, kterého ostatní strany budou v zastupitelstvu tiše a nepřímo podporovat. V Lovosicích tak de facto vznikla „menšinová vláda“ a komunisté se tak po šesti letech vrátili k částečnému podílu na rozhodování o vedení obce.²⁹⁹ Stále větší vliv získával zejména Milan Šramota, který v komunálních volbách 1994 obdržel velký počet preferenčních hlasů.

I přes politickou nestabilitu a dlouhá politická vyjednávání se začínaly Lovosice v polovině 90. let dostávat z finančních a transformačních problémů, kterým čelily na počátku dekády. Zejména se podařila privatizace bytového fondu a vyrovnání městského rozpočtu, dále také převod sportovních a zájmových činností z podnikových struktur na městské a zajištění jejich financování a řádné fungování.³⁰⁰ Velkou výzvou pro město však v polovině 90. let byl velký nárůst kriminality včetně organizovaného zločinu. V letech 1993-95 v oblasti operovaly cizojazyčné kriminální skupiny z Ústí nad Labem, které se pokoušely vydírat místní podnikatele a brát za jejich ochranu „výpalné“.³⁰¹ V tomto období se také v regionu odehrálo několik vražd a únosů. Přesto se míra kriminality nedá srovnávat s okolními severočeskými regiony či například s městem Příbram ve středních Čechách, kde byla situace mnohem horší.

7.4. Volby v roce 1996

Ve dnech 31. května a 1. června 1996 se konaly první volby do Poslanecké sněmovny v samostatné České republice. Jednalo se o velmi důležité hlasování, protože podle českého ústavního pořádku česká vláda odvozuje svoji důvěru a existenci od tohoto orgánu. Soutěžilo se o 200 křesel a účast ve volbách byla stále relativně vysoká, i když oproti parlamentním volbám z roku 1992, zde již byl pozorovatelný značný pokles. Voleb se zúčastnilo 76,41 %

²⁹⁹ SOKA, Lovosice, Kronika města, str.17

³⁰⁰ SOKA, Lovosice, Zápisy z jednání městského zastupitelstva, inv.75,

³⁰¹ SOKA, Lovosice, Lovosický dnešek, vydání 14, str.3

oprávněných voličů a 99,39 % hlasů bylo platných. Poprvé od listopadu 1989 zde došlo k jasnému střetu mezi vládou a opozicí.

Výsledky voleb byly zároveň velkým překvapením. Všeobecně se totiž očekávalo, že v důsledku objektivně dobrých ekonomických výsledků transformace a dominance Václava Klause na politické scéně, zvítězí ve volbách přesvědčivě opět ODS a další vládní středopravicové strany, což také dlouhodobě potvrzovaly předvolební průzkumy. Podle výsledků hlasování však velká část české populace s úspěchem transformace a polistopadovým vývojem nesouhlasila a poprvé to dala otevřeně najevo.³⁰²

Ačkoliv Klausova ODS získala nejvíce počet hlasů a procentuálně volby vyhrála (29,62%), společně se svými stávajícími koaličními partnery KDU-ČSL a ODA nebyly schopni sestavit vládu, jelikož dohromady měly pouze 99 poslanců.³⁰³ Velkým překvapením byl hlavně velký úspěch ČSSD pod vedením Miloše Zemana. Volební kampaň této strany se v roce 1996 se zaměřila na nespokojenost obyvatel s ekonomickou transformací a privatizací, zdůrazňovala návrat k sociálním jistotám a jejím heslem bylo "Lidskost proti sobectví". Miloš Zeman procestoval během kampaně celou zemi v autobuse v tzv. Zemáku. Tato strategie pomohla sociálním demokratům k neuvěřitelnému růstu, protože zatímco ve volbách v roce 1992 získala ČSSD jen 6,5 % hlasů, ve volbách o čtyři roky později obdržela přes 26 % hlasů. Toto dramatické zvýšení podpory nebylo očekáváno podle předvolebních průzkumů. ODS, ačkoli vyhrála druhé volby po sobě, měla tentokrát jen těsný náskok. ČSSD se stala druhou nejsilnější stranou a získala důležitý podíl hlasů, které předtím šly jiným menším stranám a stala se tak lídrem opozice. Do Poslanecké sněmovny se zároveň dostaly i další „protestní strany“ jako KSČM nebo SPR-RSČ.³⁰⁴

Z tohoto důvodu se následně celý parlament ocitl v nestabilní situaci. Žádná ze stran nezískala většinu a původní vládní koalice nemohla ve funkci pokračovat. Prezident Václav Havel tak navrhl menšinovou koalici vedenou Klausem a podpořenou ČSSD. Miloš Zeman se stal předsedou sněmovny a jeho strana podpořila druhou Klausovu vládu v čele země. Toto spojení nemělo však dlouhého trvání a vláda se velmi brzy začala rozpadat kvůli sporům a skandálům, což nakonec vyústilo v demisi necelého roku a půl po volbách.

³⁰² RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615

³⁰³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1996, výsledky hlasování

³⁰⁴ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615

7.5. Volby v roce 1996 v Lovosicích a jejich analýza

V této části budu analyzovat výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996 v Lovosicích a budu je porovnávat s těmi na celostátní úrovni. Položím si zde výzkumnou otázku, zda na příkladu Lovosic je možné deklarovat nespokojenost severočeského regionu s ekonomickou transformací a politickým vývojem a zda Lovosice i celý region přispěly k velkému úspěchu ČSSD v těchto volbách. Zároveň také popíši výsledky prvních senátních voleb v místním obvodu a jak dopadly tyto volby v Lovosicích.

Volební kampaň na jaře 1996 byla obrovská. Politické strany vsázely zejména na velké volební mítinky a setkávání s voliči.³⁰⁵ Oproti volbám z let 1990 a 1992 byl politický marketing mnohem profesionálnější a soupeření mezi stranami vyhraněnější.³⁰⁶ Z tohoto důvodu se v dubnu a květnu 1996 konaly v Lovosicích volební mítinky všech větších politických stran.³⁰⁷ Město tentokrát nenavštívil premiér Václav Klaus jako v kampani 1992, naopak do města v půlce května zavítal Miloš Zeman během svého turné autobusem „Zemák“. Na jeho mítink na náměstí se přišly podívat přibližně 2 stovky místních obyvatel a lídr sociální demokracie zde měl krátký projev, ve kterém zejména kritizoval zdražování a kupónovou privatizaci. Pár dnů před volbami uspořádali v místním lesoparku Osmičku velkou akci lovosičtí komunisté, na které si připravili i občerstvení a zábavu pro děti.³⁰⁸ V Lovosicích bylo také rozvěšeno několik billboardů a propagačních plakátů.³⁰⁹

Lovosice byly stále součástí Severočeského volebního obvodu a samotná obec měla 10 volebních okrsků a místností, každý přibližně pro 700-1000 voličů. Dohromady bylo ve voličských seznamech 7 380 oprávněných voličů a svého volebního práva využilo 71,82% z nich.³¹⁰ Jedná se tak přibližně o 5% menší volební účast než v celé České republice a tento poměr bude stabilní až do prezidentských voleb v roce 2018.

Sociální demokraté si na Lovosicku věřili na vítězství. Už volby v roce 1992 naznačily, že by se mohlo jednat o levicový region a voličskou základnu Sociální demokracie. I přesto

³⁰⁵ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 8. vydání, str. 1-3, ohlédnutí za volbami

³⁰⁶ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

³⁰⁷ SOKA, Lovosice, Kronika města, str.17

³⁰⁸ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, vydání 9., str.2

³⁰⁹ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 8. vydání, str. 1-3, ohlédnutí za volbami

³¹⁰ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1996, výsledky hlasování, Lovosice

v Lovosicích v roce 1996 docela překvapivě vyhrála ODS se 30,66 %, což je dokonce lepší výsledek, než tato strana měla na celostátní úrovni. ČSSD zůstala až druhá se ziskem přibližně 27 %, což odpovídalo celostátnímu průměru.³¹¹ Je to důkaz, že Lovosice byly s vládou Václava Klause a ekonomickou transformací spokojeny a nepotvrdily svou roli „nespokojeného levicového“ kraje? Odpověď je složitější a tyto výsledky mohou být na první pohled zavádějící. ODS získávala v 90. letech v Lovosicích nadprůměrně velký počet hlasů z jiného důvodu. Za prvé místní stranická organizace ODS, v čele s Janem Řezníčkem, byla v obci dost oblíbená. Kontroverzní postava místostarosty Haufa, z počátků 90. let, byla už v této době odsunuta do pozadí³¹², za druhé v Lovosicích se u ODS koncentrovali všichni pravicoví a liberální voliči, kteří v jiných částech republiky mnohem více volili ostatní vládní strany jako Lidovce nebo ODA. Tato politická uskupení však byla v Lovosicích naopak tradičně velmi slabá a v roce 1996 obdržely pouze 6 % dohromady.³¹³ Vládní pravicová koalice tak ve městě získala dohromady pouze cca 38 %, zatímco na celostátní úrovni získala ODS, KDU-ČSL a ODA celkem 44 % hlasů.

Zároveň ČSSD mohla být nespokojená se slabším výsledkem v Lovosicích ne proto, že by voliči s tehdejší vládou byli spokojeni, ale protože v regionu velmi silně uspěla ještě radikálnější opozice reprezentovaná komunisty (12,02 %) a SPR-RSČ (10,14 %). Oba subjekty tak v místě získaly víc než na celostátní úrovni. Zisk ostatních politických stran byl zanedbatelný.³¹⁴

Z těchto výsledků jasně vyplývá, že Lovosice v těchto volbách potvrdily svůj trend nespokojeného levicového regionu, avšak v menší míře, než se čekalo. Když to srovnáme s výsledky v jiných částech severních Čech a s průmyslovými regiony jako Litvínov, Chomutov, Most atd., kde ČSSD, komunisté a sládkovci drtivě zvítězili³¹⁵, ukazuje to, že ekonomická a sociální transformace nebyla v Lovosicích zase tak neúspěšná a neoblíbená. Rozdíl oproti výše jmenovaným regionům byl v tom, že v lovosickém regionu nebyla tak velká nezaměstnanost a kriminalita. I přes masivní propouštění ze Sechezy v letech 1990-95 si většina osob našla jinou práci v nově vznikajícím soukromém sektoru. Lovosice tak prokázaly, že nejdou cestou nově

³¹¹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1996, výsledky hlasování, Lovosice

³¹² SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, 8. vydání, str. 1-3, ohlédnutí za volbami

³¹³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1996, výsledky hlasování, Lovosice

³¹⁴ Tamtéž

³¹⁵ Tamtéž

se vytvářejících vyloučených neúspěšných regionů v českém pohraničí, ale že alespoň částečně dokážou adaptovat na nové prostředí.

V listopadu 1996 se zároveň konaly první senátní volby na celém území České republiky. Lovosice dodnes patří do litoměřického senátního obvodu, do které se mohlo poprvé volit dvoukolovým systéme 15. a 16. listopadu 1996 a už tyto historicky první volby ukázaly, že voliči o ně mají mnohem menší zájem než o volby do sněmovny. Na Litoměřicku se těchto senátních voleb v 1. i 2. kole zúčastnilo pouze cca 33 % oprávněných voličů a v samotných Lovosicích dokonce jenom 29 % voličů. Vítězem těchto voleb se stal kandidát ODS ing. Karel Burda, který ve 2. kole porazil známou herečku Jiřinu Švorcovou kandidující za KSČM. V Lovosicích však dostala ve 2. kole 37,78 %, což kvůli malé volební účasti odpovídalo 839 hlasů.³¹⁶

7.6. Politická a ekonomická krize v roce 1997

V letech 1996 – 98 nastaly v České republice zatím největší ekonomické a politické problémy, které byly vyvolány největší ekonomickou a vládní krizí od vzniku nového státu. To nakonec ve výsledku vedlo k demisi Klausova kabinetu, jmenování úřednické vlády a předčasným volbám. Pro mladou českou demokracii se jednalo o první vážnou politickou krizi, která silně otřásla důvěrou společnosti v polistopadový vývoj a transformaci.³¹⁷

Počátek můžeme pozorovat u voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996, po kterých vznikla staronová vládní koalice složená z ODS, KDU-ČSL a ODA, která ale oproti předchozímu volebnímu mandátu neměla ve sněmovně většinu a s pouhými 99 mandáty byla závislá na toleranci ČSSD.³¹⁸

V období let 1994, 1995 a první polovině roku 1996 zažívala Česká republika dynamický ekonomický růst. Toto oživení se však střetlo s vysokou a nadhodnocenou mírou investic, které převyšovaly domácí úspory, čímž vznikla nerovnováha v platební bilanci. Situace se v roce 1996 začala zhoršovat s rostoucím deficitem v obchodní a platební bilanci.

³¹⁶ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Senátu, 1996, výsledky hlasování, Lovosice

³¹⁷ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal.

³¹⁸ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

Tato vnější nerovnováha se stala hlavním problémem ekonomiky. Česká národní banka (ČNB) následně podnikla restriktivní opatření, která způsobila problémy komerčním bankám a omezila úvěrování. Vypukla tak bankovní a měnová krize, která v postkomunistickém prostoru byla zcela unikátní a nebezpečná. ČNB na to byla nucena v roce 1997 reagovat dalšími intenzivními opatřeními, včetně značného zvýšení úrokových sazeb. Byla to jediná možná šance, jak udržet kurz koruny.³¹⁹

Ekonomické problémy, které se objevily v České republice na počátku roku 1997, dále zhoršily politickou stabilitu vlády. V reakci na ekonomický vývoj vláda přijala velmi přísná úsporná opatření, která však kritiku a nespokojenost ještě zesílil.³²⁰ Tlak na změnu politiky vlády byl pozorovatelný zejména ze strany KDU-ČSL, v čele s Josefem Luxem.³²¹ Ten vyjadřoval čím dál větší nesouhlas s celkovým směřování Klausovy vlády, ekonomické transformace i korupcí a problémy financování ODS.³²²

Již v roce 1996 totiž vyvstaly spekulace ohledně tajného sponzorování ODS. Z výroční zprávy za rok 1995 vyplynulo, že hlavními sponzory ODS měli být Radžív Sinha z Mauricia a Maďar Lajos Bács, kteří údajně darovali každý 3,75 milionu korun. Později se však ukázalo, že tato jména byla fiktivní a skutečným dárcem byl podnikatel Milan Šrejber, účastníci se privatizace Třineckých železáren. Kauza dosáhla vrcholu v listopadu 1997, kdy média zveřejnila informaci o tajném švýcarském účtu ODS s téměř 200 miliony korun.³²³ Tato aféra vedla k politické krizi, kdy vlivní členové ODS, Jan Ruml a Ivan Pilip, vyzvali Václava Klause k rezignaci. Klaus nakonec rezignoval a přirovnal tuto aféru k "sarajevskému atentátu", jelikož se zrovna v té době nacházel na mezinárodním summitu v Sarajevu. Následovala demise vlády, sestavení úřednického kabinetu a uspořádání předčasných voleb do Poslanecké sněmovny.³²⁴ Tyto události vyústily v politické rozštěpení a vznik nových politických subjektů, jako byla Unie svobody, která usilovala o nový politický pohled. Tento politický subjekt měl

³¹⁹ HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997.

³²⁰ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

³²¹ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal., str. 127-141

³²² RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

³²³ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal., str.158-160

³²⁴ RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017

být více středový a umírněnější než Klausova silně pravicová ODS. Zároveň měla mnohem blíže k pohledu a názorům prezidenta Václava Havla.³²⁵

Tato kombinace ekonomické a politické krize, která ve standardní demokracii není ničím neobvyklým, však v nezkušené české společnosti vyvolala obrovský šok a deziluzi z celého polistopadového vývoje.³²⁶ Toto období předznamenalo konec porevoluční transformace.³²⁷

7.7. Lovosice v letech 1996 – 1998

Po roce 1996 se situace v Lovosicích vyvíjela podobně jako ve zbytku republiky. Porevoluční nadšení a atmosféra postupně opadala a lidé se museli začít vyrovnávat s přicházející ekonomickou a politickou krizí.

Vedení města nadále stalo na kompromisním starostovi Romanu Novákovi, který v těchto letech zahájil opravy a rekonstrukci téměř všech městských cest, silnic a chodníků.³²⁸ Tento projekt se postupně ukázal jako dost kontroverzní, protože velká část vybagrovaného materiálu křemenných kostek se ztratila a podle některých zdrojů byla soukromě prodána do Německa. Tato kauza se ve velkém řešila po celou dobu³²⁹, co stál v čele úřadě, a ač mu nakonec nebyl prokázán trestný čin, Nováka to stálo politickou kariéru a ve volbách v roce 1998 už on, ani celá jeho strana a kolegové nekandidovali.³³⁰ Roman Novák se dokonce v pozdějších letech rozhodl z Lovosic odstěhovat a v současné době žije ve Spojeném království.³³¹

Lovosice v této době zcela dokončily privatizaci svého bytového fondu, kterou zahájily v roce 1991.³³² Většina místního majetku se už nacházela v soukromém vlastnictví a na

³²⁵ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

³²⁶ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal.

³²⁷ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

³²⁸ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, vydání 12, 1995, str. 2

³²⁹ Osobní svědectví Vladislav Brumla, místní lovosický podnikatel z 90. let

³³⁰ SOKA, Lovosice, Kronika města, str.18

³³¹ SOKA, Lovosický dnešek, vydání 48, 2004, str. 3-4

³³² SOKA, Lovosice, Zápisy z jednání městského zastupitelstva, inv.75

samotný chod života ve městě, mělo vedení obce stále menší vliv. Čím dál více se tak město začalo soustředit především na zájmové aktivity pro lovosickou veřejnost a byla v těchto letech zahájena například tradice velké Svatováclavské pouti 28. září³³³, která se od té doby stala široce populární po celém okrese a jedná se o jednu z největších akcí, které se v regionu během roku uskuteční. Stejně tak byla zahájena tradice Novoročních ohňostrojů.³³⁴

Lovosice také začaly stále více podporovat aktivitu, kterou město v těchto letech nejvíce proslavila. Jedná se o účast lovosického házenkářského týmu v nejvyšší celostátní soutěži, kam sice Lovosice pronikly už v období socialismu v roce 1977³³⁵, avšak od počátku 90. let se lovosický tým pomalu stával nejlepší v celé republice a jeho důležitost a vliv na život ve městě stále rostl. Potom, co se totiž lovosický sport na počátku 90. let přesunul ze Sechezy pod město, propojení klubu a místních politických stran bylo stále silnější. Zápasy lovosické házené navštěvovalo v 90. let až 1000 osob, což z ní dělalo největší celospolečenskou akci ve městě.³³⁶ O házené se v této části práce zmiňuji proto, že v druhé polovině 90. let vstoupil do lovosické ODS místní házenkář Jan Kulhánek, který patřil mezi nejlepší lovosické házenkáře z přelomu 80. a 90. let. Jeho obliba u veřejnosti následně způsobila to, že v komunálních volbách na podzim 1998 dokázala ODS opět vyhrát volby a samotný Jan Kulhánek obdržel rekordní počet preferenčních hlasů³³⁷, díky čemuž se následně stal dlouholetým lovosickým starostou a dokázal zařídit, aby Lovosice byly jedním z malá severočeských regionů, kde si ODS ještě dlouho držela dost silné postavení. Propojení města a házené se v následujících letech za jeho vlády logicky ještě upevnilo.

7.8. Volby v roce 1998

Po pádu Klausova kabinetu na podzim 1997 jmenoval prezident Havel v lednu 1997 první českou úřednickou vládu pod vedením Josefa Tošovského. Jednalo se o Havlem dojednaný kompromis mezi ČSSD, KDU-ČSL, ODA a části vzbouřené ODS, od které se Klausovo vedení však distancovalo a s novou úřednickou vládou nepodpořilo. Tento přechodný

³³³ SOKA, Lovosice, Lovosické noviny, vydání 7, str. 4

³³⁴ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, vydání 11., str.1

³³⁵ SOKA, Lovosice, Sport a zájmové organizace, inv.278

³³⁶ SOKA, Lovosice, Lovosické listy, vydání 14., str.1

³³⁷ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do obecních zastupitelstev, 1998, výsledky hlasování, Lovosice

kabinet měl dovést zemi k předčasným volbám, které byly vyhlášeny na 19. a 20. června 1998.³³⁸

Nejdříve se však musel vyřešit vnitřní boj a rozkol uvnitř ODS. Po vládní krizi a pádu vlády na podzim 1997 se část vedení ODS v čele Janem Rumlem a Ivanem Pilipem pokusilo svrhnout z čela strany dlouholetého předsedu a zakladatele Václava Klause. Většina strany zejména v regionech se za něj však postavila a Klaus si tak své místo udržel.³³⁹ Vzbouřenci se z toho důvodu rozhodli ze strany odejít a vytvořit nový politický subjekt, který se jmenoval Unie svobody. Ta měla podle očekávání po ekonomických a korupčních problémech nahradit ODS v pravé části politického spektra a jako lídra demokratické a ekonomické transformace. Unie svobody nabízela mírnější a sociálně citlivější formu reform.³⁴⁰ ODS se však na jaře 1998 dokázala opět sjednotit a vyhlásila tzv. mobilizaci. Touto akcí chtěl Václav Klaus zaktivizovat pravicové voliče pod hrozbou vítězství levice. Tato strategie se mu částečně podařila a existenci ODS se podařilo zachránit.³⁴¹

Češi po dvou letech nestability a ekonomických a politických krizí cítili velkou únavu z ekonomický a sociálních reform pod vedení Václava Klause a volali po změně a klidu. Tuto poptávku se podařilo dobře vycítit Zemanovi a jeho sociální demokracii, která přišla se slibem, že po volbám spustí velkou protikorupční akci „Čisté ruce“, která prověří všechny korupční kauzy předchozích let z privatizace a transformace.³⁴² Lidé na tuto nabídku slyšeli a ČSSD v červnu 1998 vyhrála volby se ziskem 32,31 % hlasů. Na druhém místě se však umístila ODS s překvapivě velmi dobrým výsledkem 27,74 %, zatímco Unie svobody získala pouhých 9 %.³⁴³ Do sněmovny se ještě dostali komunisté a lidovci, zatímco naopak přes 5 % se poprvé nedostali Sládkovi republikáni, jejichž voliči odešli k ČSSD nebo komunistům. Volební účast naposledy až do prezidentských voleb v lednu 2023 přesáhla 70 % (konkrétně 74,03 %) a od té doby se pohybuje v rozmezí okolo 60-65 %.³⁴⁴

³³⁸ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

³³⁹ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal., str. 120-134

³⁴⁰ Tamtéž

³⁴¹ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 615-617

³⁴² TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

³⁴³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování

³⁴⁴ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování

I přes vysoký zisk ČSSD nebyl schopen Miloš Zeman sestavit většinou vládu a politický pat pokračoval. Velmi těsnou většinu by teoreticky měla koalice středo-pravicových stran ODS, KDU-ČSL a Unie svobody. Avšak kvůli osobním animozitám a nenávisti mezi lídry těchto politických stran byla takto postavená koalice nemožná. Stejně tak Unie svobody a Lidovci odmítali podpořit sociálně demokratickou vládu pod vedením Miloše Zemana.³⁴⁵ Politický pat byl nakonec vyřešit dost překvapivým a kontroverzním tahem. Miloš Zeman a Václav Klaus, dva hlavní političtí a ideologičtí rivalové po celou dobu 90. let se nakonec spojili a utvořili „Smlouvu o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou“ více známou jako „Opoziční smlouva“. Jednalo o nepřímou tichou podporu jednobarevné vlády ČSSD pod vedením Miloše Zemana ze strany ODS, která výměnou za to získala pro Václava Klause post předsedy Poslanecké sněmovny.³⁴⁶ Toto spojenectví bylo u veřejnosti velmi tvrdě kritizováno, avšak dohoda úspěšně vydržela po celé volební období, a ačkoliv privatizace a liberalizace české ekonomiky pokračovala, jednalo se o symbolické ukončení ekonomické a společenské transformace 90. let.³⁴⁷

7.9. Volby do parlamentu v Lovosicích v roce 1998

V této kapitole opět budu analyzovat výsledky parlamentních voleb 1998 přímo v Lovosicích a budu sledovat, zda se potvrdí nebo vyvrátí voličské trendy a nálady veřejnosti, o kterých jsem psal v předchozích kapitolách. Budu výsledky porovnávat s celostátním průměrem a sledovat na tom specifika lovosického regionu a voličského chování místních obyvatel.

Lovosice i v těchto volbách patřily do Severočeského volebního obvodu, avšak u voleb do Poslanecké sněmovny už naposledy. V roce 2002 po změně krajského územního uspořádání se Lovosice staly součástí volebního obvodu – Ústecký kraj. Zároveň stále měly 10 volebních okrsků a místností a přibližně stejný počet oprávněných voličů jako v předchozích

³⁴⁵ KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal., str. 247-248

³⁴⁶ RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013. str. 618

³⁴⁷ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

volbách.³⁴⁸ To na první pohled ukazuje, že počet obyvatel se v letech 1992-98 tolik nesnížil. Je to však trochu zavádějící údaj, protože osoby, které se v těchto letech přestěhovaly nebo začaly dojíždět za prací do jiných měst, si ještě nezměnily své trvalé bydliště, proto byly během voleb stále evidovány v Lovosicích. Při sčítání lidu v roce 2001 je už však jistý pokles populace oproti roku 1991 znát.

Volební účast v Lovosicích, poprvé při parlamentních volbách (nepočítám senátní volby v roce 1996) od roku 1990, klesla pod 70 % na hodnotu 68,65 %.³⁴⁹ Pokles zájmu o volby je patrný po celé České republice a je to způsobeno převážně tím, že opadla porevoluční nálada a obrovská chuť participovat na vedení státu. Jistou roli také hraje zvětšující se frustrace a nespokojenost s vývojem politiky.³⁵⁰ Přesto se však nejedná o nic mimořádného. I ve vyspělých demokratických západních státech se volební účast pohybuje tradičně okolo 70 % občanů, což představuje standardní část populace, která má zájem a chuť se zajímat o veřejné dění. Volební účast v České republice tak pouze klesla z výjimečných a nadprůměrně vysokých čísel ke standardní míře účasti u voleb.

Stejně jako na celostátní úrovni i v Lovosicích slavila vítězství Sociální demokracie, která zde obdržela necelých 35 % hlasů. Jedná se o místní rekord této strany, který už sociální demokraté v Lovosicích nikdy nebudou opakovat. Tento vysoký volební zisk však ČSSD získala ve městě i díky menší volební účasti, protože oproti roku 1996 hlasovalo pro tuto stranu pouze o 200 voličů víc.³⁵¹

Na druhém místě se, také s dost velkým ziskem, umístila ODS, která opět pod sebou koncentrovala téměř všechny místní pravicové voliče a vysála tak ostatní středo-pravicové strany. Lidovci opět ve městě tvrdě pohořeli a ani Unie svobody neslavila velký úspěch se ziskem necelých 7 %. Zajímavý je zde také volební zisk Strany Zelených, která poslední relativně menší úspěch v Lovosicích slavila v roce 1992, zatímco ve volbách v roce 1996 i 1998 pro ní hlasovalo přibližně jen 1% místních voličů.³⁵² Jasně to ukazuje, že ekologická otázka, s omezením chemického průmyslu a jeho modernizací, které velmi silně snížily ekologické dopady na obyvatele, už pro lovosickou veřejnost nehrála žádnou důležitou roli.

³⁴⁸ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování, Lovosice

³⁴⁹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování, Lovosice

³⁵⁰ TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

³⁵¹ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování, Lovosice

³⁵² Tamtéž

Komunistickou stranu volilo v Lovosicích přibližně stejný počet osob jako v roce 1996 (přibližně 600-700 osob), avšak kvůli menší volební účasti byl jejich procentuální zisk větší o 2 %. Naopak rapidní pokles zaznamenalo SPR-RSČ, které ani v Lovosicích nebylo schopno překročit 5% hranici a jejich voliči, tak buď už k volbám nedorazili nebo přešli převážně k sociálním demokratům.³⁵³

³⁵³ Český statistický úřad, Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny, 1998, výsledky hlasování, Lovosice

8. Závěr

Na závěr diplomové práce o transformaci Lovosic v letech 1989 až 1998 lze konstatovat, že zkoumaný region prošel podobným ekonomickým a politickým vývojem jako mnohé jiné části České republiky během této klíčové transformační éry. S ohledem na místní průmysl, zejména chemický a potravinářský sektor, byla privatizace a adaptace na nové kapitalistické prostředí zásadními událostmi. Analyzoval jsem také politické změny a jejich dopady na místní politickou scénu a atmosféru ve městě. V jedné kapitole jsem se detailně zabýval revolučním rokem 1989 a jak se přelomové události odehrály v Lovosicích, jaké okamžiky a aktéři hráli největší roli v těchto klíčových dnech přelomové historické události. Dále jsem sledoval zrod porovolučních institucí a nových politických stran.

Přestože transformace vedla k významným změnám, zdá se, že Lovosice si relativně dobře poradily s přechodem. Většina firem přežila a nové vznikly, což naznačuje celkově úspěšný průběh transformace. Zajímavým aspektem je proměna politické orientace regionu, který se postupně stal spíše levicově orientovaným, ačkoliv pravicová ODS si po celou dobu 90. let udržovala ve městě silnou pozici, zejména v komunální politice. Je zda však vidět postupný růst levicových a protestních politických subjektů. Tento trend může být interpretován jako důsledek historických událostí, politických preferencí obyvatel a dopadu ekonomických změn na vnímání role státu a trhu.

Jedním z klíčových bodů mého výzkumu byl vývoj místního průmyslu a podnikání, zejména s ohledem na oblast chemického a potravinářského sektoru, které hrály zásadní roli v době socialismu. Tato analýza umožnila lépe porozumět adaptaci místní ekonomiky na nové podmínky a způsob, jakým se tyto změny promítly do každodenního života obyvatel. Specifickým aspektem transformace Lovosic byl vývoj velkého chemického a potravinářského koncernu Secheza a jeho privatizace. Tento proces může být považován za jedinečné specifikum ve srovnání s jinými regiony a hrál významnou roli ve formování místní ekonomické scény.

Ve své diplomové práci jsem pracoval s metodou archivního výzkumu a orální historie. Využil jsem široké spektrum pramenů, zahrnující archivy města a lokálních podniků a studoval jsem lokální periodika různé povahy. Literatura, na kterou jsem se zaměřil, tvoří

důležitý rámec pro interpretaci historických událostí, s důrazem na mikrohistorii a historiografii politických a ekonomických procesů 90. let, Sametové revoluce a zrodu moderní České republiky.

Při psaní diplomové práce jsem dále využil metodu orální historie, která mi umožnila získat přímé svědectví účastníků událostí. Kombinace lokálních pramenů, jako je podnikový měsíčník "Rozvoj Chemie" ze závodu Secheza, a periodik jako "Lovosické listy" a "Lovosické noviny", poskytla cenné informace o místním dění a životě obyvatel. Záznamy z městské kroniky a jednání městského zastupitelstva dodaly detailní pohled na politický a společenský kontext Lovosic. Zpracování údajů z Českého statistického úřadu, zejména sčítání lidu, mi umožnilo kvantitativně analyzovat demografické a ekonomické trendy v regionu. Kombinací těchto přístupů jsem získal vyvážený historický obraz událostí v Lovosicích během transformačního období.

V závěru lze konstatovat, že i přes transformaci nedošlo k větším sociálním otřesům a většina firem v regionu přežila. Lovosice se tak nedají počítat mezi „poražené regiony“, které po pádu socialismu čekal velký pokles životní úrovně a celého místního hospodářství. Přesto jistý odliv a pokles obyvatel na konci 90. let je zřetelný.

Transformace Lovosic je tedy zajímavým studijním případem, který pomáhá lépe porozumět dynamice ekonomických a politických změn v post-socialistické České republice. Tento výzkum přináší nové poznatky do studia moderní historie Lovosic a přispívá k rozšíření našeho porozumění vlivu politických a ekonomických změn na lokální úrovni na životy obyvatel.

9. Přílohy – Obrázky

Obr. 1³⁵⁴



Lovoš, pohled z Lovosic, z roku 1911

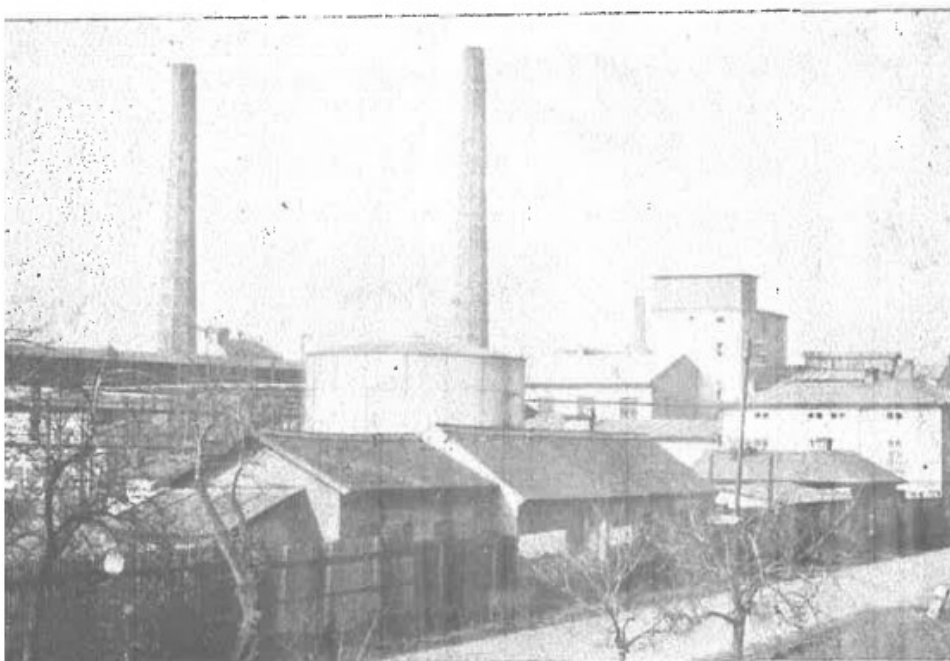
³⁵⁴ JAN ROSSLER, MIROSLAV NESVARBA, Lovosice, Paměti města, Lovosice, 2017, str. 61



Schwarzembergův zámek v Lovosicích

³⁵⁵ JAN ROSSLER, MIROSLAV NESVARBA, Lovosice, Paměti města, Lovosice, 2017, str. 49

Obr. 3³⁵⁶



Růst potravinářského a chemického průmyslu v Lovosicích v 19. století

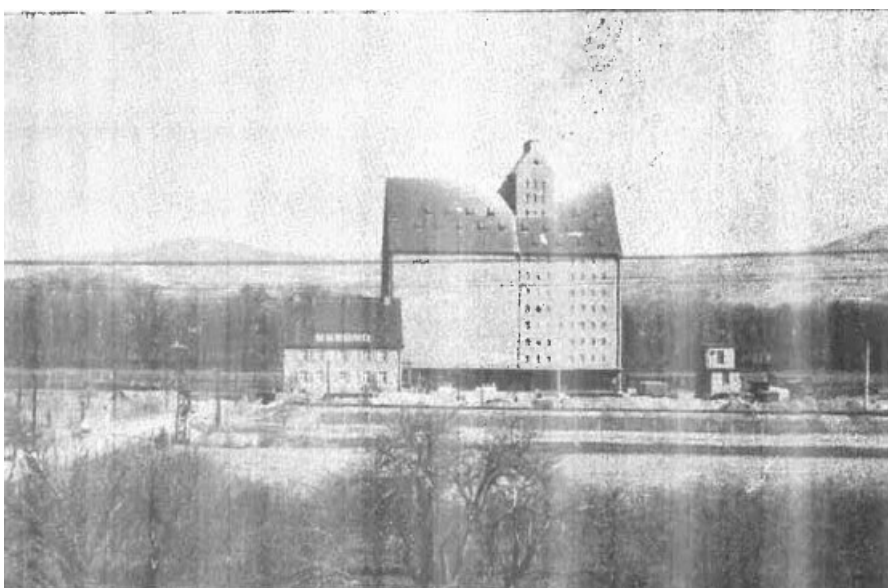
³⁵⁶ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 14

Obr. 4³⁵⁷



Cukrovar v Lovosicích

Obr. 5³⁵⁸



Obilné silo postavené během 2. světové války, vyfocené v roce 1944

³⁵⁷ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 16

³⁵⁸ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 20

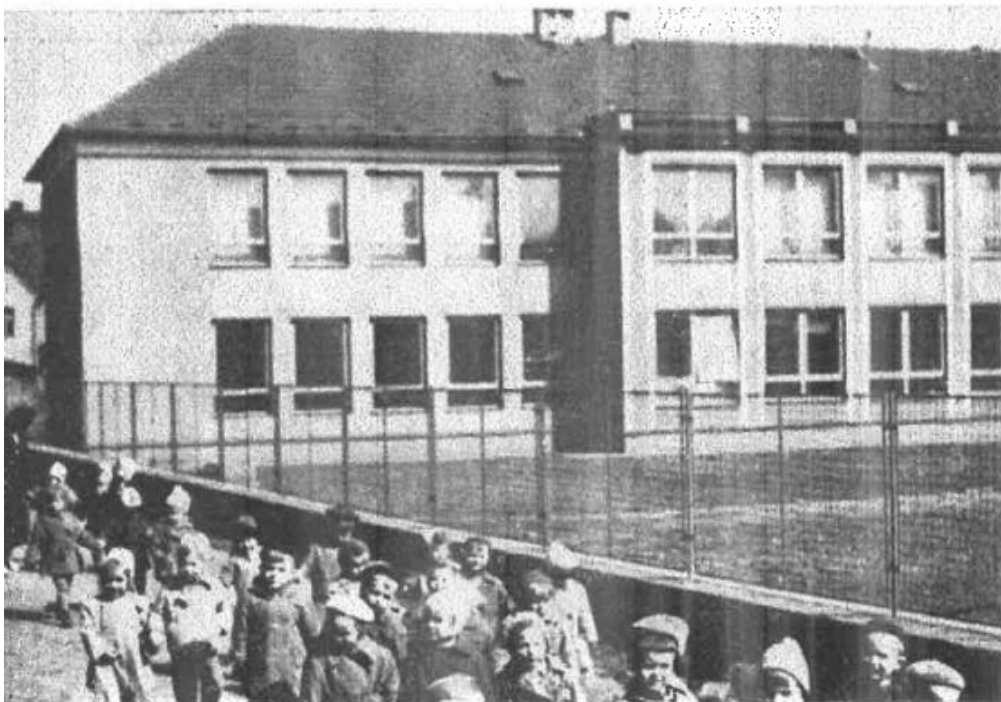
Obr. 6³⁵⁹



Vznik Severočeských chemických závodů, vyfoceno v roce 1959

³⁵⁹ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 21

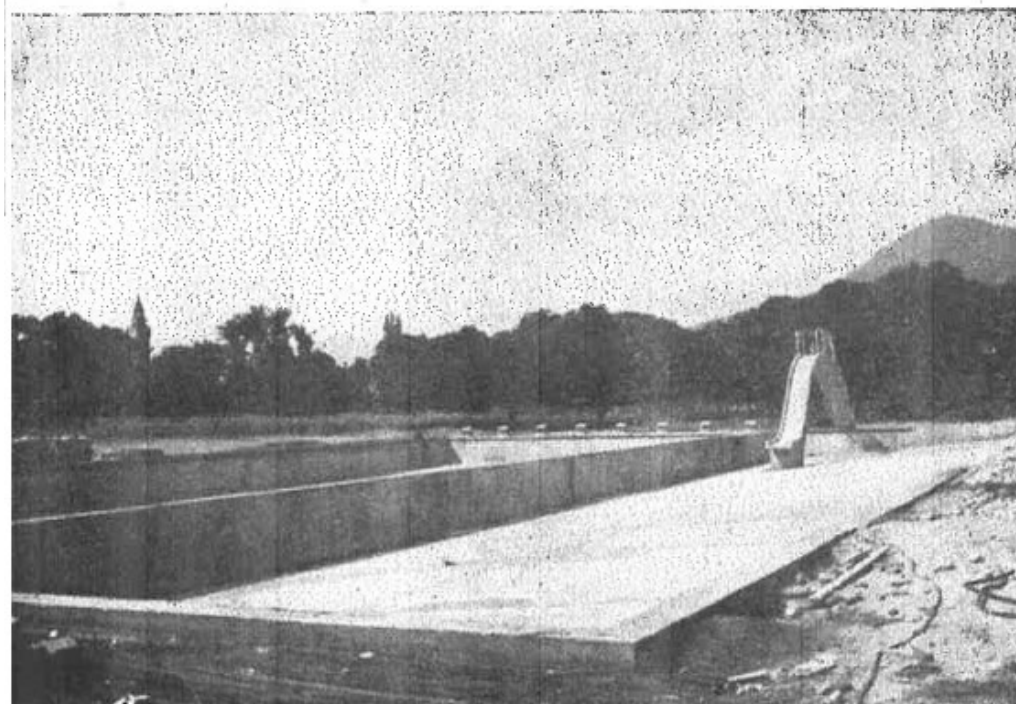
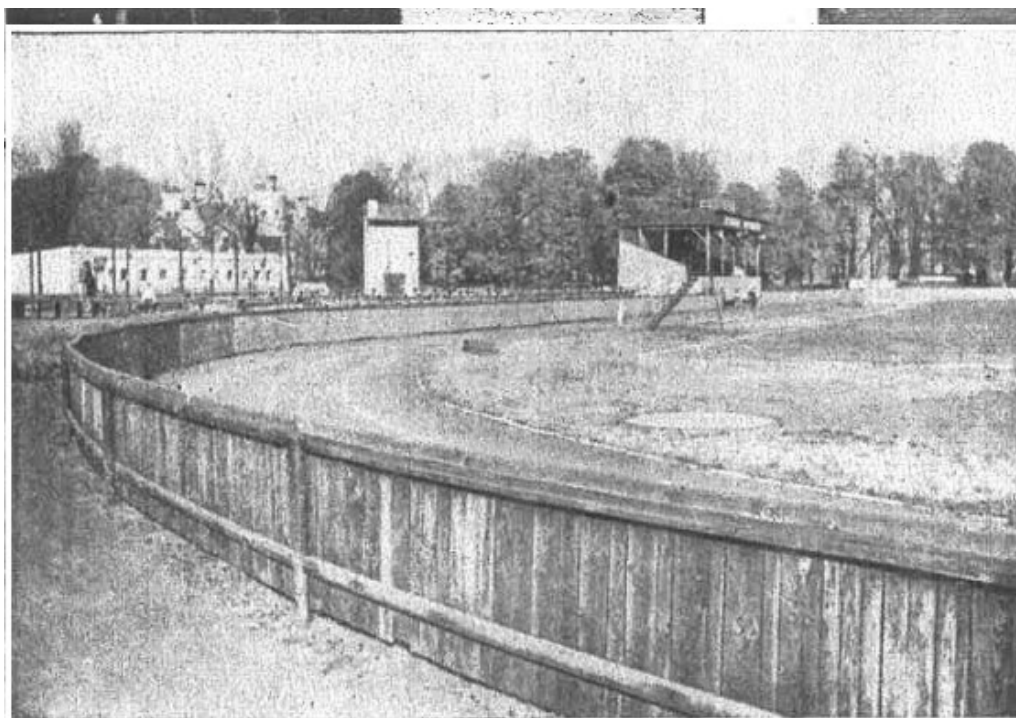
Obr. 7³⁶⁰



Nová losovická čtvrť „první pětiletka“ a nová škola, vyfoceno v roce 1959

³⁶⁰ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 21

Obr. 8³⁶¹



Nové koupaliště a sportoviště v Lovosicích, vyfoceno v roce 1959

³⁶¹ FRUHAUF, František, Lovosice 1945-1960, fotografie Lovosic k výročí 9. května, snímky Ladislav Drahoš, Jan Krejčí, Julius Vozábal, Josef Velemen, 1960, str. 18

Obr. 9³⁶²



Nové panelové sídliště v Lovosicích, vyfoceno v roce 2023

Obr. 10³⁶³



Pohled na město Lovosice z Lovoš

³⁶² Moje vlastní fotografie

³⁶³ Moje vlastní fotografie z Lovoš



Oslava 1. května 1989 na nádraží v Lovosicích



Obrázek 1 Zaměstnanci Sechezy slaví Svátek práce

³⁶⁴ Fotografie Martina Wagnera, 1. květen 1989



Oslava Svátky práce v Lovosících

Obr. 14 – 15³⁶⁵



Koupaliště v Lovosících

³⁶⁵ Moje vlastní fotografie



Koupaliště v Lovosicích

Obr. 16³⁶⁶



Průvod během 27. listopadu 1989 v Lovosicích

³⁶⁶ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosic, str. 10

Obr. 17³⁶⁷



Revoluce 1989

Obr. 18³⁶⁸



³⁶⁷ SOKA, Lovosice, Kronika města Lovosice, str. 11

³⁶⁸ Vlastní fotografie, pohled na Lovochemii od Lovosic

Obr. 19 – 20³⁶⁹



Zbytky lovosické Olejny

³⁶⁹ Vlastní fotografie, zbytky lovosické továrny Setuza (Olejna)

Obr. 21³⁷⁰



Lovosická továrna Deli

³⁷⁰ Vlastní fotografie, Deli

Obr. 22³⁷¹



Lovosice v roce 1993

³⁷¹ Vlastní fotografie, Lovosice v roce 1993

8. Zdroje

8.1. Seznam použité literatury

BROD, Toman, et al. *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno: Doplněk, 1999.

BŘETISLAV BALATKA, JAN KALVODA - Geomorfologické členění reliéfu Čech (Kartografie Praha, 2006

BUREŠ, Jan; CHARVÁT, Jakub; JUST, Petr, ŠTEFEK Martin. Česká demokracie po roce 1989. [s.l.]: GRADA, 2012

CZESANÝ, Slavoj. Kontexty vývoje české ekonomiky v 90. letech. Politická ekonomie. 2001

Filip Rožánek: Fenomén Nova: deset pohledů na deset let nejsledovanější komerční televize, Česká média / Votobia, Praha 2004

GRULICH, Josef. Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie). Český časopis historický. 2001

HORSKÝ, Jan. Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním : úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy. Praha: Argo, 2009.

HUSÁK, Petr Maxmilián a Tomáš JEŽEK. Budování kapitalismu v Čechách: rozhovory s Tomášem Ježkem. Praha: Volvox Globator, 1997.

CHARVÁT, Jakub. Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada, 2013. Politologie (Grada).

JAN ROSSLER, MIROSLAV NESVARBA, Lovosice, Paměti města, Lovosice, 2017

JENČÍK, Milan. Klatba Sudet: dramatické dějiny českého pohraničí. Praha: Mladá fronta, 2019.

JEŽEK, Tomáš. Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990-1997. Praha: Prostor, 2007.

JIRŮ, Jonáš,. Ekonomická transformace v České republice : makroekonomický vývoj a hospodářská politika. [s.l.]: Management Press

- KISSINGER, Henry. Umění diplomacie : od Richelieua k pádu Berlínské zdi. Překlad Miloš Calda. 3. vyd. Praha: Prostor, 1999
- KMENTA, Jaroslav. Boss Babiš. 1. vyd. Nymburk: Jaroslav Kmenta, 2017
- KOPEČEK, Lubomír, 2010. Éra nevinosti. Brno: Barrister and Principal.
- LABUDA, Vladimír. Nejasné aféry, aneb, Privatizace po česku. Praha: Periskop, 1995.
- NESVARBA, Jan. Lovosice – Paměť města, Městský úřad Lovosice, 2000
- PERGLER, Tomáš. Babiš : příběh oligarchy. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2014
- PITHART, Petr. Devětaosmdesátý: vzpomínky a přemýšlení: krédo. Praha: Academia, 2009.
- PLATO von Alexander – VILÍMEK, Tomáš – FILIPKOWSKI Piotr – WAWRZYNIAK, Joanna: Opposition als Lebensform. Dissidenz in der DDR, der ČSSR und in Polen. Lit Verlag, Berlin : Münster 2013
- Průcha, Václav: Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století, vyd. Pravda, 1974, Bratislava
- PRYCE-JONES, David. *Pád komunismu*. Liberec: Dialog, 1996
- RADOVANOVIČ, Dušan, ed. Svobodná a divoká 90. léta: příběhy z doby, kdy bylo možné téměř vše. Praha: Radioservis, 2017
- Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách: sborník z konference konané 23.-24. listopadu 2005. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2006.
- RYCHLÍK, Jan. Češi a Slováci ve 20. století : spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha: Vyšehrad, 2012
- RYCHLÍK, Jan; PENČEV, Vladimír. Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Praha: Vyšehrad, 2013
- SEKANINA, Milan. NEDOKONČENÁ: Československá ekonomika v druhé polovině 80. let minulého století. Acta Oeconomica Pragensia. 2007, roč. 2007
- SKALSKÝ - Lovosice od pravěku do roku 1948, 1994, Helioprint Lovosice

STANISLAV., Plíva,. Privatizace majetku státu : restituce, malá privatizace, mimosoudní rehabilitace, vlastnické vztahy k půdě, velká privatizace, kupónová metoda, osnova privatizačního projektu. [s.l.]: Prospektrum

SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Praha: Prostor, 2009.

ŠVEJNAR, Jan, Strategie ekonomické přeměny Československa. [s.l.]: Lidové Noviny

TABERY, Erik. Opuštěná společnost: česká cesta od Masaryka po Babiše. [Ostrava]: Bookmedia, [2018].

VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

ZEMAN, Karel. Analýza privatizace a restitucí v ČR: transformace národního hospodářství, zejména liberalizace vlastnických práv: privatizace, restituce a ostatní systémové změny. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

ZÍDEK, Petr, a kolektiv. Lidé roku 1989 Vítězové a poražení sametové revoluce. Praha: Mafra, a. s., 2019.

Zmizelé Sudety: Das verschwundene Sudetenland. 6., upravené vydání. [Praha]: Antikomplex, [2015].

8.2. Archivní materiály:

SOkA Lovosice, Fr. Fruehauff, Únorové události v Lovosicích 1948, osobní svědectví, rukopis

SOkA Lovosice, Kronika města Lovosice

SOkA Lovosice, ONV Litoměřice 1945-1960. Situační zprávy o politické situaci v okrese 1945-1947. inv.č.95, úřední listiny o situaci v okrese

SOkA Lovosice, R. Kaftan – Lovosice od roku 1848 do současnosti, osobní svědectví, rukopis

SOkA, Lovosice, Zápisy schůzí MěNV, inv. č. 81

SOkA, Lovosice, Severočeské chemické závody

SOkA, Lovosice, Severočeské chemické závody , podniková statistika 1987-1990, inv. č. 159

SOkA, Lovosice, Zápisy z jednání městského zastupitelstva, inv.75, 1993

8.2.1. Periodika ze SOkA Lovosice:

LOVOSICKÉ LISTY – soukromý měsíčník v letech 1991 – 1993

LOVOSICKÉ NOVINY – soukromý měsíčník v letech 1994 – 1995

OF ZPRAVODAJ – měsíčník lovosického Občanského fóra v letech 1989 – 1991

ROZVOJ CHEMIE – podnikový měsíčník chemického závodu SECHEZA, do roku 1990

TÝDENÍK PROUD – litoměřické okresní noviny

8.3. Osobní svědectví:

Osobní svědectví Dagmar Hedánkové, bývalý zaměstnanec Sechezy, rukopis – Vzpomínky na revoluci v Lovosicích

Osobní svědectví Evy Hozmanové, spoluzakladatelka lovosické OF, místní kronikářka, zápisky, osobní rozhovor v roce 2023, Lovosice

Osobní svědectví Jiřího Šteífa, nahraný rozhovor z roku 2021, Lovosice

8.4. Internetové zdroje:

Český statistický úřad, Volby.cz (dostupné online): <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53>

Sladká historie značky Deli. Cukrovinky z Lovosic mířily do světa už za první republiky. *Regiony*, dostupné online: <https://regiony.rozhlas.cz/slodka-historie-znacky-deli-cukrovinky-z-lovosic-mirily-do-sveta-uz-za-prvni-7426733>

Magazín Reporter, č.25, září 2006, Dostupné online: <https://reportermagazin.cz/17165/andrej-a-tovarna-na-hnojiva/>

Deník.cz, 3.7.2007, dostupné online: <https://www.denik.cz/ekonomika/aktualne461226.html>

